

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:

b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére címzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr.

HIRDETÉSI DIJ:

Egy négyszög centimetryni tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

KIADÓ HIVATAL:

„Magyar Polgár“ nyomdája, b.-közép-utca 4. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ: SÁNDOR JÓZSEF. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: Egyházkerületünk közgyűlése. — Czikk Debreczenből. — Szász Károly beszéde. — Még egyszer a vadházasság kérdéséhez. (Révay Páltól.) — Különlék. — Püspöki körövények.

Egyházkerületünk közgyűlése.

Most, miután előrebocsátottuk az ünnepélyességeket, melyek emlékezetes közgyűlésünk egy részét betölték, referálhatunk a munkálatok felől. A tárgysorozat fontos pontja, a *codificatio*, került elő mindjárt a másodnapi (hétfői) érdemleges tárgyaláson.

Br. Kemény Gábor elnök megnyitván a gyűlést, első sorban a beérkezett előterjesztéseket adta elő. Az előterjesztések (orbai község előterjesztése, Szabó József lelkész helyettesítését tárgyzó kérése; a gyulafehérvári egyházmegyének gondnoki állomásának betöltését tárgyzó kérését, mely állomásra a község Zayk Gábort, báró Kemény Lászlót és Köblös Miklóst jelelte ki, — a széki egyh.-megye jelentését, hogy képviselővel Péter Antal egyh.-megyei aljegyzőt bizta meg, — Császár Bálint s.-szt.-györgyi polgármester tiltakozását az algononoki állomásra való jelölés ellen, — Solymosi István esperesnek jelentése leányegyházának anyaegyházzá való szervezkedése alkalmából kérendő segélyezési kérvénye, — a fekete-laki egyházközség jelentése a tanítói állomás betölthetlenségéről, ha csak legalább 100 frtnyi segélyt nem kapnak e célra) — részint a kérvényi, részint az indítványt tevő bizottságoknak határozatnak véleményes jelentéstétel céljából kiadatni.

A gyűlés segédjegyzői: Gábor János, Kovács Elek és Szathmári Ákos személyében választattak meg elnök proponálására.

A bizottságok, hasonlóan elnöki előterjesztésre, következőleg alakultak meg:

Indítványtevő bizottság; tagok: gr. Kuun Géza, Császár Gábor, dr. Szász Béla.

Kérvényi bizottság; tagjai: Solymosi István, dr. Jenei Victor, Jenei Albert, Bartha Lajos.

Szavazatszedő bizottság; tagjai: dr. Szabó Károly, Sárkány Ferencz, Geréb Márton, Timár Lajos, Benkő Lajos. Az elnökléssel, Gyárfás Domokos régebbi elnök fenntartásával, kit betegsége akadályozott a megjelenésben *Inczédi* Sámuel bizatott meg.

Elnök enuncziálván a bizottságok megalakulását, előterjeszti, hogy a tárgysorozat szerint a választások

következzenek. A maga részéről melegen ajánlja a közgyűlésnek, hogy — tekintettel mindnyájok egyéb hivatalos elfoglaltságára, a választásokat lehetőleg egyszerre ejtse meg, mely körülmény már csak időnyerés szempontjából is nagyon óhajtható volna.

Határozatott, hogy a választandó 2 egyházker. főgondnokra, a gen. notariusra, a Baldácsi-alap kezelő-bizottsághoz póttagokra, s egy megyei algononokra való szavazások délután 3 órakor kezdődnek s pontban 5 órakor záratnak le.

Bodor A. titkár erre bejelentette, hogy br. Bánffy Albert volt egyházmegyei főgondnok lemondását ismételtén megújította. A közgyűlés sajnálattal veszi tudomásul a lemondást, de örömeinek ad kifejezést másfelől a nemes báró azon nyilatkozatára, hogy daczára lemondásának, egyházi ügyei iránt, mint eddig, ugy ezután is melegen érdeklődéssel fog viseltetni, s érdekeit, a mennyire hanyatló korától s erejéig telik, mindenkoron előmozdítani fogja. — Bejelenti, hogy kolozsvári egyházmegyének algononoki állomására dr. Jenei Victor, Bónis István s harmadik helyen Sárkány Ferencz jelöltetnek.

Kemény Gábor elnök erre bemutatja a törvénygyűjteményt s ajánlja, hogy a codificált gyűjteménynek csak azon pontozatai tárgyalassanak, melyek arra kélfően megérve vannak s sürgősségüknel fogva arra elsőrangon érdemesek.

Ne az egyes §§-okat, hanem *elvi* szempontokat és kérdéseket tárgyaljon az egyházkerületi jelen közgyűlés, mint a milyen elvi szempont pld. a *paritás* kérdése, az igazgató-tanács szervezetének kérdése stb.

Erre dr. Kolozsvári Sándor olvassa fel az egyházi törvénynek készitési módja általános indokolását.

Mezey Albert zilahi képviselő emelt szót ellene. Hosszabb beszédében előadja, hogy a maga részéről szükségesnek látná, miszerint a megszerkesztett törvénytár mellé ugyanazon bizottság, mely a codificálás nagy munkáját keresztül vitte, szerkesszen egy *életbeléptetési* szabályzatot, melyben világosan ki legyen tüntetve, hogy a bizottság mely törvényeket mily módosítással kíván fenntartani. Ajánlja, hogy a bizottság mielőbb utasítsa ily szabályzat kidolgozására, melyből különös haszonként az fog kitűnni, hogy mely pontok tarthatók fel a szerkesztett törvénytárból módosítás vagy megerősítés nélkül.

Szász Domokos püspök contradicál előtte szólónak s helyesli a bizottság eljárását, s azon vezérelvet, melyet

a bizottság akkor követett, midőn a Mezey által felsorolt, s különválasztani javalt részeket részben az usus alapján együvé foglalta.

Bartha Lajos esperes köszönettel adózik a bizottságnak hatalmas alkotásáért, melynek alapján — úgy mond — a szervezkedés helyes irányban indulhat meg. Némely helyen azonban a *szellem* ellen vannak kifogásai, s azért, mint hosszabb szép beszéde summázása kapcsán kijelentette ezt elfogadni vezérlő princípiumul a későbbi tárgyalások folyamán nem hajlandó. A vallástalanságra vonatkozólag előadja, hogy az nem a világiakban, hanem a lelkészekben keresendő s közvetve abban a szegényes állapotban, melyben számos vidéki lelkész él, s mely arra kényszeríti, hogy a létfenntartás küzdelmeitől sarkaltatva ne gondolkozzék úgy hivatásáról, mint a hogy azt különben megtenné, ha az anyagi szükség nyomasztó terhét annyira nem érezné. Védi folytatólag a paritás elvét, melyet a conventi s zsinati követek kiküldésében is megtalál. E szép beszédet jövő számunkban.

Utána dr. *Jeney* Viktor emelt szót s hévvel telt szép beszédeben tiltakozott a historiai mult ignorálása ellenében. Utalt a historiára, melyből megláthatja a ki akarja, hogy a világi elem sem Magyarországon, sem egész Európában nem tett annyit az egyházért, mint az erdélyi egyházkerületben, melynek alapjait, s iskolái vagyónát háromnegyed részben legalább is a világi elem tette le. Miért hát szorgalmazni ez áldozatkész világi elem kizorítását az egyház kötelekeiből, hiszen — a maga részéről ingathatlanul meg van győződve — hogy ez áldozatkész nemese, ha egyházuk érdekében jönnek látják — *önként* vonulnak félre. Zajos helyeslést provocáló beszéde végén ismételtén ajánlja elfogadásra a bizottság beterjesztett munkáját.

Dr. *Kovács* Albert az egyházi változásokat úgy akarja eszközölni, hogy azok észre se vétessenek, valamint a szertartásokban is sok ma az eredetihez képest az eltérés, a nélkül, hogy törvények által hozattak volna be ezen eltérések. Ne javasoltassanak tehát olyan változtatások, melyek az egyház egy részének fájnak. Tiltakozik az ellen, hogy volna olyan bolond, a ki a világi elemek kizárására működnék. Polemizál a bizottsági munkálatnak a kettős elnökre vonatkozó része ellen, szerinte a régi törvények is azt mondják, hogy a hol ez intézmény megvan, fenntartassék. Ugy tartónak mindent, a mint van.

Kovács Ödön szól azon intézményekről, melyeket az erdélyi részek képviselői az egyetemes zsinaton fenntartóknak kijelölt. Felrója a bizottságnak, hogy miért jelölte ki elsősorban ezeket a pontokat. Indítványozza, hogy mondja ki a kerületi közgyűlés, miszerint eddigi szervezetét teljesen fenn akarja tartani.

Dr. *Kolozsvári* Sándor úgy találja, hogy az előtte szólók elkéstek indítványaikkal s azt 1883-ban kellett volna tenniök, midőn a közgyűlés megbizta a kiküldötteket, hogy összhangban az egyetemes zsinat határozataival, egyházi törvényeinknek szerves egészzé leendő összeállítását eszközölje a kiküldött bizottság. Felolvassa a közgyűlés határozatát, mely a bizottságtól szerves egészet követel. Biztosítja a gyűlést, hogy a bizottságot munkásságában semmi mellékcél nem vezérelte s örömmel fogadja az előtte szólóknak az egyház ősi institutióinak fenntartása s a világi befolyásra vonatkozó kijelentéseiket.

Elnöklő b. *Kemény* Gábor felteszi szavazásra a két kérdést. Egyik a bizottsági javaslat, a másik *Kovács* Ödön indítványa, hogy a kerületi gyűlés saját szervezetén semmi változtatást sem tesz.

Majdnem az összes közgyűlés a bizottsági javaslat mellett áll fel.

Br. *Kemény* saját személyére nézve szép nyilatkozatot tesz. Kijelenti, hogy rá nézve nemcsak hogy nem derogál, sőt az egyház tekintélyével és a püspöki állás méltóságával egyezőnek tartja, ha az erdélyi részek püspöke mellette foglal székét. Másrészt azonban már csak az országgyűlés példájából kiindulva tudja, hogy a két elnök által vezetett gyűlések a legelhetőtlenebbek, az ügy érdekében örvend tehát a gyűlés határozatának.

Második pontja a kiküldött bizottság javaslatának vétetik tárgyalás alá, mely szerint a korábbi szervezet azon határozománya, hogy az összes főtanodák valamenyny tanárai tagjai legyenek az egyházkerületi gyűlésnek, módosítás alá vétessék.

Szász Domokos püspök czélszerűnek tarja, hogy e kérdésben előbb az összes érdekelt iskolák meghallgattassanak.

Szász Béla nincs ellene, de rectificálja az előtte szólót, hogy a beérkezett véleményeknek majdnem 99 százaléka a közgyűlési tagok számának már csak költségkímélésből is leszállítását kívánja.

Szabó Sámuel kiméletet követel e kérdésben s az elhalasztás mellett szól, hasonlóan *Hegedüs* István, *Solymosi* István, *Benkő*, *Kovács* Ödön.

Dr. *Jenei* Victor felfejti, hogy általános a meggyőződés, miszerint az egyházkerületi közgyűlés igen nagy számú tagokból áll, e miatt tanácskozásai nehézkesek s a gyűlés az egyház nagy anyagi megterhelésével jár. A gondnokok megjelenése nem terheli az egyházat, a képviselőket nem lehetett apasztani a képviselítési jog csorbítása nélkül. Így csak a tanárokról lehetett szó, a kiknek száma folyton szaporodik. Ne ejtse tehát el egészen e kérdést a gyűlés, hanem legalább is adja ki véleményezést végett.

Nagy Sándor és *Barabás* János felszólalása után a püspök indítványa elfogadtatik.

Tárgyalás alá vétetik, hogy a bizottság javaslata, mely szerint a püspököt a központi administratio által terhelő bürokraticus feladatok könnyítése végett a generalis notarius és a közügyigazgató helyet nyerjen az igazgató tanácsban.

Br. *Bánffy* Dezső indítványozza, hogy ezenkívül kellő tiszteletdíj mellett egyik igazgató-tanácsosra a helyettes elnöki teendők ruháztassanak. S indítványát igen alaposan indokolja is.

Bartha Lajos nem fogadja el br. *Bánffy* indítványát.

Szász Domokos püspök felfejti, hogy e javaslat nem czélozza a püspöknek terhektől való feloldozását, hanem azt, hogy ne legyen állandólag a központhoz kötve s a bürokraticus terheknél más fontosabb feladatoknak is élhessen. A püspöki irodában megfordul 2000 en felül menő ügdarab, az igazgató-tanácsnál 3 ezer. Mindezekbe behatolni, személyesen ellátni csak a püspöki hivatás más magasabb céljainak elhanyagolása mellett lehetséges.

Dózsa Dénes, *Tisza* László, *Bodor* Antal, *Hegedüs* Lajos felszólalása után a gyűlés elvben elfogadja báró *Bánffy* Dezső indítványát.

*

Harmadik nap (kedden) folyt le nt. *Szász* Gerő gen. not. beiktatása, melyről mult számunkban referáltunk.

Miután az új főjegyző helyét elfoglalta, a szavazatszedő bizottság bejelentette, hogy az áll. igazgatótanács elnökségére beadott 66 szavazat, mind dr. *Kolozsvári* Sándorra. A deési egyházmegye gondnoki tisztére szintén 66 szavazat adatott be, mindannyia *Szarvadi* Pál kir. tanácsosra.

A gyűlés d. u. 1/2 órakor ért véget.

D. u. 5 órakor megkezdett a kodifikációs bizottság munkálatának részletes tárgyalása. Az ülés megszakítás nélkül folyt esti 1/8 óráig s letárgyalta az általános határozatokat és az egyház képviseleti és kormányzati hatóságairól szóló első rész első fejezetét, mely az egyházközségekre vonatkozik. Összesen 48 §-t intéztek el, melyek csekély módosításokkal elfogadtattak és az itt-amott támadt eszmecserék lényegesen eltérő határozatokat nem is provokáltak. Az előadó most dr. Szász Béla volt, ki szintoly szakavatottsággal teljesíté e feladatot, mint előbb dr. Kolozsvári Sándor. A 48-ik §-nál (mely a püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségekről szól) többek közt felszólalt Csiszér Gábor sepsi-i esperes és figyelemmel hallgatott beszédében javasolta, hogy a brassói egyházközség is azok közé vétessék föl. Egyéb czélszerűségi okok mellett, különösen a nemzeti érdekel indokolta ez indítványát, kimutatván, hogy azon magyar községnek nagyobb sulya, befolyásosabb tekintélye lesz, ha a kivételes és önállóbb helyzetben levő püspöki egyházközsége sorába lép. A közgyűlés méltányolta a sepsi-i esperes érveit és Szász Domokos püspök megígérte, hogy e kérdést tüzetesen meg fogja vizsgálni s ha a javasolt áthelyezés csakugyan szükségesnek mutatkozik, nem fog késni intézkedni e tárgyban.

Szerdán, a közgyűlés negyedik napján, d. e. 9 órakor folytattatott a részletes tárgyalás. Előbb a jegyző könyv szerkesztésére nézve volt rövid vita, mely után dr. Szász Béla előadta a munkálat következő §§-ait a második fejezettől kezdve. A tárgyalás a 94-ik §-ig haladt és itt félbeszakított. A munkálat többi része (egészben 439. §-ból áll) a legközelebbi rendes közgyűlésen fog tárgyalatni. A tárgysorozat hátralevő pontjainak tárgyalása előtt a közgyűlés utasítani határozta az igazgató-tanácsot, hogy a megválasztott elnökhelyettes és ügyvezető részére a tanácsosi 100 frt tiszteletdíjon felül évi 500 forintot tegyen folyóvá jelen év október 1-től kezdve, ez összeget a jövő évi költségvetésbe vegye fel és fedezetének módjáról tegyen jelentést. Ezután Bodor Antal titkár felolvasta az igazgató-tanács felterjesztését az országos domesticai segélybizottsághoz, a segélyalaphól részeltetés végett folyamodók kérvényeinek tárgyában. E felterjesztéshez mellékelve van a részletes kimutatás, mely szerint az erdélyi egyházközségek összesen 131 ezer 552 forintot kértek, az egyházmegyék ez összeget 75,001 frtra redukálták és végre az igazgatótanács 44,220 frt kiutalványozását ajánlotta. A kimutatás betekintés végett a tagok rendelkezésére adatik. E tárgy fölötti tanácskozás közben br. Kemény Gábor átadja az elnöki széket br. Bánffy Dezsőnek és a tárgyalás az új főgondnok elnöklése alatt folyt tovább.

Délután befejeztetett a közgyűlés. Elintéztetett az igazgató-tanács azon javaslata, hogy a püspöki lak kiépítésére 8000 forint szavaztassék meg, mely az államszegélyből vétetnék kölcsön. A javaslat elfogadtatott. Az ülést valamivel 4 óra után nyitotta meg br. Bánffy Dezső elnöklő főgondnok. A jegyzőkönyv hitelesítésénél világosan formulázott, hogy a kodifikációs munkálat szerint átalakított törvényeknek már letárgyal 93 §-a életbelép és az egész törvény akkor fog véglegesen rendeztetni, összeállítatni, mikor a hátralevő §§ ok részletes tárgyalása is megtörtént. Ez tudvalevőleg az 1886-ki rendes közgyűlésre van kitéve. — Ezután Szász Gerő közfőjegyző a kérvényeket, dr. Szász Béla pedig az indítványokat adták elő, melyek az illető bizottságok véleményei szerint intéztettek el. — Br. Bánffy Dezső elnök jelenti, hogy Nagy Péter püspök emlékének megörö-

kitésére gyűjtés indittatván, ennek eredménykép 3298 frt gyűlt be. A közgyűlés utasítja az igazgató tanácsot, hogy a jövő rendes közgyűlésen az összeg felhasználására vonatkozólag javaslatot terjesszen be. — Az orsz. domesticai segélybizottságtól kérendő pénzsegélyeket, az igazgató tanács ajánlatain kívül, több esperes újabb tételekkel kívánja kibővíteni. Az esperesek ez ajánlatai nagyrésztben elfogadtattak és szintén fel fognak terjesztetni. Ez volt a közgyűlés utolsó tárgya. — Br. Bánffy Dezső elnök, megköszönve a személye iránt tanusított bizalmat és a tagok érdeklődését, melyen az üléseken részt vettek, a kerületi közgyűlést bezárja, azon reményben, hogy a hozott határozatok jók és üdvösek lesznek az egyházkerületre nézve. (Zajos éljenzés.) Most Szász Domokos püspök intézett megleghangu üdvözlő beszédet az elnöklő főgondnokhoz, melyet a jelenvoltak állva hallgattak végig. Először volt szerencsénk — ugymond — Méltóságodat az elnöki székből tisztelhetni. A mi egyházunk mindig oly kiváló férfiakat látott e díszes állásban, kik multjok és nagy érdemek által érdemesítették magokat az anyaszentegyház bizalmára, azt hiszem, hogy az egész egyházkerület véleményét tolmácsolom, midőn azt mondom, hogy Méltóságod ugy a politikai és társadalmi, mint az egyházi közéletben olyan férfunak bizonyult, kiben méltán üdvözölhetjük a vezértérfit és egyikét azon jeleseknek, kik legjobb erejükkel és képességeik által biztosított sikerrel mozdítják elő az egyház ügyét. Mint ilyen férfit édes örömmel üdvözlöm és megvagyok győződve, hogy példás buzgalommal, erélylyel kitartással, szívének lángoló hevével fogja munkásságát szentelni egyházunknak, melyhez most még szorosabb kötelek fűzik, mint eddig. Üdvözlöm a hívek nevében és kérem a kegyelet atyját, hogy tartsa meg sokáig méltóságodat, hogy azok sorába léphessen, kik érdemekben gazdag élet által a vezértérfit közre emelkedtek és egyházunk büszkeségeit képezik. (Zajos, meg-megújuló éljenzés.) Br. Bánffy Dezső még egyszer köszöni a közgyűlés bizalmát, rokonszenynyilatkozatait és igéri, hogy legfőbb törekvése leend e bizalmat munkássága által kiérdemelni. — Ezután a főgondnok a jelenvoltak éljenzései közt elhagyta a termet és a közgyűlés véget ért.

Czikk Debreczenből.

„Kolozsvári benyomások“ czim alatt ir G. K. a „Debreczeni Prot. Lap“ legutóbbi számában. Reproducáljuk a figyelemre méltó sorokat.

Mióta az erdélyi reformált egyház az egyetemes magyar reformált egyháznak egyik tagjává és alkotó részévé vált, igen természetes, hogy közelebbi, melegebb érdeklődéssel kísérjük annak sajtóságot, eddig kevésbé ismert és pedig igen tanuságos belső életét. Ezen érdeklődés a legközelebbi püspöki beiktatás alkalmával a magyarsági testvér superintendentiák fényes küldöttségében, mint udvariassági aktus nyilvánult, de meg vagyunk győződve, hogy a jövőben fokozódni fog. Mert egyetemes egyházi teendőinknek, javítási szándékaink, aggodalmainknak ezentul az erdélyi ref. egyház is tárgya és osztályosa leend. Ennek kormányzati viszonyait, elveit, boldogulását, történelmi fejlődésének újabb módosulatait, szóval összes életfejlődését, a nélkül természetesen, hogy azokba illetéktelenül még csak tanácsadásokkal is beavatkozni illeudőnek tartanók, szeretetteljes figyelemmel kísérjük.

Az érdeklődő szeretetnek ezen befolyása alatt mondunk el egyetmást. Két napi tapasztalatnak, a mely még hozzá külső ünnepegyességek, a barátságos vendégszere-

tet mindenféle szivességei által is zavarva volt, nem lehet igénye arra, hogy alapos legyen. Azonban az idegen, de jóakaratu szem is láthat néha helyesen és maga az érzett benyomásoknak őszinte elmondása is birhat valami, tanúsággal.

Mint közönségesen tudva van, — ugymond — zsnati törvényeink 9-ik §-a az erdélyi egyházkerület alkotmányos szervezetét érintetlenül hagyta. Ezen szervezetben legnevezetesebb, leghatalmasabb tényező, az erdélyi reformált egyház történeti fejlődésének specialis terméke — az 1871-ben a régi supremum consistorium helyébe állított állandó igazgató-tanács. Ezen tanács elnöke mindig, valamint tagjainak nagyobb része világi elemekből áll; teljes felelősséggel tartozik az egyházkerületi közgyűlésnek, az által választatik és ujttatik meg. De tagadhatatlan, hogy az egyházkerületi közgyűlés is úgy van összeállítva, hogy abban az egyházkerületi, egyházmegyei és collegiumi gondnokok, valamint maga az igazgató-tanács által a világi elem van túlsúlyban, azt nem is említve, hogy az egyházkerületi közgyűlési vagy az igazgató-tanácsi elnöklés joga mindig a világiaké. Az egyházi és világi elem közti paritás elve tehát az erdélyi egyház főkormányzatában keresztülvive nincs. E mellett az egyházkerületi közgyűlés oly nagy számú tanácskozó testületet képez, a melynek nehézkessége előbb-utóbb csak a közügynek szolgál kárára.

Mi előttünk magyarországiak előtt, kiknél a paritás elve elég féltékenyen van keresztülvive a legfelsőbb fokozatokig, a kiknél az egyházkerületi közgyűlések sokkal kevesebb tagból állanak, mindez meglehetősen szokatlan. A legközelebbi kolozsvári egyházkerületi gyűlés első napján hallottuk, hogy az erdélyi papság egyik derék esperese is szót emelt a paritás érdekében, azonban némi meglepetésünkre a gyűlés papi tagjainál is kevesebb vizsgálóra talált felszólalása, mint azt a dolog természete szerint várni lehetett volna.

Ezen jelenet is megerősített abban a meggyőződésben, a mit az erdélyi egyházkormányzati viszonyok bármely felületes megtekintése bennünk alkotott, hogy a világi elem túlnyomósága — folytatja — Erdély reformált egyháza főkormányzatában nemcsak történeti fejlemény, hanem ez idő szerint is nagyjában fentartandó életbevágó institutió. Mert a paritás elvének életbeléptetése, sőt bármely más protestáns egyházkormányzati elv másodrangvá törpül az egyház általános virágzásának lehető fentartási kötelezettsége mellett.

Erdélynek nagyszámú protestáns aristocriáját, jó részben a magyar protestantismus történetében nagynevű férfiak név- és nem ritkán szellem-utódait, és egész világi elemét minél szorosabb kapcsolatokkal fűzni az egyházhoz, illetőleg a történelmileg kifejlett kapcsolatot fentartani és ápolni, az erdélyi reform. egyház életérdeke. Nem azért mintha fel lehetne tenni a világi elem nagyobb és jobb részéről, hogy a paritás behozatala és a hegemonia elvesztése miatt meghidegülnék az egyház iránti kötelezettségek teljesítésében; valóban annak az elemek, elvesztése, melyet csak a hatalom gyakorlása fűz az egyházhoz, veszteség alig lenne. Nem is azon okadatolás alapján, a mit Erdélyben hallhatni, hogy egyetemes papság vagyunk és ennek alapján méltányos, hogy az egyház kormányzásában a többségben levő világi elem vigye a döntő szerepet, hanem azért, mert a világi elem Erdélyben nem erőszakosan hozatott be, hanem három századon keresztül történelmileg egészségesen és az egyház javára fejlett ki. Ezen történelmi összeköttetés, mely egyenesen a fejedelmek koráig nyulik föl, mely a fényes multat a hanyatlott jelenhez hozzá fűzi, az erdélyi egyháznak még

most is, legalább az egyházi kormányzat legfelső fokain, bizonyos fejedelmi egyház színezetét adja. Talán a képzelődés is segít valamit, de bizonyos megindulással szemléljük az egyházi gyűlésben a Betlenek, Bánfiak, Kemények sarjadékait.

Nem azt kell óhajtánunk, hogy ezen színezet eltöröltessék, a paritásban és a demokrácia nevében felolvasztassék, hanem hogy ezen fejedelmi egyház minél nagyobb erőt tudjon kifejteni — most már az egyetemes Domestica segedelmével is — arra, hogy a számos, fájdalom nagyon számos, szegény és pusztuló református egyház Erdélyben, vallásunk és nemzetünk, nyelvünk számára ne csak megmentessék, hanem virágzásnak, eleven fejlődésnek induljon.

De meg az egyház átalában, a protestáns egyház is, természeténél fogva konservatív, a mely konservativismus a haladást, az ujítást nem gátolja ugyan, de csak akkor szereti, ha az eldobott réginek túlérett és romlani kezdő gyümölcse helyébe egészséges, érett gyümölcsöt tud helyezni. — A ki már most figyelembe veszi a dolog természetéből és némely egyházkerületek tapasztalataiból, mennyi önző, az egyháztól idegen érdek és számítás lesekedik a szegény protestáns papság ellen mind egyházunk kebelében mindazon kívül, azt is méltán kérdésbe teheti, eléggé erős-é a református papság miveltségi és vagyoni állapota ez idő szerint Erdélyben, a paritásnak teljes és veszedelem nélküli behozatalára.

Azonban másrésztől kétségtelen, hogy a paritás kérdésében a világi résztől némi önként felejandó előzékenység kívánatos lenne. Bizonyára lehetne módját találni például annak, hogy ha a superintendencia gyűléseinek elnöksége kettős nem lenne is, de abból a püspök ki ne zártnék, valamint az igazgató tanácsba egyháziakat is lehetne bizonyos arányban beválasztani, éppen úgy a collegiumi gondnokok közé.

Azon veszedelmet, mely az egyházkerületi közgyűlés tagjainak nagy számában van, azon munkálat is kellő figyelembe vette, melyet az igazgató tanács által kiküldött bizottság legujabban terjesztett a közgyűlés elé. De itt is óhajtandó lenne, (talán eddig meg is történt.) nemcsak egyes rendek, például a tanárok rovására tenni meg a restrictiót, hanem az egész közgyűlésre nézve.

Még egy pár szót. Azon pillanatsban, melyet Kolozsváron létünk alatt az erdélyi egyházi viszonyok felületére vethettünk, nem vettük észre, hogy az egyház békéjét veszedelmezető pártoskodások folynának. Kolozsvár és Enyed közt mutatkozik bizonyos tekintetben verseny és vetélkedés, de ez igen természetes, bizonyos tekintetben kívánatos is. Kolozsvárral szemben, mely az igazgató-tanács és a superintendencia székhelye, természetes, hogy Nagy-Enyed is, az erdélyi reformátusok főiskolájának székhelye és a Királyhágón tuli protestáns szellemi élet másik központja, fejtsen ki valami ellenhatást. Ebben semmi veszedelem sincs, csak az volna óhajtandó, hogy a helyi és személyi jogosult érdekek időnkint méltányosan és kölcsönösen kiegyenlítettének. — A pártoskodásnak azon legszomorubb nemét, mely most egyik-másik superintendenciában divatban van, a midőn az egyházba erővel és csellel bevonszolt és egyesek által a maguk hasznára ügyesen kizsákmányolt széles politikai eszmék ellen kénytelen a másik fél az egyház érdekében védekezni és küzdeni, Erdélyben nem tapasztaltuk. Akár a papság érdeme, akár az egyházi szervezeté, egyiránt dicséretes és örvendetes.

Szász Károly beszéde.

— Szász Domokos beigtatásán 1885. szept. 20. —

(Vége.)

Légy azért te is engedelmes, kész a szolgálatra, alázatos és nyájas az emberekhez, nem színből és áltatásból, hanem szívből és szeretetből, hogy szolgálatod által tarthasd meg azt az elsőséget, a melyre hivatálaz egyenlők között. Mert nem megmondta-e a Krisztus: a ki akar első lenni közöttetek, legyen a ti szolgátok! (Mát. XX. 27.)

De légy bátor és erős is, felővedzve az igazság fegyverét, sőt az Istennek minden fegyverét, (Eféz. VI. 13.) mert nóha a testben járunk, mindazonáltal nem test szerint hadakozunk, mert a mi vitézkedésünknek fegyverei nem testiek, hanem Isten ereje által erősek! (2. Kor. X. 2. 3.) Te is azért a munkának terhét hordozzad, mint a Jézus Krisztus jó vitéze, mert senki nem a maga élleméért tusakodik, a ki arra igyekszik, hogy annak kedvét találja, a ki őt a maga szolgálatára választotta; és ha tusakodik is valaki, csak úgy nyer jutalmat, ha igazán harcol. (2. Tim. II. 3—5.) Ne félj azért sem a hatalmasoktól, hogy téged elnyomhassanak, míg kezdedben van az a fegyver, az evangelium, a mely Istennek hatalma a hívők üdvösségére; sem a sokaságtól, hogy elsöpörjen, a míg érzed, hogy melletted van az Ur, a ki gátat vet a gonoszok áradatának és megőrzi a maga kicsinyeit; sem attól, hogy megítéltessél, mert nekünk is, mint Pálnak, keveset kell gondolnunk azzal, ha emberi ítélletől itéltetünk, sőt még magunk sem ítéljük meg magunkat: az Ur az, a ki minket megítél! (1. Kor. IV. 3., 4.)

Oh, vajha legyen kedvező az Ur ítélete, majd egy napon, felölünk; felőled is kedves testvérem és szolgatársam! Vajha megüthessük, vajha megüthessed legalább azt az emberi mértéket, melyet Pál, Timotheusnak és Titusnak, az általa kibocsátott fiatal püspököknek, a magok magokviselőre nézve mértékül adott vala, s mely azóta az Isten egyháza minden püspökeinek a mértéke, legyen az neked is, s segítsen rá a kegyelem istene, hogy azt betölthesd.

De álljon előtted annál is magasabb cél, annál is tökéletesebb példány, mint egy eszménykép — nembogy azt elérhetnéd, mert vajjon kicsoda felelhetne meg a Jézusi követelésnek: Legyetek tökéletesek, mint a ti menyeyi atyátok! (Máté V. 48) — de nem lehet-e futni az elérhetetlen cél felé is, s ha a pálya végtelen, nem végtelen-e lelkünk élete is? Es csak a ki földfeletti, eszményi célokat tűzött maga elé, melyek csillagmagasságban ragyognak mindig előtte — lehet bizonyos arról, hogy nem téved el soha. Mint a tengeren küzdő hajónak nem a parti szikla világító-tornya, mely megtéveszt a ködben, hanem az ég mozdulatlan sarkcsillaga az egyedül biztos vezér: úgy embernek is. Nem földi célokért küzdünk mi, a Krisztus vitézei, hanem mennyieikért, s nem is földi jutalom a mi küzdelmeink díjába várunk. A mit mi várunk, a Krisztus égi fénytől ragyogó arcának, — megmosakodva a földi vértől — ránk eső szemsugára; az Isten atyai arcának helybehagyó csöndes mosolya; s a belső tudat, hogy földi pályánk végén mi is elmondhassuk Pállal: Most én már megáldozhatom; a ma nemes harcot én meg-

harcoltam, futásomat elvégeztem, a hitet megtartottam. Végezetre eltétezt nékem az igazságnak koronája! (2. Tim. IV. 6—8.)

Te pedig Istennek népe, új Izrael, a kihez az utolsó időben szólott az Ur az ő egyszülött fia által (Zsid. I. 1.), a kinek szavát immár a tizenkilencedik század viszhangozza s az ő apostolai folyvást hirdetik: halld meg az ur szavát és ne hagyd soha megkövéredni a te füleidet a hallásra. Valahányszor hallgatod az ur e szolgájának beszédét, hallgasd meg és vedd be azt, mert nem szóland magától, hanem a szentlélek parancsol neki szólania, azt mondandja. Ha leborul előtted a gyülekezetben és az ő népeért könyörög s ha tanításra, vagy feddésre emeli szavait, hogy világosítsa a kételkedőket, megigazítsa a tévelygőket, erősítse a habozókat s gyámolítsa a reszkező térdeket, vagy ha áldásra emelendi az ő kezeit: legyen az ő szava, mint a prófétás közöttetek, a ki az ur névében szól.

És ha előljár, kezében a világosság fáklyájával, oszlatva a homályt s a tévelygések ködét; ha a hit erős fegyverét villogtatja mely a velőknek megoszlásáig hat; vagy ha ront, veszít, tör, épít és plántál (Jerém. I. 10.) tudd meg, óh Istennek népe, hogy akkor is az ur parancsolatát teljesíti s ne ellenkezzék vele, hogy elvégezhesse, mit az ur reá bizott. Sőt inkább állj mellette az ő küzdelmében, tudván, hogy nem azért vagyunk mi, hogy uralkodnánk a ti hiteteken, hanem mivelhogy szolgálai vagyunk a ti örömeteknek, mert hit által állotak (2. Kor. I. 24.) s hogy közöttetek a mi szolgálatunk arra való, hogy legeltessük az Istennek seregét, mely a mi gondviselésünk alatt nagyon, gondot viselvé arraól, nem kíványszerítésből, hanem örömet, nem kívánván éktelenül a nyereséget, hanem kész indulattal; sem pedig úgy, mint uralkodván az ur örökségén, hanem mint isten seregének tükörei (I. Pét. 2. 3.), hogy mi általunk, a Krisztusban való hit által, ti is mint élő kövek építtessetek fel, hogy legyetek lelki ház, szent papság, a lelki áldozatoknak áldoztatásokra, melyek Istennek kedvesek, a Jézus Krisztus által! (I. Pét. II. 5.)

Ez a mi igyekezetünk, ez a mi szolgálatunknak egyedüli célja, egyedüli jutalma is; ez azé is, a kit Isten, a ti akaratotok által, az egyenlők közül kiemelvén, elsővé tett közületek azért, hogy mindnyájatoknak szolgáljon. S hogy ezt mi is, ő is, ti is megnyerhessétek, jertek — s mielőtt őt a maga szolgálatára felavatnók, — könyörögjünk az Isten, áldásáért, ekép imádkozván:

Felséges Isten! lelkeknek atyja! a ki a te szent lelket kibocsátottad, hogy a Mester eltávozása után a megfélemlített tanítványokat vigasztalja s az elzüllő nyáját összetartsa: hozzád esedezünk, hogy szent lelked uralmát tartsd fenn mi raitunk is.

Szent fiad megváltottai, drága vérén szerzett öröksége vagyunk mi is, mint voltak fejenként a mi atyáink; s a te földi országodnak, Anyaszentegyházadnak tagjai, hogy dicsérnénk tégedet ajkaink hálaadásival, sziveink égő áldozatával, s jó cselekedeteink drága illatozásával. Összegyűjtöttél minket a te Krisztusodnak hívó szavával, hogy az atyafiságos szeretet kötelékeivel egybekapcsoltatván és megerősítetvé, egyező érzésekkel emelkedjünk hozzád, közös édes atyánkhoz s el ne hajolnánk többé a te utaidtól, melyekben egyedül van élet és igazság.

De oh mi lenne belőlünk, ha nem hallanók többé a hívó szót, mely minket egybegyűjtsön, s ha a te igédnek ereje eltávoznék tőlünk és a te szent lelked megszűnnék minket igazgatni.

Kérünk azért, tartsd fenn közöttünk továbbra is a te Szent Igédnek hamisítatlan predikáltatását, tartsd fenn a te kegyelmed ígéreteinek erejét, a szent sakramentumok kiszolgáltatásában. Rendelj ezért időről-időre pásztorokat a te nyájadban; s ha az emberi élet közös itéletével, a halállal megvered is a pásztor, ne engeddd azért, hogy elszéledjenek a nyájnak juhái, sőt inkább állíts mászt az előbbi helyére, hogy ne maradjon próféták és prófétálás nélkül a te néped.

Hálandó szívvvel ismerjük el, oh kegyelem atyja, hogy te most is pásztorot rendeltél a pásztor helyére, s a te népednek egységét nem zavartatni, vagy annak sorait megbomlani nem engedted. Oh, add reá most a te szent lelkednek kettős mértékét, s ha nem töltöd is ki azt láthatólag reá, kettős tüzes nyelvekben, lakozzék benne a te lelkednek láthatatlan ereje. Legyen az ő szájában igazság és békesség, az ő kezeiben pedig erő, hogy midőn azokat a munkára veti, láttassék meg azon a te hatalmad.

Töltsd be az ő lelkét szeretettel az ő népe iránt, hogy mint a jó pásztor is életét kész legyen adni az ő nyájáért, s ne állítsa ragadományának magán a te kegyelmedet, a melylyel őt annyiak fölött felmagasztaltad. Add, hogy a te igédet hirdesse a gyülekezetben, a te akaratodnak szolgáljon a tanácsban, s te nagyságos dolgaindat az emberek fiainak.

Áldd meg és szenteld meg a népet, melyet magadnak választottál; e hazát, melynek földjén neki békés lakozást engedted — s a te Anyaszentegyházadat, mely a menyország kapuja e földön; ne engeddd ezt sem az ördögnek, sem a világi kegyetleneknek eltaposniok, soha örökké. Amen.

Még egyszer a vadházasság kérdéséhez.

(Folytatás.)

A nép alsó osztályánál, a törvényes házasságon kívüli egybefekvést — a bűn természete, *lényegére* nézve — nevezi *vadházasságnak*; eredményét tekintve: nem lát az e nemi-közösülésből származott gyermekekre semmi gondoskodást; ha lát is: figyelmen kívül hagyja.

A rangosabbaknál már, a törvényes házasságon kívüli egybefekvést — a bűn természete: *lényegére* nézve — nevezi: „*gazdasszonyos rendszer*“-nek; eredményét tekintve az ezek némi közösülésből származott gyermekek sorsát, törvényesítés, vagy más uton biztosítottnak látja; pedig minden esetben ez sem igaz.

S így a két osztály között, a *bűn lényegére* és *következményeire* való tekintetből — még *álnév* alatt is! — kétféle mértéket használ: *nagyot* és *kicsinyt*; de fordított arányban: a kicsinyvel szemben: *nagyot*; a nagygyal szemben: *kicsiny* mértéket. Pedig az igazság az volna — „*az én paraszt eszem szerint*“ — hogy a *bűn lényegére*: em ur, sem szolga, sem gazdag, sem szegény, sem tudós, sem műveletlen emberek között: különbséget ne tudjunk; vagy ha teszünk: *kétszeresen* róvható meg a tudós: a műveletlennel; a gazdag a szegénnyel, az ur a szolgával szemben.

Ezért ismétlem *Mózes* — a vadházasság kérdésére — „ne legyen kétféle mérték”: kicsiny a nagygyal szemben, és nagy a kicsinyvel szemben; mert akkor, éo több joggal dobhatom „Udvarhelymegyei“-nek szemei közé, hogy „*a rangosabbakkal*“ szemben: *valóságos vadházasság védő*.

„Emliti cikk író — úgy mond Udvarhelymegyei — a coelibatust is, tán mint proecedent a vadházasságok alakulásánál. A coelibatus 1848. előtt is létezett, de azért a vadházasság mai elfajult alakjában ismeretlen volt. Kezdetét vette ez a szabadságolt katonáknál azon időben, mikor a tényleges szolgálat 10—12 évig tartott.“ stb.

Igen, felhoztam a coelibatust — nem mint proecedent a vadházasságok alakulásához — hanem világosan kifejeztem, hogy VII. Gergely pápa óta, ki a papoknak a nősülést nemcsak örökre tiltotta, de hajthatatlan *erélylyel* végre is hajtotta: egyenes forrásává vált a keresztény világban a vadházasságok keletkezésének világszerete; mert midőn a nép *példát* lát arra — minden tisztelet a kivételeknek! — hogy az, ki szüzességet fogadott, emberek előtt az istennek, egész életére, s az oltár mellől hirdeti az isten házában: *hogy a vadházasság bűn*, s e hirdetett tannal szemben, *othon*, össze fekszik gazdaszszonyával és annak eredménye: *gyermek* — bizony az ilyen példa *hat* a nép lelkére, erkölcsére, s úgy gondolkozik, hogy ha a pap nem jut a pokolba e törvényes házasságon kívül történt egybefekvés és a fogadás tétel ellen elkövetett paráznság miatt: úgy bizony neki is megbocsát az *Ur*, kivált ha meg is gyónja.

Igy tessék érteni a felhozott coelibatust, mely 48 előtt is 48 után is a vadházasságnak, *nem korlátozása*, de *keletkezésére* szolgált példát. S ezt nemcsak én mondom; de a VII-ik Gergely pápa székéből is *világra volt kiáltva* II-ik Pius pápa által „*Sacerdotibus magna ratione sublatis nuptias, majori restituendas videri.*“ (Piatina: „A romai pápák élete.“) Hogy 48 előtt létezett a vadházasság, „*a mai elfajult alakjában*“, arra nézve ime tessék, olvassa:

„Anno 1768-ban vala az is, hogy midőn Méltóság Groff és Brigaderos Generalis Gyulai Sámuel ur Ó Excellentiája Generalis Mustrát tartana a Székely Katonáság között: ada Instantiát be az Háromszéki Egyházi Communitas a maga bajai eránt.

Az Instantia így folyt:

Titulus:

A Méltóságos Groff és Generalis Gyulai Sámuel Ur hoz, az Inclita Limitanea Militia Nagy Méltgu. Brigaderossához, Jó Kegyelmes Urához s Patronusához Ó Excellentiájához, alázatos Memorialissa az 3 Széki Reformata és Unitaria Ecclesiastica Communitusnak.

Méltóságos Groff Generalis és Brigaderos Ur, Jó Kegyelmes Urunk s Patronusunk!*)

A katonaság között felette igen eláradott a paráznság, kik az Ecclesiastica Jurisdictionak nem engedelmekednek: mert ha utol éri is őket a Törvény, az impregnatot jure Canonico nem dotalják, s *féleségül el nem reszik*; külső büntetésök sincsen, a Sexu imbecillior pedig megbüntettetnek; sőt még vakmerőképpen, a Templomba is némely helyeken bejárnak, mint *Uzonban*, Ecclesiát követni nem akarnak: és így nem lehet tisztán tartani az Istennek Templomát.“

„Ezen Instantiára — írja tovább Benkő, kinek „Fi-

*) A 8 pontból álló Memorialisnak. térszűke miatt. csak a kérdésre vonatkozó 5-ik pontját idézem e helyen.

lius posthumus“-sából idézek — mely a Székelyek közt létekor Ó Excellentiájához már a 108-ik volt: resolvalt eképpen“

Ad: 5. „A paráznák és több ily rosztevők, hogy Hadi Törvény szerint büntetessenek, meg vagyon szorosán parancsolva Regiments Commendansa Uraiméknak, kiknél kelletik az ilyen Casusokat perspecifica **jelenteni**, hogy illendő fenytéket adhassanak. A pénzbeli büntetések pedig ezen Esztendőnek Augustus Havában is ujra Ó Felségtől **megtiltattak**. Az bestelen személyeknek elvételeket **nehéz dolog** a Nemes Katona Rendhez **behozni és egy roszat más rosszal is tetézni**; hogy ha olyan történet volna, melyben a Katona, az ártatlan személyt elcsábította volna: az helyes és világos Casusokban lejendő Dotatióknak meghatározása, a Regimentnek Törvénye előtt fog Ó Felsége, az feljebb irt Datum alatti parancsolatja szerint **ezután** folyni. Az Ecclesiai fenyték illő, hogy ezután is szorosán megtartassék; csak a pénzbeli büntetéssel és egyéb adományokkal egybekötve ne legyen. Vagyon ez iránt töllem szoros parancsolatjuk a Regimenteknek, hogy a Viszállkodók büntetéssel is engedelmességre kényszeritessenek; csak tessék az olyanok iránt **jelentést** tenni, kik vakmerők volnának.“

Zágon 10-dik 8-bris 1768.

G. Gyulai Sámuel
generalis. m. pr.

Ebből tetszik látni, hogy 1848 előtt is létezett *vadházasság*; hogy a prot. papság megtette a magáét s minő választ nyert rá a politikai *hatalomtól*? „nehéz dolog a nemes katona rend közé behozni a bestelen személyek elvételét s egy rosszat más rosszal tetézni.“ Ime a „*Jó Kegyelmes Ur*“ minő eszközökkel pusztítja, a Madéfalvi véres nap után (1764. január 7 ik napja előtt való éjszaka) a székely népet a Mária Terézia által rá erőszakolt 1762, 1763. és 1764-ik évi „*Regulamentumok*“-hoz? Itt tessék keresni a vadházasság csiráit s nem 48 utáni időkben; mert a mi az absolutismus alatt történt: az csak folytatása volt a réginek, *lényegében* pedig: „*tegnap és ma ugyanaz a bűn: bestelen személyekkel, bestelen személyek!* Így ismerem én a vadházasság kérdését a *multban*, s ebből szállok le mai elfajultabb alakjához; midőn bizonyítom, hogy ma ép oly kevésbé van jogunk más büntetést alkalmazni a „bestelen“ személyekkel szemben, mint volt 1768-ban.

S mi volt akkor? A fenn idézett *Memorialisban* szó van róla: az *excommunicatio és ecclesia követés*. Miből állott az? Az 1791-ik évben Küküllő-Váron tartott zsinat így írja le

5-ik pont: „Az Excommunicalt személyek mi módon, hol és mikor kövessenek Ecclesiát?“

„*Végzés*“ „A házassági kötelékben nem lévő személyek egyszeri botránkoztatásukra: kövessenek Ecclesiát a helybeli Consistorium előtt, vasárnap délelőtt oly móddal, hogy a Pap a templomban jelen lenni azokat tudósítsa; *de ha az ilyenek egybe kelnek és így törvénytelen testi közöseléseket törvényes házassággal felcserélik*: (tetszik hinni: hogy 48 előtt is volt vadházasság a mai elfajult állapothoz épen hasonló alakban?) a lakadalmi gyülekezett előtt is reconcillialhatnak, minek előtte össze esketettének. A kik *másodszor*, annyival inkább a kik *többször* botránkoztatnak azok a templomban: vasárnap kövessenek *Ecclát*. A *nős paráznák* pedig egy hét alatt a templom ajtajában feljáván: ugyan a templomban vasárnap délutáni isteni tisztelet végén; ha *többször* történik, hogy bűnhődnek, valamennyiszer történik anynyi hét

alatt a templom ajtajában feljáván *álljanak* isteni tisztelet óráin és azután való vasárnap kövessenek *Ecclát*.

A papok a megdorgálást azoknak bűnök mekkoraságához szabják. A kik elválás alkalmatosságával hitmegszegésért itéltettek Eccla követésre: azok a szent szék színén véghez vihetik.“

Ime: ez volt száz évvel is ezelőtt az *egyedüli* eszköz a papok kezében s mi van egyéb ma is? Ma is csak azt tesszük, hogy a törvénytelen ágyon kelt gyermek atyját — ha az anya vall s az illető beismeri — és az anyát magunk elé hivatjuk s megintjük az ur asztalához való meneteltől, mielőtt két presbiter előtt a papi háznál ecclesiát követett volna; megtagadjuk a reconcilliationa itélt elvált nem élt és minden vadházasságban élt egyéntől a törvényes esketést addig, míg ecclát nem követ. Én ezt gyakorlom, s istené a dicsőség: *eredménynyel*; mert itt létem óta 8 év alatt 4 vadházasság felett birtam rá *szép szóval*, hogy törvényes házasságra lépett és pedig az udvarhelymegyei rendelet igénybe vétele nélkül, minthogy, azt *nem is használhatom* N. Bizonyban; s az a meggyőződés, hogy az intézkedésben előirt módon: *nem sikerült volna oly erkölcsi nyereséggel, mint sikerült így*.

(Folyt. köv.)

RÉVAY PÁL.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1885. október 3.

— A zágoni egyházközség előjáróságától már korábban vettük e sorokat: Többeknek azon tudakozására, hogy a zágoni papi állomás betöltése miatt késik, kijelentjük, miszerint azért késik, mert *tévedésből* a köröztetés nem a valóságnak megfelelő alapon történt, mennyiben nem a kepeváltási szabály szerint az új papnak adandó 1000 frt készpénz fizetés köröztetett, hanem 1200 frt, melyet a szabályzat szerint csak 20 évi szolgálat után kapna meg. Míg tehát a kepeváltási alapon kiállított díjlevél a m. ált. ig. tanács által meg nem erősítették, addig a választás függőben tartatik. Zágon, 1885. szept. 10. Az egyházközség előjárósága.

— Nyilvános köszönet. Tekintetes özvegy Zilahy Károlyné, született Zsombory Zsuzsanna, bernádi ev. ref. hitvallású birtokos urnő, a bernádi ref. leányegyházközség középületei kijavítása költségei fedezése céljából 15 azaz tizenöt oszt. ért. forintot, ugyszintén tekintetes Benkő József, bernádi ref. birtokos és gondnok ur az említett célra 8 frt 45 krt azaz nyolcz o. é. frtot és 45 krt adományozott. A kegyes adományozók, becses adományaikért, a nevezett ref. egyházközség nevében fogadják legforróbb köszönetemet. Hegyi Sándor, bonyhai ref. pap.

— A gömöri ev. ref. egyházmegye szeptember 1-én Gortva-Kisfaludon tartott közgyűlésében e következő alább szóról-szóra közölt határozatot hozta: „Tekintettel arra, hogy a folyó évi junius hó 29., 30., napjain Sárospatakon tartott egyházkerületi gyűlésen a ref. püspökök és főgondnokok főrendiházi tagsága és középiskoláink állami segélyezése tárgyában hozott határozatok ugy alaki, mint érdemi tekintetben alapos aggodalomra adnak okot és pedig „tekintettel arra, hogy azok egyetemes anyaszentegyházunkat oly mélyen érdeklő ügyekben ezekre napirendre lett előleges kitűzése nélkül s oly közgyűlésben hozattak, melyen főleg csak a főiskolai, különösen odautasító ügyek szoktak tárgyalatni s a hol ez

okból és a szorgos nyári munkaidő miatt is az egyházmegyék a szokott számban képviselve nem voltak;” „tekintettel arra, hogy e határozatok az ev. ref. egyházunkban a zsinat által elért kivánt, rég óhajtott egység helyett kiszámíthatlan káros következtetésű visszavonást, sőt szakadást is idézhetnének elő s hogy az egyházkerület az egyetemes convent illetékességi felsőbbsege iránt az elismerést megtagadván, ezen és hasonló esetek az egyházhatóságok egymáshoz törvényes viszonyának a zsinati törvényekkel egyenes ellentétben álló, a közrend és kormányzat nyilvánvaló hátrányára szolgáló megzavarására vezethetnek, e mellett egyházi közügyeink körül megbecsülhetlen érdemeket szerzett egyházkerületi elnökeink iránt bizalmatlanságot fejeznek ki s őket szemben a conventi határozattal s a szentesített országos törvényvel követendő magatartásukra nézve igen nehéz és elmentéses állásba terelik;” „tekintettel arra, hogy bármely más szempontból vizsgálva is, ezen határozatokban úgy a főrendiház tagságra, mint a középiskolai államségélyre nézve, az egész egyetemes ev. ref. egyháznak jelenére és jövőjére, kiválóan pedig ezek által legközelebből is érdekelt egyházkerületünk nézve nyilvánvalóan káros s ellenérvekkel nem igazolható joglemondások foglaltatnak, e mellett némely középiskoláink további fenntartását kérdésessé, talán lehetetlenné is teszik: ezen és számos más bővebb kifejtést nem igénylő okokból kimondja az egyházmegyei közgyűlés, hogy a sárospataki egyházkerületi gyűlésen, midkét tárgyban hozott határozatokat megnyugvással nem fogadhatván, egyházunkra nézve üdvösöknek nem tekinthetvén, sőt egyenesen károsoknak és válságos következtetésűeknek tartván, felkéri a főtiszteletű egyházkerületet, miszerint ezen határozatokat, a közelebbi Sajtó-Szentpéteren tartandó őszi közgyűlésen újabb beható tárgyalás alá vegye, s azoktól eltérőleg, az egyetemes convent határozatait alkalmazkodásul fogadja el; egyszersmind tegyük indítványba azt is, hogy jövőre a Sárospatakon tartandó nyári egyházkerületi gyűléseken, ha azok végkép meg nem szüntethetnének, csupán a főiskolai és a tavaszi közgyűlésről oda áttett más ügyek tárgyalathassanak.“

— **Kérelem.** Az ókéri ág. hitv. ev. egyház templomépítésre készül. Imaházunk közönséges vásárnapokon az áhitatoskodóknak ugyan elegendő helyet nyújt, de nagy ünnepeken azoknak seregét befogadni nem képes. Ezenfelül imaházunk tetőzeti faállása egészen korhadt és így méltó templom emelését szükségessé teszi. Hozzánk intéztetik tehát emez intés: I. Péter II. 5: „Ti is, mint élő kövek építtessetek fel, hogy legyetek lelki ház, szent papság, a lelki áldozatoknak áldoztatásokra, melyek Istennek kedvesek a Jézus Krisztus által“. És mi áldozni akarunk; akarunk Isten segítségével 16—18 ezer forintot áldozni győzege erőnkől e szent célra. De a templomépítés közel 25 ezer forintba fog kerülni. Ily nagy áldozatra gyöngék vagyunk. Az ókéri ev. egyház 1852. óta anyaegyház; hivei tulnyomólag házas zsellérek és napszámosok. Egészen 1868-ig egy iskolánk egy tanítóval volt. Most van három iskolánk három képesített tanítóval és évenként közel 2400 forintot fordítunk iskolai célokra. A midőn most a templomépítési előkészületeknek alávétjük magunkat, erőnket a legvégsőbb határig megfeszítjük. Ennélfogva elégtelen erőnk érzetében esdekelve. Hozzátok fordulunk Szeretve Tisztelt Hittersosok. Esdeklésünkre pedig bátorít minket a nagy apostol eme felhívása, Gal. VI. 10. „Azért mindenkivel jót tegyünk, kiváltképen pedig a mi hitünknek cselédivel“. Ó Hittersosok, tanusítsátok jötevésüket irányunkban e felhívásnak engedve! Ó Hittersosok, méltassátok

figyelmetekre e mellett, a mint ugyanazon nagy apostol Pál Róm. XII. 13-madik versben ír és kér: „A szenteknek szükségekre adakozók legyetek! Így kérünk titeket alázatos, reményteljes lélekkel. Kérünk, hogy segítsetek rajtunk! Könyörüljete gyöngeségünkön! A legkisebb adomány szent kötelességünké fogja tenni, mindennap imádkozni, hogy Isten a nemes adakozókat adományaikért áldja meg ezerszeresen! Ókér, 1885. aug. 15-én. Bierbrunner Gusztáv, ev. lelkesz. Stiefel Jakab egyh. pénztárnok. Febel Frigyes, gondnok. Taglieber Konrad, Pflaum Péter, Ritzmann Lajos, Klein Miklós, Schäfer Jakab, Lautenbach János, Weber Jakab, Schmidt Jakab, Kiesel János, Steigle Péter, Einsz Fülöp, Werle Henrik, Dietrich Antal, Dannefölsér Miklós, Róth Keresztély, Deringer Péter, Jung Péter, Klein József, Altheim Péter presbyterek. Dietrich Fülöp, bíró. Riesz Károly, másodbíró. Hercz Péter, esk. Dannefölsér József, esk. Kreuscher Menyhért esk. Schmidt János, adópénztárnok. Bader Miklós, községi pénzt. Binder Lajos, árvák atyja.

Püspöki körövények.

Főt. Szász Domokos erdélyi ref. püspök a következő körövényeket bocsátotta ki:

Köröztetnek:

1089—1885. *A nagyszebeni ref. egyházmegyében az alamori egyházközség kántor-tanítói állomása.* Javadalma: 146 frt készpénz, 3 h. liter tisztabuza, 100 véka csöves törökbuza és lakás; megjegyezve, hogy a terménybeli illetmény, a magtár gyarapodásával arányban, évenként növekedik; tandíj: minden tanulótól (20—25) 80 kr; temetésért 50 kr. *Pályázati határnap:* október 10-dike. *Folyamodványok* nt. Kelecsényi Károly esperes afiához *Alamorra* (u. p. Ladámos) küldendők.

1092—1885. *Az udvarhelyszéki ref. egyházmegyében az égei énekvezéri állomás.* Javadalma: 1. 48 kal. buza és 30 kal. zab. (25 kévés). 2. 5 véka buza, 15 véka zab. 3. 12 szekér fa. 4. 20 frtot kihajtó mesteri külsőség. 5. Legeltetési jog 2 marha számára. 6. Szép lakás, gyümölcsös és veteményező. Az énekvezér egyszersmind községi tanító is lévén, pályázók kötelesek tanítói oklevelet mutatni és alkalmaztatása esetében, mint községi tanító 200 = kétszáz forint évi jövedelemre számíthat. *Pályázati határnap:* október 15-ike. *Folyamodványok* nt. Solymosi István esperes afiához *Bögözbe* küldendők.

1175—1885. *A kolozskalotai egyházmegyében az ajtoni kántor-tanítói állomás.* Javadalma: 1. 160 — százhatvan frt az egyházközség pénztárából. 2. 50 lit. véka (10 hect. l.) száraz szemes törökbuza az egyházközség takerék magtárából decz. elején fizetve. 3. 7 hold 764 □ öl részint szántó, részint kaszáló can. portio haszon élvezete, melynek szántóját 1½ hold kivételével szántja és beveti a k.-tanító által adandó maggal az egyházközség, egyéb munkája a tanítót illeti, az adót fizeti az egyház. 4. 7 szekér elegyes tűzifa beszállítva a hivek által. 5. Stola. 6. Tisztességes lakás veteményes és gyümölcsös kerttel és gazdasági épületekkel. *Pályázati határnap:* október hó 15-dike. *Folyamodványok:* nt. Szakács István esperes afiához *Sz.-Lonára* (u. p. Gyalu) küldendők.

Kolozsvárt, 1885. szeptember hó 27-én.

SZÁSZ DOMOKOS,
erdélyi ev. ref. püspök.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:

b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére címzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr.

HIRDETÉSI DIJ:

Egy négyszög centimetryni tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

KIADÓHIVATAL:

„Magyar Polgár“ nyomdája, b.-közép-utca 4. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ: SÁNDOR JÓZSEF. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: A codificatio. — Szász Gerő imája. — Felelet. (Veres Ferencztől.) — T á r c z a: Pótlék. (Krausz Jenőtől.) — Még egyszer a vadházasság kérdéséhez. (Révay Páltól.) — A Székely-Mikó-kollegium szellemi állapota 1881—1885. (Benke Istvántól.) — Különfélék.

A codificatio.

— Bartha Lajos esperes afa beszéde, melyet a codificatio tárgyalása alkalmával mondott. —

Főtiszt e. k. közgyűlés!

Midőn a mult ig. tanács által a közgyűlés elé terjesztett codificatiós munkát tárgyalás alá veendő vagyunk, kétségkívül igazat kell adnunk ezen javaslatot készítő bizottság azon nézetének, mely szerint *mindenekelőtt azon alap- és fővezérelvek* veendők elbírálás alá s állapítandók meg, melyeknek kell hogy a t. ker. közgyűlést vezéreljék akkor, midőn erdélyi ref. egyházkerületünk törvénykönyvét a zsinati törvények ismeretes 9. §-a alapján újja alkotni hivatva van.

A munkát készítő t. bizottság megállapítja azon „alap- és fő-vezérelveket,“ a munkálata „elejébe vetett“ általános indokolásban, melyek őt az összeállítás nehéz feladata közben elhatározásra bírták; előnkbe terjeszti az *alapgondolatokat*, melyek a munka végzésénél vezérelték, s igéri, hogy rámutat azon *sarkalatosabb határozmányokra*, melyek alkotmányunknak a zsin. törvények 9. §-a értelmére szerinti tovább fejlesztését foglalják magukban.

A kiküldött bizottság korábbi munkájától eltérő ezen eljárásáért köszönettel kell adoznunk, mert egyetlen útja és módja ez nemcsak annak, hogy ily uton a tárgyalás menete megkönnyítve lesz, hanem főleg annak, hogy csak a *fő- és vezérelvek* lelkiismeretes gondossággal történő megállapítása után válik lehetségessé az, hogy ezen e. k. közgyűlés oly munkával lépjen világra, mely a szabad intézmények létesítésében, s általán az individualis szabadság fejlesztésében történelmi nevezetességre jutott erdélyi reform. egyházkerületünknek díszére válhassék.

Ugy vélem, mindenekelőtt a bizottság munkálata „elejébe vetett“ általán indokolásban felmutassa *fő- és vezérelvekké* helyes foglalkoznunk s megállapodásra jutnunk a tekintetben: vajjon ezen *fő elvek* igazán hivatvák-e arra, hogy ezeknek alkalmazása által, egyház-

kerületünk előhaladása, felvirágzása előmozdittassék? — nem zárván ki ezen eljárás, nézetem szerint, semmiestre azt, hogy más, a bizottság által felmentett, s elbírálás alá bocsátani nem szándékolt oly fő, avagy vezérelvek, melyek a csak most említett cél megvalósítására, némelyek felfogása szerint, alkalmasak, szintén felszínre hozassanak.

Első *alap- és fő vezérelv*, mely a szőnyegen levő javaslat készítőinek szemek előtt lebegett az: *hogy az oly nagy örömmel üdvözölt unio lényeges feltételei megőriztessenek*, s e végett a zsin. törvények szellemét, rendszerét sőt *betűjét* is hiven követni igyekezett a bizottság, mint mondja. T. ker. közgyűlés! Én elismerem, hogy a bizottság a zsin. törvények rendszerét, sőt *betűjét* is olykor hiven követte, de nem hiszem, hogy az azokban foglalt szellemet magáévá tette volna, legalább az előttünk fekvő munkát ezt teljességgel nem bizonyítja. Minő szellem ugyanis az, mely a zsin. törvényeken eleitől végig keresztül huzódik: *a prot. felfogás követelte egyéni szabadság lehető fentartása, s korunk nagy vívmányának, az egyenlőségnek, az eggház igazgatására s kormányzására hivatott elemek közötti létesítése.* Vajjon feltalálhatjuk-e ezen szellemet, ezen vezérelvet az előttünk fekvő munkálattal? Én legalább azon rövid idő alatt, mi e terjedelmes munkát tanulmányozására rendelkezésem alatt állott, feltalálni nem tudtam.

Az individualis szabadság lehető korlátozása van contemplálva ezen javaslatban — mint ezt mindenki első tekintetre láthatja, — azon törekvésben, mely e munkálattal soraiból, de még inkább a sorok közül kitűnik, hogy e. kerületünkben a lehető legteljesebb mérvű centralisatio vitessék keresztül, vagy legalább a közel jövőben történendő keresztülvihetés alapja megvéthessék. Egy hatalmas és erős központ alkotása, ugy az egyéni erők, mint a vagyon centralizálása által, szolgálhat bármely más felekezethez, társulatnak előmenetelére, de nem a reform. egyháznak soha? S ki ne látná, ki ne tudná azt, hogy mentől nagyobb mérvben van valamely intézménynél, társulatnál avagy vallás-felekezethöz a centralisatio eszméje keresztülvive, annál nagyobb mérvben kell ott az individualis szabadságnak lehangyolani, annál nagyobb mérvben kell ott az egyéni jogok gyakorlását korlátok közé szorítani. S ki ne tudná azt is, hogy éppen az ezekért való küzdelem volt a protestántizmus szülő anyja?! Visszafelé mennünk nem dicsőség, megállanunk: halál. Nincsen tehát más mód,

mint korunk kivánalmi előtt meghajolnunk, s a szabad és mivel népeket vezénylő vezérelvek szem előtt tartásával és a protestantismus követelte, egyéni szabadság lehető fentartásával választatni, módosítani, javítani alkotmányunkon.

De a zsin. törvényekben létező ama szellemet sem láthatom sehol a tárgyalás alatt álló javaslatban, mely az egyház igazgatására, kormányzására hivatott elemeket egyenlően törekszik jogokban részeltetni. „A protestantismus — mondja a bizottság — papi és világi rendet nem ismer, mert mi minnyáján szent nép és királyi papság vagyunk“. Azaz a zsin. törvényekben foglalt és azokban eleitől végig keresztül vitt *paritás* elve nálunk, Erdélyben nem alkalmazható. S ezen nézetét a t. bizottság a biblia idézett locusán kívül, alapítja a régi fő consistorium összealkotásán, — azon, hogy abban nagyobb részben nem a papság, hanem a hívek foglaltak helyet. A mi a biblia idézett locusát illeti, erre nézve szabadjon annyit megjegyezni, hogy itt mind a szent nép, mind a kir. papság fogalma külön is választható, s értelmezhetők így is, hogy a szent nép is és kir. papság is teljesítse kötelességét s élvezze az őket külön-külön méltán megillető jogokat. Ha azonban úgy értelmezzük ezen locust, miképen a t. bizottság értelmezi azt, ez esetben jelezni szükségesnek látom, mely szerint tudok én oly bibliai locusra is hivatkozni, hol csupán csak az apostolok és proféták bizatnak meg a község igazgatásával. De ne bocsátkozzunk ezuttal bibliai locosok magyarázatába. Vegyük szemügyre a másik érven:

Tiszt. közgyűlés!

Nem akarva történeti leszármaztatásába bocsátkozni annak, miként, mikor született a régi főconsistorium, kikből állott az idők folyamában történt felszaporodás következtében, különösen az utóbbi időkben az. Igen messzire vinne ennek előadása; de nem fogadhatom el indokául a régi főconsistorium bármely összealkotását annak, hogy valamely az új idők s új viszonyok követelte újítás azért, mert a régi főconsistorium így, vagy amúgy volt összealkotva, létre ne jöhessen. Hiszen ily felfogás mellett nem lesz vala lehető a közel mult időben történt változtatását a felső háznak keresztül vinni az ország törvényhozásának, — hiszen, ha az egyház természeténél fogva annyira conservatív kell vala hogy legyen, 1871. évi alkotmányunkat nem szabad volt egyáltalán megalkotnunk, vagy legalább nem úgy, mint megalkottuk. De már abból, hogy 1871-ben ki lett mondva az, hogy a régi főconsistorium nem tartható tovább, s a helyett egy a viszonyoknak s a kor igényeinek megfelelőbb intézményt létesített egyh.-kerületünk, el lett ismerve szükségessége annak, hogy a protestáns elveivel megegyező újítások létesítése olykor az új idők és új viszonyok követelménye.

Az új idők és új viszonyok pedig miképpen a hazai *törvényhozásra* kényszerítőleg hatnak, úgy az egyház alkotmányát megalapítani hivatott testületre, avagy testületekre is.

Mimó más törvények és intézmények valának azok, melyek az örökre emlékezetes 48 előtt oly hosszú idő-kön át jóknak tartattak s ime! meg kelle semmisülniök s elavulniök, mert az új idők és új viszonyok úgy kívánták; mert a haza létele boldogulása, felvirágzása követelte azt. Azt a ruhát, mely jó vala nekem ez előtt 30 évvel, bizony nem használhatom ma, s így van ez a népek, a társulatok s hitfelekezetek életében is.

A mely intézmény, törvény jó, üdvös volt más korban, más viszonyok között, aligha megállhat ma. S ha

1871-ben szükségesnek látszott a régi főconsistorium tarthatatlanságát kimondani, s helyébe más intézményt létesíteni, vajjon nem állhatott-e be szüksége annak, hogy az 1871-ben megkezdett uton alkotmányunk a jogegyenlőség s általán a protestantismus elveinek alapján tovább fejlesztessek.

De a bizottság attól fél, hogy ha a paritás elve kimondatnék s egyházkerületünkben keresztül vitetnék, ez által „anyaszentegyházunk szervezetében annak a tényezőnek megbénítása állana be, a mely az összeség életműködésének a legtöbb erőt s elevenéget szolgáltatja, s ezáltal a már is mutatkozó egyháziatlanság és vallásos közöny nagyobb mérvű elterjedésére ut nyitvatnék.“

Ezen aggodalom merőben téves alapokon nyugszik, mert ugyanis nem az ugynevezett világiak által és útján vesz folyvást — mint ezt minden komoly észlelő láthatja — nagyobb terjedelmet az egyháziatlanság s a vallás iránti közöny, hanem ennek alapoka egy jó részben a papságban, azaz *a papság jelen állásában*, helyzetében keresendő.

Az üdvös eszmék létrehozója, elterjesztője országokban és népek között sohasem a sokaság volt, hanem mindig egyes *ihletett lelkek* valának, kik népeket boldogító eszméket hoztak felszínre s ezen boldogító eszmék, mint napból a világító és melegítő sugarak, belőlük s általuk terjedtek szét ezerek és milliók között. Az egyes egyh.-községekben is egyetlen hitbuzgó papnak lelkiismeretes működése képes fenntartani, terjesztetni a vallás és egyház iránti szeretetet, buzgóságot, míg másfelől egyetlen közönyös rideg, vallása s egyháza iránt szeretettel nem viseltető pap — az élet bizonyítja ezt — képes az egész gyülekezetet hideggé, rideggé, vallástalanná tenni.

De hogyan legyen hitbuzgó, hogyan legyen egyházát, vallását az életnél is jobban szerető azon jelen állású és helyzetű ref. pap, kinek, hogy magát és családját tagjait az éhség kínjaitól megkímélje a kapa és kasza nyeléshez kell folyamodni? Avagy hogyan ne enyészszék el az egyház iránti forró ragaszkodás azon papnak kebeléből, ki, mint ezen javaslat contéplálja, egyházi ügyei intézéséből jóformán kizárva van. Hiszen csak az ügyek ismerete, a vérző sebnek látása, avagy — ha ilyen is jelentkezik néha — a kellemesnek érzete, keltheti föl és tarthatja ébren az érdekeltséget; ellenben, ha azoknak ismeretével nem bírnak, ezeknek érzete nem érintheti szívünket, nem okvetlenül be kell-e állani azon tárgy iránti közönynek, melyet nem látunk, melyről semmit nem tudunk, melyet nem ismerünk. — Aztán van a vallás iránti közönynek nálunk más oka is, mely megint nem az ugynevezett világi eleméből származik ki, t. i. *félekezeti népiszkoldánk* iránti csekély érdeklődésünk. Feladjuk mi ezeket könnyű szerrel, ha csak némi anyagi előnyünk mutatkozik benne, nem tekintve arra, hogy azt a szellemet, lelket, melyt saját iskoláinkban sajátít el az ifju nemzedék, sehol másutt úgy, mint azon iskolákban, melyekre a prof. bélyeget rányomta az idő, el nem sajátítják, s feladjuk olykor oly helyeken is, hol azoknak fentartását még áldozatok árán is megkövetelnék a viszonyok és körülmények s oly helyeken is, hol azoknak fentartása lehetséges volna. S még csak hagyján! ha aztán az állami vagy községi iskolákban kellő gond fordítottatik az ifjuság vallásos oktatására; de, valljuk meg, e tekintetben a hiány oly nagy, hogy annak felmutatására ezuttal gondolnom sem szabad. Az ok ismét csak abban keresendő, mit fennebb papságunk jelen szomorú állásáról, helyzetéről elmondék.

Fel-gymnasiumainkban mutatkozó vallásos irány és egyháziasság is bőv mértékben hagy fenn kívánni valót.

Itt van a baj oka. Ezeken pedig nem azon uton kell és lehet segitenünk, hogy az egyház kormányzásában s igazgatásában kellő helyet ne biztosítsunk azoknak, kiknek *élete az egyház életével összeforrvan van*, hanem egészen más, és pedig a javaslat tervezetétől eltérő uton. Különben is, ha birna kellő alappal a t. bizottság aggodalma: ez esetben a magyarországi 4 testvér egyhkerületet a vallástalanság és egyháziatlanság árvice már idáig egészen előntötte volna, mert ott az egyházi alkotmányban a paritas elve teljesen keresztül van vive.

A mi pedig hogy nincsen ugy, sőt hogy a testvér m.-országi egyhkerületeknek nincsen anynyi okuk a vallástalanság és egyháziatlanság elterjedése miatt panaszt emelni, mint nekünk, azt mindenki tudni fogja.

Továbbá a paritas elve nem oly ismeretlen és szokatlan már egyhkerületünkben. Hiszen jóformán keresztülvive és alkalmazva van az egyházmegyékben. Alkalmazzuk akkor, midőn a conventre, a zsinatra küldünk képviselőket. S ha ezen alkalmakkor helyesnek, igazságosnak és jónak bizonyult ennek alkalmazása miéért félénk alkalmazni azt egyhkerületünk törvényhozó és kormányzó testületénél?

Legyen szabad e helyen azt is kérdezni, hogy ha törvénykönyvünket az előttünk fekvő javaslat szerint alkotjuk meg; ha még csak a paritas elvének is kimondásától és keresztülvitelétől félünk, vajjon hol és miben fogjuk megtalálni a bizottságszeme előtt lebegő azon alapfogdot, *fő vezérelvet*, hogy az oly nagy örömmel üdvözölt és én hozzá teszem, méltán üdvözölt „*unio lényeges feltételei megőriztessenek.*“

Kevés szót érdemel a bizottságnak a paritas elvéből kifolyó azon aggodalma, hogy a kettős elnökség sok helyen nem volna létesíthető. Ezt nem lehet lényeges elvetésnek tartani, mert a hol nem létesíthető, nem létesül, hol pedig a létesíthetés feltételei megvannak, létesülhet a nélkül, hogy ebből legkisebb baj, avagy veszély is származnék egyhközsegeink, megyénk avagy kerületünkre, sőt sok esetben előnynek lehet forrása, mig rosznak egyáltalán soha.

Főtiszt. egyhk. közgyűlés! a mondottakból levonom a resultatumot. És ez az: hogy előttem nem az lebeghet vezér- és főelvül, hogy miként volt a multban ez vagy amaz testületünk szervezve, hanem az, mi szolgálhat a jelenben és jövőben egyhkerületem javára, mi az, mi annak életét biztosítja, felvirágzását előmozdíthatja; s vezérelvül szolgál annak tudása, hogy 300 év lefolyása alatt a prot. papságnak itt és ott és mindenütt, az egyházi alkotmány, az egyház igazgatásában és kormányzatában kellő helyet biztosított, — s főszempontnak tekintem, hogy az *unio lényeges feltételei megőriztessenek* s mind e szempontok alapján, a bizottsággal ellenkezőleg, oly meggyőződésben vagyok, hogy a paritas fogalmát és alkalmazását ezen tervben lévő törvénykönyvünk megalkotásánál teljes mértékben igénybe kell vennünk, mert csak ezen uton lesz lehetséges — erős meggyőződésem szerint — egyházunk békéjét, nyugalmaát hosszú időkre biztosítani s ezuton felvirágozhatásának feltételeit megteremteni.

BARTHA LAJOS,
ref. espercs.

Szász Gerő imája.

(Tartotta okt. 6-án a belfarkas-utcai ev. ref. templomban.)

A mi segedelmünk legyen Atyának, Fiának, Szentléleknek nevében, Ámen!

Életnek és halálnak ura; örökkévaló királya népeknek és nemzeteknek; istenünk atyánk az Ur Jézus Krisztusban! Kiszakitottuk lelkünket a világ zajából, a hol minden hiábanvaló; a földnek hiúság vásárából, a mely elenyészik, mint a mezők virága: hogy leboruljunk szent házában, hogy a te dolgaidal foglalkozunk, hogy téged áldjunk, téged dicsőítsünk, a ki voltál, vagy és leszel mindörökké!

Kilhez mehetnénk máshoz rajtad kívül! Minden erő és hatalom, csak mint a nádszál, a mely megszárad, ha reá fuvalsz és a forgószél elragadja, mint a pozdorját. A te lételed örökkévalóság, mely kormányozza a változó világokat. A te lételed igazság, mely bölcsesség szerint diadalomra segíti a jót, a nemeset, a magasztost. A te lételed szeretet, a mely megszentel, megsegít, biztat, bátorít, megáld és ha emberi gyarlóságból eltévedünk, kézenfogva vezet és meghocsát.

Kihöz mehetnénk máshoz rajtad kívül! Hiszen téged dicsőít a porszem és a napsugár: a harmat csöppje és a tengerek zugása; a szellő fuvalma és a vihar ordítása. Téged dicsőít a gyermek mosolya és az öreg ember komor gondja; az egyesek mindennapos eseménye és a nemzetek története; a jelen, a melyet látunk, a mult, a melyből tanulunk és a jövő, a melyet remélünk.

Téged dicsőíteni jöttünk fel mi is a te szent házába e szent órában, oh szent, oh véghetetlen! Ünnepet szentelni az emlékezetnek és meggyújtani lelkünkben a reménynek fátyolját. És eljöttünk benned vetett tántorithatatlan vallásos hittel és a te atyai gondviselésedbe vetett gyermeki bizodalommal; mert ez a hit és ez a bizodalom vezetett minket bölcsőnkől fogva mostanáig és ennek áldását látjuk nemzetünknek történetében egy ezer esztendő óta nemzedékről nemzedékre.

Mert a te jóságodon, szereteteden és bölcseségeden kívül, nemzetünknek multját forgatjuk elménkben e szent órában. — Mint a természet törvényei szerint ugy adad, hogy a nap keleten jőjön fel és hintse sugarait: ugy a mi forrón szeretett nemzetünket keletéről vezérelte kezzed e szent földre, hogy betöltse hivatását, mely nem lehet más, mint engedelmessé válni a te szent törvényeidnek. És mint a napot sokszor borítják fellegek: ugy nemzetünk életében is sokszor jöttek csapások, melyek megpróbálták hitét. Az utat, melyen haladott, hullókönynek és kiontott vérnek csöppjei mutatják. De ezekben is a te atyai szeretetedre ismerünk; mert mig népek jöttek és enyésztek el; trónok emelkedtek és hullottak porba; mi megállottunk, uram; állunk, élő bizonyosságul annak, hogy a kik te benned hisznek, soha meg nem csalódnak.

Mi hiszünk te benned, azért meg nem csalódtunk. Mert a ki te benned hiszen, az jár te akaratod szerint. A te akaratod pedig igazság mindenkivel szemben: könyörület a gyöngék, irgalom a megalázottak iránt és szeretet amaz örök eszmékért, melyek el nem avulnak, mint a ruha, hanem megmaradnak örökké és hirdetik a gondolat szabadságát, a jogok és kötelelességek egyenlőségét és testvériséget ama fönséges kijelentésben, hogy mindnyáján gyermekeid vagyunk, mert te Atyánk vagy az Ur Jézus Krisztusban.

Urunk, istenünk, atyánk! E gondolatok felett elmélkedvén, lelkünk előtt áll a Galgotha, hol ott keresztre feszített szent fiad elsohajtotta: Én istenem, én istenem, mért hagytál el engemet; és ime kétezer esztendő óta hirdeti a keresztény világ, hogy benne és általa dicsőítetted meg erődöt és hatalmadat. Előttünk áll István, az első martyr és hulló kövek záporában tesz tanubizonyosságot, hogy a testet meg lehet ölni, de a lélek, a

szellem halhatatlan; hogy az eszme feltámad és kalászt hozva, terem hatvan és száz-annyit.

És, óh jó Istenünk, vajjon nem ennek adta-e tanubizonyságát a mi sokszor megpróbált édes nemzetünk! Benned vetett erős hittel volt diadalmas száz ésezer csatán; és volt vesztes és megalázott is akárhányszor. Diadalmainak az igazságért való küzdelem adta meg a ragyogást; és megpróbáltatásaiban az volt a felemelő, mert az igazságért a te nevedben szenvedett. Sem a kardnak, a fegyvernek dicsősége volt csupán, mely felemelte a póról, mely megmentette az elenyészéstől, hanem a valóságos és polgári szabadságnak szeretete, a vallásos és polgári törvényeknek tisztelete; az az önfeláldozó hazaszeretet, mely évszázadokon keresztül hiven megpecsételte amaz evangyéliumot: itt élne, ha nőd kell.

Sokan éltek, Uram, e hazáért és sokan meghaltak e hazáért. Te nálad számon vannak; hiszen te adtad őket e megszentelt földnek s te vetted el őket, a te nevedben haltak meg. Ime, ezért borulunk le ma e szent órában, a te szent házában, hogy ünnepet szenteljünk a kegyeletnek, a hálás emlékezetnek és a te segedelmedet kérjük a jövő reményeinek megvalósulásáért. A kegyeletes emlék hadd keltse föl szívünkben amaz élő buzgóságot, mely nem üres szavakban pompázik, hanem az akaratnak erejével, az életnek cselekedeteivel bizonyítja be, avagy jární akarunk a te utaidon; a te szent lelked világosítsa meg a mi elménket, hogy tisztán láthassunk, hogy elmulván a zordon tél fergetege: hintsük nagyszorgalmatossággal a jövő magvait, hogy láthassunk gazdag aratást.

Megszámlálhatatlanok a mi veszteségeink a multban; könynek és vérnek hullása tette termékenynyé e földet: de a sarjadó virág, a mezők bársonya, az erdők lombja mind-mind egy oltár, melyeken bemutatjuk előtted a hazaszeretetnek és benned vetett erős hitünknek áldozatát. Mit adjunk te néked ennél egyebet, ki semmi nélkül nem szűkölködöl! Fogadd, oh fogadd kegyelmesen és hadd térjen az vissza mireánk a te megmérhetetlen áldásoddal.

Te, Istenünk, ki hatalmas és jó vagy; áld meg e hazát; az elmúltak gyászát tedd ragyogóvá a jövő boldogságával; tedd a szabadságnak megszentelt országává, hol a különböző népek a testvéri szeretetben való-sítják meg a te nevedben ama profetiát: és lesz en egy a k o l, egy p á s z t o r. — Áraszd felette a béke megszentelt áldását, hogy a törvények tiszteletben tartása mellett, közös erővel, vállvetve építsük a hitnek templomait, a tudományoknak hajlékait, melyekből árad szét a művelődés, a világosság és a szabadság, hogy mint egykoron, három tenger partvidéke hirdesse, hogy immár megbűnhödtük a „multat és jövőt.”

Élőknek, meghaltaknak istene! Ki egykoron vezérő csillagot gyújtottál a pusztában bujdosó Izraelnek; ki Mózes helyett elküldötted Jézust: adj nemzetünknek a meghaltak helyett újabb vezéreket, kik elkalauzoljanak a holdog Kanahánba; kik most élnek és oszlopai a hazának, ruházd fel az erőnek és bölcsességnek bőv mértékével, hogy tiszteletben tartva az elmúltak szent hagyományait, építsék a jövőt; mindnyájunkat áld meg benned vetett hittel, bizodalommal, hogy oda menjünk, a hová parancsolod, ha szintén életünket kellene is adnunk, tudván, hogy erős várunk, paizsunk voltál és leszesz te nekünk mindörökkön örökké, a te szent fiad, az Ur Jézus Krisztusban. Amen.

Felelet

„Kie az iskola, azé a jövő“ czimű cikkre.

II.

Áttérek tiszt. Menyhárt urnak ferditéseire.

Cikkjében a 244-ik lap második bekezdésében ugy tünteti fel egész papi értekezletünket, mintha az a községi iskolák és tanítók vádolása és megtámadása végett lett volna összehíva. Ez valóságos ferdités. Az értekezleten a községi iskolák még csak megbeszélés tárgyát sem képezték.

Azt mondja t. M. ur „a mult évi papi értekezletünkben hallottam vádat emeltetni a községi iskola ellen, mint a mely melegágya, terjesztője a vallástalanságnak.“ Nehéz vád, jó hogy nem mondta senki, csak t. M. ur találta fel, mint alább még egy nehányat, hogy megczáfolással tündökölhessen.

Azt mondja folytatólag t. M. ur „azt is hallottam hangsúlyozni, hogy a községi iskola-tanítók épen abban mutatják meg az egyház gyámkodása alóli felszabadulásukat, hogy szélteben minden tartózkodás nélkül hirdetik a nép között, nincsen Isten.“ Ez igen nagy ferditése t. M. urnak, s miután alólirtanak az értekezleteni felolvasásban fordul elé az atheismus eszméje, s épen az én községemben történt dolgot ad elé, ugy tünteti fel a dolgot az olvasó előtt, mintha a felolvasás éle a községi tanítók ellen irányoztatott volna; mintha a községembeli községi tanító élt volna az idézett *bolond* beszéddel, s ennek felidézésével a községi tanítók vádoltatnának, s az ily községben Diogénés lámpájával se lehetne megtalálni a papot, miért nem találja ki, hol, mikor, melyik órában beszélnek bolondul, hogy menne oda, dorgálna, feddene felhiva érzem magamat az eset felvilágosítására. Tehetném, de nem csinállok belőle személyi kérdést, elmondom tehát egyszerűen a valót. Mult évi papi értekezletünkön egy rövid felolvasásomban a világi elem egyháziatlanságának s az egyházi közügyek iránti közönyének forrásául, a többek közt említettem atheisticus eszméknek a nép közt forgalomban léteét, s ennek — de csakis ennek — illusztrálására felemlítettem, hogy egy képezdei tanuló szünidőre haza jöven, estvéli utcai gyülekezésen mondta, hogy nincs Isten, csak a természet kormányoz; szintén egy más egyházmegyében hivataloskodó, de községemben született ref. kántor-tanító (tehát nem is községi tanító) rokoni látogatóban itthon, bámulta elmaradottságunkat a felett, hogy mi Istent hiszünk, holott náluk még az esperes sem hiszen. Ennél több egy szó sem volt a felolvasásban, a mint ez most is látható az értekezlet jegyzőjénél való példányban. Micsoda logikával lehet ebből a községi iskolák és községi tanítók vádolását kiolvasni, a mit t. M. ur az értekezleten hallani állít, ezt az olvasóra bízom. Nagyobb világosságul kijelentem, hogy nálam községi iskola és községi tanító nem is létezik, eklézsiámat egyházmegyénk keleti szélén felekezeti véd-bástyájának tekintem, felekezeti iskoláját is fentartani óhajtom, mig csak lehet áldozattal is; ezzel azonban nem a más jellegű iskolák ellen nyilatkozom, mert protestáns szellemben oly iskolát szeretek, mely sem a felekezetnek, sem az államnak külön, hanem a társadalomnak nevel, — erre pedig ref. felekezeti iskoláinkat elég képeseknek tartom.

Hibája t. M. urnak az értekezleteni dolgoknak birálását átvinni más évre, midőn az idő a tárgyakat már elhomályosította, de még nagyobb hiba az elhomályosított képeket egészen ellenkező élénk színekben tüntetni fel.

Végül t. M. ur azt kérdezi, korlátozta-e valaha a tanfelügyelő a vallás oktatót? tiltakozott-e az állam a humán nevelés ellen? utasította-e vissza a választást, ha az felekezeti tanítóra esett? Ezekre szintén vissza kérjük, ki vádolta ezekkel, kitől és hol hallotta ezeket M. ur? Nem, senki sem vádolta ezekkel se az államot, se a tanfelügyelőt, ezt t. M. ur senkitől sem hallotta, papi értekezletünkön éppen nem.

Arra buzdít t. M. ur, ne panaszkodjunk a községi iskolák ellen. Mi ezt soha sem tettük, de M. ur se terhelje se az egyházat, se értekezletünket, se egyeseket általa kigondolt, de meg nem történt vádakkal. S ha csakugyan az egyház oly bűnös az iskolák lanyha befolyásolásában, ezen szenyését nem kell vala piacra vinni, hanem hon és éppen illetékes helyén a papi értekezleten kell vala szapulni. Különben is t. M. ur czéljától t. i. „az egyház lanyha küzdelmének az iskolák befolyásában“ feltüntetésétől nagyon eltávozott cikkjében, midőn az egyházat s papi értekezletet a községi iskolák ellenségeiképp tünteteti fel, mert ez azt jelenti, hogy az egyház nemcsak befolyásolni, hanem egészen magáénak tartani szeretné az iskolákat.

Örömet hallgattunk volna t. M. urtól a papi értekezleten egy tüzetes birálatot a felolvasások felett, de csak egyszerűen egy erős (elhallgatjuk) szóval keresztül huzta, s kijelentette, hogy az egyházmegyei közgyűlésen a világi elemre nincs is szükség, ugy is a közgyűlés teendőit a papok végezzék, s ezzel az értekezletről szépen haza is suhant, hátra hagyva a közgyűlés teendőit, tán a világiakra? Ezen hierarchicus nézettel aligha nem egyedül áll t. M. ur, mert hisz értekezletünk éppen módokat óhajtott a világi elemnek egyházi közügyeink iránti érdeklődésének fokozására; mert ugy hiszszük, a protestáns felekezetnek csekély száma mellett is ereje éppen abban van, hogy papsága nem zárkozik külön káosztba, hanem a világi elemmel kezét fogva igyekszik cultur hivatásának megfelelni.

Azon reményben, hogy ha t. M. urnak ezután papi értekezletünk eljárása ellen valami mondani valója lesz, azt ott és akkor megteendő: most béke velünk.

VERES FERENCZ,
bágyi ev. ref. pap.

TÁRCZA.

Pótlék

Baczoni Incze Máténak a „Protestáns Közlöny“ 38. számában, dr. Török István által közölt életrajzához.

A dr. Török István ur derék dolgozatában az van állítva, hogy Baczoni Incze Máténak a „De polytheismo gentiliūm“ és „Dissertatio physica de aqua“ címűeken kívül több műve sem nyomtatásban nem jelent meg, sem kéziratban nem maradt fenn. Ha Török ur nem sajnált volna egy kis fáradságot fordítani arra, hogy Sándor István „Magyar könyvesházában“ utána nézzen Incze irodalmi működésének, bizonyára más eredményre jutott volna s — habár az sem tünteti fel teljes számban Incze műveit — meggyőződött volna említett véleményének téves voltáról. Mert Inczének a fentebbi két latin munkán van még egy latin és két magyar műve, melyek, valamint a „De polytheismo gentiliūm“ mind megtalálha-

tók sárospataki főiskolánk könyvtárában. Ennélfogva oly szerencsés helyzetben vagyok, hogy Incze M. irodalmi működésének teljes képét nyújthatom.

Művei időrendben következők:

1. Dissertatio metaphysico — historico — theologica de unitate dei et polytheismo gentiliūm, quam auspice summo numine, sub praesidio eruditissimi, celeberrimique viri, d. Ruardi Andala, art. lib. magistri, phil. doctoris, et in illustri frisiorum academia professoris ordinarii, publico examini submittet Matthaeus I. Baczoni, trans. ung. auctor et respondens. A. d. 4. jun. 1707. L. H. Q. S.“ — Franequerae, apud Franciscum Halmam, illustr. Frisiae ordd. atque eorundem academiae typograph. ordinar. 1707. 4. r. — Czimplap, 1—62 lap (a 62. számozatlan). Ajánlat a czimplap második oldalán van, még pedig ajánlatott Borosjenői Székely Ádámnak és Mózesnek, — továbbá a zilahi ref. egyház gondnokainak, pártfogóinak és tanácsosainak, — végül pedig a következő „igen híres és tudós férfiaknak“ Vitranga Campegiusnak, Andala Ruardusnak, Szathmárnémethi Sámuelnek és Szathmárnémethi Mihálynak. Az első lapon kezdődik a mű, mely 49 kisebb részre van felosztva s a 60. lapon a „háromez“ isten dicsőítésével végződik. A 61. lapon az isten hitnek a műben feltüntetett két fő vonását jelzi szerző; az utolsó, számozatlan lapon pedig Sostmann Sándor nevű barátjának, hozzá intézett üdvözlő verse van közölve.

2. „Dissertatio physica de aqua“ Franequerae. 1708. 4. r. — Ez nincs meg könyvtárunkban, miért is bővebben nem ismertethetem.

3. Az emberi okos léleknek munkájáról, s nemes *virtusiról* lőtt, szomorú *halotti oratio*, melyet érdemlett, a léleknek jeles *virtusival* valósággal nemes, néhai nemzeti és tiszteletes Viczei Mária asszony; tiszteletes s tudós Szathmárnémethi Sámuel *uram*, a *kolozsvári reform. collegium érdemes* professora s *édes atyja kívánatos házastársa: hogy reménytelen esetből következett utolsó szomorú tisztességtételének napján, 1715. eszt. karácson hav. 13. napján, a szomorú háznál* elmondjon; és azután, igen meg-szomorodott tiszteletes férje kívánságára ki is adjon. Baczoni I. Máthé; a *k. r. c. phil. p.*“ (Együtt kiadva Soós Ferencznek ugyanazon alkalommal tartott praedicationájával e közös cím alatt: „érdemlett utolsó tisztességtétele néhai nemzeti Viczei Mária asszonynak.“ Kolozsvár. 1716. 4. r.) 10 lap a czimplappal együtt. Szathmárnémethi Sámuel életére egyetlen adat benne az, hogy 1685. ápr. 10-én vette el feleségét.

4. „Imago consummati dei viri, qualem decet esse publicum juventutis scholasticae, des, pietati, et bono publico sacrae; doctorem et rectorem: clarissimus ac celeberrimus dominus Sámuel Szathmárnémethi; omnigena rerum eruditione, diversarum scientiarum cognitione; ad bonum dei in regno ejus promovendo opus perfecte instructus; etc. etc. In perpetuum magni ejus nominis memoriam, publica oratione funebri delineata et in templo majori refo. claud. recitata, 1718. 20. jan. per. Matthaeum I. Baczoni, defuncti nuper discipulum, nunc collegam; eum non tam collegam, quam patrem suum moerentem.“ 2. r. 8 lap, kezdődik a 3. iven, következőleg együtt volt kiadva egy másik beszéddel, mely bizonyára szintén Szathmárnémethi Sámuel felett mondatott. Közös czimplajokon kellett a nyomtatás helyének és évének is feljegyezve lennie. Azonban így is tudhatjuk, hogy Kolozsvárt adatott ki 1718-ban. A beszédnek csaknem felét, második felét foglalja el Szathmárnémethi életrajza.

5. „Isten és az emberek előtt való dolgokban, a jó lelkiismeret gyakorlásában magát mindenkor foglalni és

életében való dolgait is a szerint folytatni szerető; még nehéz nyavalyái között is ahoz alkalmaztatott szép csendes elmélkedésekben és beszédekben magát gyönyörköd-tető; végre igaz hitiszerint hiven tisztelt jó urában, boldogul is kimult urnak, néhai méltóságos, tekintetes, nagyságos, gyerőmonostori Kemény Simon uramnak ő nagyságának teste felett; Vétsen, maga uri, de gyászos házá-nál, a *lelküismeret* dolgairól elmondott szent elmékedés, melyet tett Baczoni I. Máthé, a kolosv. ref. ekl. e. m. t. 20 lap. Együtt adatott ki a Kemény Simon felett mon-dott többi. összesen öt és a Kemény János halála alkalmával Deáki József által tartott beszéddel, melyeknek közös czime „szomorú halotti pompa. Kemény Simon és Kemény János (halálakor).“ Kolozsvár 1724. 4. r.

Ime, Baczoni Incze Máté irodalmi működése! Méltó, hogy életrajzából ne hiányozzék ennek feltüntetése sem. A zilahi s kolozsvári tanodák tanára és a szigeti s kolozsvári egyházak lelkésze nemcsak szóval működött tehát, a szószéken, — hanem tollal is, elvonulva házi csendjében. Gazdagította a protestans egyházi beszéd irodalmát s méltó azért arra is, hogy ha főtiszteletű püspökünk: Szász Dömökös ur számos elfoglaltatása daczára is megírja az erdélyi egyházi szónoklat történelmét, — mihez már sok adatot gyűjtött össze tudtommal — őt se hagyja ki mult századbéli jeles szónokaink közül. Sárospatak, 1885. szept. 27.

KRAUSZ JENŐ,
III. éves hittanhallgató.

Még egyszer a vadházasság kérdé-séhez.

(Folytatás.)

Ha már ennyire belementem — a mint láthatja: nem polemikából, de kétségtelen *adatok* nyomán — a vadházasság keletkezésének forrásai felkutatásába: legyen szabad emlékező tehetségét nem a régen, csak a közel multban is küssé meghordozni s ha úgy tetszik: épen Udvarhely piacán. Igen, mert van ám az éremnek másik oldala is, nemcsak az üdvös alispáni intézkedés!

1867. óta, tessék végignézni országszerte, de spe-czialiter Udvarhelymegyében is a politikai pártok alakulásán és egymás ellen vívott küzdelmeiken. Nem volt és nincs-e abban az alkotmány élvezete mellett: végtelenül sok undorító s a nép erkölcsét fenéig felforgató jelenség? Daczára az országos törvényeknek, nem folyt-e vér udvarhely piacán, nem vadult-e el a nép erkölcsé a késhez nyulásig? Hol vannak ez állapotnak forrásai? Ott, hogy az „*Ó nép*“ kegyét *közvetve* keresők kormány-párti és nem kormánypárti: „rangosabbak“ a közvetítők által elkövetett *bűnök*re: etetés, itatás és lélekvásárra, éveken át *szemet hunytak*, s mint a száz év előtti időkben tette a „Jó Kegyelmes Urunk, Gyulai Sámuel Brigaderos Generalis Ur“: „nehéz dolognak“ tartották, a megalkotott üdvös törvényt, a „nemes“ nép „közé behozni“ — a maguk teljes szigorában! — Tessék végig nézni társadalmi életünkben, s meg fog győződni: hogy vadházas felek, törvényes házasságokkal egymás mellett állnak fel az ur asztalához, benső baráti viszonyban élnek, csókos barátok, s hogy a mai társadalmi élet: semmi pressiót nem gyakorol ezekre, vagy ha igen: az nem mindig a *bűnöst*, de legtöbbször a bűn áldozatául esettet éri.

E téren is a papság végezett ez ideig szent köte-

lességet, nemcsak a szószékben: de életpéldáival is a társadalomban; csak hogy sokszor megmosolyogták s tesszik ma is gunynyá a szegény prot. pap puritán erkölcsét; s intő szavai pusztában hangzanak el; ha pedig meghallgatja valaki, azt nyerek vele, mit én: az „*Udvarhelymegyei*“-ek *beverik fejét*.

En ugy vélekedem, hogy a ki a vadházasság kérdésével tárgyilagosan és nem felületesen akar foglalkozni: a bajok ily mélyre ható forrásáig köteles hatolni s csak akkor mondani ítéletet a baj forrását feltárók fölött.

Tessék elhinni, hogy bár nem vagyok „*laicus*“; de örömmel olvastam az alispáni intézkedést e lap 27-ik számában, mert az arról győzött meg engemet, hogy az 1809-ik évi 5467 számú július 7-ikén kiadott királyi rendelet: Decretum szavaival élve: „*a lelki dolgokra rigyázók*“ Udvarhelymegyében, többé nincsenek magukra hagyatva, hanem, az 1809-ik évi 5467 számú királyi Decretum, az alispáni intézkedésben *megelevenült*, mondván: „*localibus Jurisdictionibus serio injungatur, ut vagae libidini deditus personas medio quorum iussu veneria propagatur, ac vita socialis inturbatur, et legitima matrimonia impediuntur: intercipi ac merita correctioni subjeci current*“ — mint az eredeti latin szöveg mondja.

Csak hogy a papokra nézve, az alispáni intézkedés, az említett decretum rendeletén túl megy. A Decretumnak a papokra vonatkozó magyar szövege így hangzik: „*Ezek felett a papoknak és lelki dolgok felett vigyázóknak, az egyházközségek előljárói — hatóságai: per concorrentes Ecclesiarum praepositos — által hagyattassék meg, hogy a botránkoztatókat és a véghezvitt intézésekkel — és nem a vadházasság feleket „záros határ idő alatt szétválasztó ítélet“ kimondásával — meg nem jobbjíthatott erkölcssteleneket, az őket illető tisztviselőknak — jurisdiction-inak — időnként — tempestatíve — fedezzék fel: (detegant), hogy azok (a tisztviselők) vigyázzván, az ilyen rendetlen, erkölcsstelenek életére azokat *investigálhassák* és illendően megjavíthassák“*

Ha csak ezt kérné az alispáni intézkedés: hogy tempestatíve detegáljuk a vague libidini deditus persónákat: szívesen tesszük, de „*a záros határ idő alatt szétválasztó ítélet*“ kimondásában rejltő és számtalan esetben a pap tekintélye és személye ellen fordulható odium az ügynek: *bizony nem magasztalom én az intézkedésben*. Tessék a mi egyszerű *jelentésünkre*, melyeket *időnként* szívesen megküldünk, az egyházmegye vizsgáló bizottságok hiteles jegyzőkönyvi kivonataiban, hogy t. i. A. B.-vel vadházasságban él: tessék *impregnatokat* maga elé idézni, *investigálni* és a fennálló országos vagy törvényhatósági törvények, illetőleg fegyelmi szabályok mértékével sújtani, eltoloncolni; de ne tessék a papságot *tolni* előtérbe, *forró gesztenyét kaparni*, oly bűnök feletti ítélet mondással, mely ítélet végrehajtására: *a hatalom nem az ő, hanem a más kezében van*.

Megtámadtam, ledorongoltam Udvarhelymegye bölcs törvényhatóságát; tagadtam az intézkedésjogát! Ugyan? Hát mikor volt valaha emberi bölcsesség megtámadhatatlan *tökéletes*? Nem szabad bírálatot mondani felette?

S ha tagadtam volna is jogát Udvarhelymegye „*rólunk-nélkülünk*“ hozott intézkedését: mi csuda lett volna benne? Hiszen az udvarhelymegyeieknek tudni kellene, hogy az erdővidéki egyházmegye, az erdélyi ref. egyházkerület kiegészítő része, s ennek van egy kormányzó testülete, melyet intézkedéseiben még a Miniszter *jur* sem szokott kikerülni; *csak az érdemes alispáni intézkedés nem találta meg oda az egyenes utat*, hogy rendelkezék az Udvarhelymegyei ref. hitfelekezeti egyházmegyéik hatóságai útján, a papoknak mert sem a Minister, sem

Udvarhelymegye, más uton a papoknak — az erdélyi ref. egyházkerület papjainak — *nem rendelkezhetik*; ha még is teszi: akad egy-egymagamféle ember, kit kényszerítnek ily *jorró* gesztenyét kaparni s az „Udvarhelymegyei“-eknek a *markokba* nyomni — nem polemiából; de tanulás kedvéért — hogy fuvják meg és válják egészségükre!

Bármily hosszúra nyult is cikksorozatam, nem hagyhatom szó nélkül „Udvarhelymegyei“-nek ezen szavait: „az udvarhelymegyei prot. házassági törvényszékek, csak hogy tisztuljon az anomál helyzet, a körülmények szerint, vagy leszállított díjért, vagy épen díjtalanul kezelték a vagyontalan vadházasságok (talán: felek?) válóperreit, megtehetnék ezt egyebütt is.“

Ha megtennék: ép oly *hibásan* tennék — felfogásom szerint — mint tették az udvarhelyszéki ref. egyházmege házassági törvényszékén. Mert alkottak maguknak *procedensét*, anélkül, hogy a helyzet megtisztult volna! Szegénységi bizonyítvány mellett, eddig is mérsékelt — *földijjal* folyt a vagyontalanok válopere; bélyegtelnek az okmányok s az illetékszabási hivatal az érdemleges végítéletért: nem követel 12 frtot; s így az egész válóper 25—30 frtba ha kerül, mely összeget egy szorgalmas munkás 1—2 hó alatt minden megerőltetés nélkül ki tud teremteni annál is inkább, mivel ezen válóperi költség 1, 2, 3, 5 forint részletekben 3—4 hólnapi, sőt majdnem *egy évi* idő alatt vétetik be tőle.

(Vége köv.)

RÉVAY PÁL.

A Székely-Mikó-kollegium szellemi állapotja 1881—1885.

— A Rikán belőli communitásnak 1885. szept. 14-iki gyűlésében felolvasott igazgatói jelentés. —

Nagytiszteletű Communitas! Kollegiumunk előljárósága a nagyf. elnök urnak 420—1885. sz. a. tisztelettel fogadott felhívása értelmében örömmel ragadja meg az alkalmat, hogy a korábbi gyakorlatok által szentesített és üdvösnek bizonyult szokásnak hódolva a szellemi és anyagi ügyek vezetésével megbízott közegei által ezen tiszteletre méltó testületnek sáfárkodásairól beszámoljon.

S midőn e tekintetben való készségét szives örömet kinyilvánítja, nem teheti, hogy kifejezést ne adjon azon — vélekedése szerint — sokak által contemptálát kívánalomnak, hogy: vajha ezen, a fejedelmi kiváltságos jogokban gyökerező s nemzetünk és társadalmunk megpróbáltatásának napjaiban mindenkor oly üdvösnek bizonyult autonomikus intézmény — a középiskolák korszínvonalának szózatát átértvén — oly szervezet létrehozatalával mutatni ki életképességét, mely a multak tradícióinak önmagában tenyésző és soha ki nem haló veteményes ágya lenne! Igen, egy oly szervezetű communitás — mely az alapító közönséget, mint az idők mulandóságával daczoló nagy törzsfát, tüntetné elő az élő vallásos hit forrásaiból táplálkozó, régi és ismét meg-megújuló nemzedékekben — mig egyfelől a hű gondozást igénylő Alma Mater-ünknek megingathatatlan támasza, az addig másfelől az ily tekintélyes testület a maga és látjoga iránt tiszteletet parancsoló hatalom lenne nemcsak egyházunk, hanem társadalmunk minden *forum* előtt.

Ezzel kapcsolatban előljáróságunk nevében szabadon előzetesen még azt a reményünket is érvényre juttatni, hogy e testület törvény szerinti két gondnokának

megválasztásával, midőn az eddigénél közelebbi viszonyba fogna jöni iskolánk az alapító közönséggel általában, ugyanakkor bizalmának e két letéteményesében meglenne az az állandó összekötő kapocs, mely az iskola, illetve az előljáróság és Communitas között a *kölcsönös bizalom* fölébresztése, a *közös érdek* fentartása s a *megnyugtató ellenőrzés* szempontjából csak üdvös lehet.

Most pedig az alapító közönség egybegyült testületét van szerencsém előljáróságom nevében iskolánk falai között üdvözölni! S talán nem csalódom, ha hangot adok azon, mindnyájunk keblét ihletett közös érzelemnek, melyet a jótékonyág áldást kellő sugarai szentelnek meg az őszfűrtökön s a szemek rezgő könyein, midőn a muzsáknak szentelt eme hajlékban együtt ülve vannak azok, kiknek homlokára *Kisfaludy* Sándor költőnk fonja az áldozat babérkoszoruját e szavakban:

„Mindegy az áldozat, legyen nagy,
Legyen kicsiny, ha mindene
Az áldozónak.“

S há áll *Purgstaller* bölcselő azon magasztos elve, hogy „A jótékonyág legszebb nyilatkozása az emberbaráti szeretetnek, s ki embertársaival jót tesz minden önhaszon és dicsvágy nélkül, azaz emberiséget tiszteli és szereti“ akkor a közügy iránti érdeklődésnek lelkes melegével öszszejött eme testület — látva a mai *anyagias* világban az *önhasznot* kereső, a *dicsvágyat* kergető s az *önmegtartó* protestáns elvet kigunyólok nagy tömegét a korcsnemzedékben — áldozatával és jótékonyágával valóban az emberiséget tisztelte és szerette ez intézmény megalapítása által, a jelen és utókor hálájára.

És most hadd térjek át feladatam tulajdonképi körének megoldására, midőn collegiumunk *szellemerkölcsi* állapotának rövid rajzát az 1881-ki, legutóbbi Communitas óta datálva lehetőleg hiven feltüntetni igyekszem. Mig ellenben az anyagi részt illetőleg a gazdaság-felügyelő tanár (inspector) collegám tárja elő abból az okból leginkább, hogy collegiumaink legújabb szervezeténél fogva a vagyoni és gazdasági ügyek a tisztán szellemi és tanügyi administratiótól merőben elkülönítettvén, a más hátskörébe belenyúló eljárásommal példát s illetőleg hatópot adni nem akarok az itt sokszor észlelhető efféle törekvéseknek

De, midőn beszámolásom osztályrésztől collegiumunk szellemi állapotának feltüntetése jutott, kettőt kell mulhatatlanul megjegyeznem. *Egyik* az, hogy, ha jelentésem e testületben eddig hallottaktól aikkban és tartalomban eltér, azt azon körülménynek méltóztassanak beszámítani, hogy a legutóbbi Communitas évében jött be iskolánkhoz is felsőbb utasítás folytán az a tanügyi szokás, hogy az előljáróság az igazgató által iskolai nyomtatott évi értesítőt ad ki épen azon dolgokról, melyek a communitási, beszámolásnak is tárgyait képezték és képezik. Ezen értesítőket, melyek szerkesztésénél a fáradtságot, kiadásánál a költséget nem szoktuk kimélni, nemcsak a főbb és a tantestületi hatóságoknak küldöttük el évenként s osztottuk ki tanulóink között tüzhelyi használatul; hanem megküldöttük Háromszékmegeye csaknem minden hitsorsos egyházi hivatalának és községi hatóságának. S így ezáltal önkéntesen és közvetve a lefolyt öt tanévről eddig is beszámolt előljáróságunk nevében az igazgatóság a Communitast in capite et membris jobbadán alkotó tényezőknék.

Ebből önként foly a *másik* megjegyezni valóm. — Ugyanis, ha a mostani beszámolásomban az eddig szokásos utat követném, minduntalan ismételni kellene a már nyomtatásokban köz-kézen forgott és forgó adatokat. E

szárazalmi eljárás, midőn egyrészt az unalmasság jellegét kölcsönöznék jelentéstételeknek, akkor másrészt az előljárási és igazgatói adminisztratív alantás színvonalát jelentené. Következésképp a jelzett két mozzanat mintegy azt az irányt mutatja ki feladatunk teljesítésére, mely a már tudvalevő konkrét esetekből kihuzott magasabb elvi álláspontban határozódik úgy azonban, hogy azért az e közé sorakozó részletek se mellőztessenek. Ez eljárásnak, azt gondolom, *kettős haszna* lesz, és pedig: egyfelől az eddig szétszórt adatok az elvi nézet középpontja körül lesznek csoportosítva, a honnan másfelől kiki a gondolkodó anyagot s a jövőbeli működő tért jobban megtalálhatja, mint ha ellenkező világításban tüntetném föl a helyzetet.

Kollegiumunk szellem-erkölcsi életének mérlegelésénél legszembetűnőbb s annál fogva legelőbb is említésre méltó mozzanat a *középkiskolákról szóló, 1883-iki XXX. törvényczikk*; mert ehhez módosított a magyarországi ev. ref. egyház tanintézeteire a *Középkiskolák Szervezete és Tanterve*, s ismét ennek alapján állapított meg a legutóbbi egyházkerületi gyűlés 21. száma a. hozott határozatában az erdélyi ev. ref. kollegiumokat egyetemesen illető *Rendszabályok, Törvények és Utasítások*. Nem czélom emez új, újabb és legújabb isk. törvényeinket egészen a közbiralat tárgyává tenni; de annyit meg kell említenem, hogy ezek hatása és befolyása alatt a régi gymnasiumok tanrendszerét, oktatásmódját és fegyelmzését stb. akárki is, ha keresné: fáradságát siker éppen nem koronázná, annyira, hogy a végén kénytelen lenne Pál apostollal így kiáltani fel: „*A régiek elmúltak, ime, mindenek megújultak!*”

Ugyanis, mint mondanám, alaptörvényül ez idő szerint az 1883. XXX. t. cz. vehető, melynek irányeszméi közül különösen kiemelkedik az *állami szempont* a magyar közművelődés eszményinek érvényesítésében úgy, hogy azért kapcsolatban amaz elvvel az *egyéni és testületi szabadság* elvei is gyakorlati alkalmazást találhat a hitfelekezettek, autonom testületek és más erkölcsi személyek által. Ez állami szempontból foly a *főfelügyeleti* jog a kir. tankerületi főigazgató által, mely hivatal iskolánkra nézve Nagyságos *Elischer* József kir. tanácsos személyében van, a ki kineveztetése óta kétszer látogatta meg iskolánkat, u. m.: 1884. és 1885. június [havában]. Mind a kétszer protestáns nyíltsággal fogadtuk; semmit el nem rejtettünk, sőt készségesen mindenünket elébe tártuk. S ez őszinteség észrevehetőleg jól esett neki, és kifejezte egyuttal azt is, hogy intézetünk a paedagogia színvonalán állt; a tisztaság mintaszerű; a növénydekék fegyelmzésége kitűnő; a bennlakó és étkező rendszer jósága mellett olcsóságánál fogva meglepő; végül az adminisztráció minden ága pontos és szakértőleg kezelt. De egyes külső fogyatkozások, hiányok feltűntetésén kívül mégis kénytelen volt megjegyezni, hogy a jelzettek daczára kollegiumi rendszerű gymnasiumunk a már említett XXX. t. cz. kívánalmaiból kifolyólag — amit egyébiránt magunk is régóta jól tudunk, — nem birtörvény szerinti berendezéssel sem a tanerők beállítása, sem a tanszerek és gyűjtemények felszerelése körül — azonkívül, hogy még nem is vagyunk teljes, — hanem csak fél — gymnasium, melynek fokozatos fejlesztésére a maga részéről a kormánynál minden befolyásával bennünket támogatni szívesen ígérkezett, s ha t. i. felekezeti főhatóságunk is rajta lesz az állam-segélyezésre nézve a magas miniszteriummal érintkezésbe lépni.

(Vége köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1885. október 10.

— Okt. 6-át, az aradi vértanúk emléknapiját Kolozsvárt megünnepelte az egyetemi ifjuság és a közönség az egyetemi kath. és a belfarkas-utcai ref. templomban. Templomunkban nt. Szász Gerő főjegyző mondott gyönyörű imát, melyet elől közlünk.

— Az ág. hitv. ev. egyház egyetemes conventje szept. 30. és októb. 1—2. napjain tartott Budapesten b. Prónay Dezső főfelügyelő és Geduly Lajos legidősb püspök elnöklete alatt.

— Az újonnan szervezett főrendiház mult hó 26 án tartotta első ülését. Az evangélikus egyház világi és egyházi püspökei közül részt vettek az első ülésen b. Prónay Dezső, Geduly Lajos, Czékus István, dr. Szeberényi Gusztáv; a reformátusok részéről: Tisza Kálmán, báró Kemény Gábor, de a kik helyett, minthogy a képviselő háznak is tagjai, más két gondnok fog behivatni; az unitáriusok részéről: Dániel Gábor főgondnok.

— A n. enyedi ev. ref. tanítóképző intézetnél f. é. november hó 11-ikén kezdődőleg tanítóképzési vizsgálatok tartatnak. Jelentkezni kívánók kellőleg felszerelt folyamodványaikat f. é. október hó 32-ikéig terjeszszék be alólirt igazgatósághoz. Kelt N.-Enyeden 1885. okt. 3. Nagy Lajos kép. igazgató.

— A Bede Lajos által a debreczeni ev. ref. tanítóképzésében 1882-ik évi november hó 9-én 204 sz. a. nyert elemi népiskolai tanítóságra képesítő oklevél állítólag elveszvéen, semmisnek nyilvánittatik, s nevezett részére f. é. július 1-én 199 sz. a. annak jogérvényes másodlata szabályszerűen kiadatik. Budapest 1885. augusztus 12. Buzogány Áron osztálytanácsos.

— Új bibliafordítás terve. Dr. Duka Tivadar többi közt egy új magyar biblia ügyében is fáradozott most hazánkban. Őt ugyanis a harmincz-negyvenmillió forint alapvagyonnal bíró angol „biblia-terjesztő társaság” áprilban megválasztá a vezérigazgatóság tagjának. Harmincz ily tag van s magyar embert ezuttal ért először a kitüntetés, hogy e roppant pénzzel rendelkező s világra szóló társaság vezérő tagja lehet. Összes működése a bibliának minden nyelven való terjesztésére szorítkozik. Neki köszönhető, hogy a Károlyi-féle magyar biblia is oly rendkívül olcsó. Az országos kiállításon az új testamentom egyes részeit ingyen osztja bármely nyelven Mi nálunk arra volna már szükség, hogy újabb, jobb magyar fordításban forogjon a biblia. A társaság ki is adta az új testamentom egy új magyar fordítását, Menyhárt János debreczeni hittanár, Filó Lajos nagykőrösi lelkész és Győry Vimos közreműködésével. De ez is hiányos. Egy hiánytalannak létrehozatala ügyében — mint a „Főv. L.” írja — a napokban Dr. Duka Tivadar tett lépéseket. Érintkezett e végett Szász Károlylyal, Ballagi Mórral s a kolozsvári ref. egyház több kitűnőségével. Meg is fog alakulni egy szakbizottság, mely az új magyar bibliafordítás tevévét foganatosítja.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:

b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére címzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr.

HIRDETÉSI DIJ:

Egy négyszög centiméternyi tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

KIADÓHIVATAL:

„Magyar Polgár“ nyomdája, b.-közép-utca 4. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ: SÁNDOR JÓZSEF. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: Ref. magyarság Beszterczen. — Még egyszer a vadházasság kérdéséhez. (Révay Páltól.) — Tárcza: Adalékok. (Dr. Török Istvántól.) — Irodalom. — A Székely-Mikó-kollegium szellemi állapota 1881—1885. (Benke Istvántól.) — Különfélék. — Hivatalos rész.

Ref. magyarság Beszterczen.

(Főtiszteletű Szász Domokos ref. püspök ur látogatása.)

Azon körülmények között, melyek a Beszterczére szorult hazafias magyarságnak folytonos küzdelemmé teszik az életet, nem az utolsó helyet foglalja el az, hogy a kálvinisták oly huzamos időn át nem bírtak életerős egyházzá tömörülni. Básta temető talpából kiirtván a magyarságot, az akkor virágzó ref. egyháznak annyira nyoma veszett, miszerint annak minden emléke csak egy rétből él, mely ma már magán tulajdont képez, de a nép még mindig a ref. magyar pap földjének nevezi. Ennek a következtében az idő folytán ide vetődött magyar kálvinisták lassanként, vagy a róm. kath. inkább német és az ág. hit. ev. tisztán szász egyházak kebelébe olvadtak be, mignem a negyvenes években mind inkább szaporodó kálvinista hivekre annyi gondot kezdett fordítani az egyházi főhatóság, hogy egy egy közelebbi egyház lelkésze által részesítse őket Isten ígéje hirdetésének s a szentségek kiszolgáltatásának malasztjában.

Örökös dicséret és hála! ezen derék lelkészeknek s közöttük különösen Vályi Elek ősz esperesünknek, kik ezen hivatásukban oly hiven és oly buzgón forgolódtak, miszerint a hivekben nemcsak ébren bírták tartani az egyház hitelveihez való ragaszkodás érzelmeit, sőt odáig fokozták azt, minek a következtében élénk vágy kezdett nyilvánulni az iránt, hogy önálló egyházközség alakíttassék.

Igy következett be a nemes fölbuzdulásnak egy pillanata, midőn a ref. hivek csekély serege mintegy 25 évvel ezelőtt egybegyűlt, és semmi más segélyforrásokkal nem rendelkezvén, elhatározta, hogy *kéregetés* útján diszes templomot fog építeni. A szót tett követte, meg-

indult a kéregetés s a mindjárt bekövetkezett adakozás arányához képest készült el egy olyan díszes templom terve, mely sokkal népesebb és sokkal életrevalóbb egyházközségek szükségletét is meghaladta volna. De folyt az adakozás és ennek arányában az építkezés, mignem egy szép napon megszakadt a nemes adakozások folyamata s evvel együtt megszűnt az építés. Félben maradt tehát az építése annak az imaháznak, melynek rendeltetése lett volna isten dicsőségére szolgálva, egyszersmind hangosan hirdetni azt is, hogy ezen a földön *magyar* is lakik.

Mindezek akkor történtek, midőn az itteni kálvinisták kis serege teljesen szervezetlen állapotban volt, midőn mint ilyen, nélkülözötte azon tényezőket is, melyek hivatalos lettek volna az egyházközséggé alakulás vállalatát sikeresen megoldani, s innen származik az eljárásban létrejött az a visszásság, hogy a szervezkedés munkáját a tulságos lelkesedésre buzdult gyülekezet azon kezdette meg, a min tulajdonképen végeznie kellett volna, t. i. a templom építésén. A lelkesedés tulságos gerjedelmében ugyanis a hivek nem gondolták meg azt, hogy a még olyan díszes imaház is, ha nincsen hitbuzgó lelkész, ki abban Isten dicsőségére, s a hivek lelki szomjának csilapítására lelkesen hirdesse az evangelium szent ígét, csak egy méhkas, melynek hiányozván királynéja, színhelye a czélszerűtlen munka állandó zürzavarának.

A vállalkozás ezen kudarcza azt a természetes eredményt vonta maga után, hogy a lelkesedés helyét a csüggedtség, a tulbuzgóságot a teljes bizalom hiánya foglalta el a hivek lelkében. Az Isten dicsőségének, s a magyar faj járandóságának hirdetésére szánt diszes épület románokká válván, így változott caudium jurummá, mely a czéltől annyira eltérőleg állandó emlékoszlopa lett a magyar szalmatűz jórahalóságának, és a számítás hebehurgyaságának, még pedig olyan környezetben, mely olyan gyilkos kárörömmel szemléli a keleti faj jelzett gyarlóságait.

A később betelepült kálvinista hivek nem örömet osztottak elődeik hibás számításának ilyen eredményei-

ben. Gondolkoztak, tündöttek, míg nem a szerencsés kibontakozásnak egyedül észszerűen és lehetséges tervezetét meg is állapították. Nem is hiányzott már a legszebben kiszínezett álom megvalósításához semmi más, mint egy merész, találékony és következetes férfiú, ki a tervet keresztül vigye.

Ekkor vezérelte a bölcs gondviselés körünkbe Lonsonczy b. Báuffy Dezső főispán ő méltóságát, ki nemes ambícióját a legnemesebb problémák megoldásának virtuozitásába helyezte.

Eles tekintetének a helyzet csúfosan szorongató voltát fölismervén, a kibontakozásra nézve többek megállapodásában létrejött tervet magáévá tévén, sőt az ő sokkal hatályosabb saját erőinek megfelelően tökéletesítvén, a szervezetlen *leány-egyházközség gubójából* csakhamar kiröppent az *anya-egyház pompás lepkeje*, mely egy alkalmas telket megszerzett s azon egy alkalmas lelkész lakot s gazdasági épületeket rendezett be.

Ebben a parokhiában ma már, midőn e sorokat írom, szépen meg van telepedve Vályi Elek érdemes öreg esperes-lelkészünk, ki méltán hasonlítja magát Mózeshez, azzal a különbséggel, hogy a pusztában való 42 éves tévelygés után neki nemcsak megmutatta Isten az ígért földjét, de kegyelmességének végtelensége meg is engedte, hogy oda tényleg be is telepedjék. Adná a mindenható, hogy olyan békésen, sikeresen és hosszasan használhassa azt, mint a milyen hön sovárogtatja a pillanatot, midőn hiveinek körében építheti tovább Istennek és a hazaszeretetének szent oltárát.

Most következett el az ideje, hogy a szervezkedésben idáig haladott egyházközség mánkáját a 20 év óta munkában sinylődő templom kiépítése által betetézze. A mennyiben pedig annak a véghezvitele az alig szervezkedett és berendezkedett egyház erőt messze túlhaladja, okvetetlen szükségessé vált más hatalmasabb tényezők áldásos beavatkozása. A főispán ő méltósága gondoskodása következtében így s ebből az indokból határozta el magát szeretve tisztelt főtiszteletű új püspökünk arra, hogy bennünket fölkeres. Fölkeresett. Meszsze vidéken, zord évszakban és tenger elfoglaltságának sürgős teendőitől kierőszakolt idő föláladozásával látogatott meg bennünket. A gyámoltalan árvák sziveinek bensejéből serkedező legőszintébb hála jutalmazza meg a főpásztori buzgalmat, melynek enyhítő balzsamában részesített érdemetlenül bennünk! Eljött és megérezte velünk az irás ama szavainak igazságát, hogy a hol legsürgősebb a szükség, ott van legközelebb a segítség. Az áldásban és szeretetben kifogyhatatlan mennynei Édes Atyánk fizesse meg neki újra és újra ezt a jóságát, mert a mint Lutheri alakját mégpillantók, s tekintetéből az isteni gondviselésbe vetett okos bizalom sugarai a mi szemeinkben megtörttek, s már édes ajakin a biztatás bátorító szava megzendült, belőlünk kishitűekből mind megannyi tettekész bátrakat varázsolt elő.

Még egyszer a vadházasság kérdéséhez.

(Vége.)

Ha ingyen választunk: épen a vagyontalanoknál, lábat adunk a vadházasság keletkezésére; mert gyűlölt felétől, hogy hamarabb szabaduljon: parázna lesz s hivatkozván parázna-vadházasság életére, mit rá is bizonyítanak: a mint másokkal az anormal helyzet tisztulásáért, úgy követelheti, hogy tegyék vele is ugyanazt: *vállasszák díjtalanul*.

Tudomásom szerint, az udvarhelymegyei prot. ref. egyházmegye házassági törvényszékének ezen *ingyen* és részben a féldíjan is alul lejáratosult váló pereinél: vita folyt a házassági főtörvényszéken s kimondatott: hogy ezen *egy esetben* a főtörvényszék is elengedi a maga díját, de *anélkül*, hogy ez jövőre *procedenst* képezzen; és pedig épen azon okból, mert a vadházasságnak nem korlátozása, még kevésbé megszüntetését, de inkább előmozdítását eszközölné. Aki a dolognak egyik felét tudja: ne hallgassa el a másikat, ha igazságos akar lenni!

Az általánosan kötelező polgári házasság: nem tesszik „Udvarhelymegyei“-nek! De hát tehetek én arról? *Sokan, számosan* vannak még „Udvarhelymegyei“-nek az oldala mellett! És pedig olyanok, kik *nyílt* homlokkal is kimerik mondani. Hanem azért én mégis a mondó vagyok, hogy az alispáni intézkedésnél jobban korlátozná; a vadházasság lehetőségét is meggátolná: az általánosan kötelező polgári házasság; mert nem arról van szó, hogy háborgó felek voltak s ezután is lesznek; vagy hogy a külső törvényszéken sem kerül kevesebbe a válás: hanem arról: *hogy az egyik felekezet a maga házassági törvényszékével, ne kergesse háborgó hiveit — ha hitőket elhagyni nem hajlandók — a vadházasság karjai közé; vagy ha elhagyják az elválhatásért hitőket: ne a paráznákból nyerjünk mi protestánsok proseytákat; arról van szó, hogy respektáltassék házassági törvényszékeink itélete; vagy ha nem: felekezeti autonómiánk házassági törvényszékeinek ezen jogát: adjuk az államnak, mint kit a családok alakulása feletti jog: teljesen megillet a vallás erkölcsi élet minden legkisebb sérelme nélkül. Ez minden hát-gondolat nélküli világos beszéd.*

S miért ne kerülhetne kevesebbe a külső törvényszék? Tessék *tarifát* csinálni rá olyat, a minő kevesebbe kerül! S a törvényhozás nem teheti ezt? Szabjon olyan büntetést a vadházásokra, hogy a kedve menjen el tőle minden erre hajlandó férfi és nőnek! Foszsza meg: *polgári jogaitól, személyes szabadságától* mint akár a tolvajt vagy rablót; mert a ki ellopja lovamat, kevesebbet lop tőlem, mintha nőmet elcsábítja; vagy gyermekemet megszeplősíti; megrabolván annak szüzességét. Mi büntetése van ma az ilyen latroknak? Semmi! Vagy a semminél kevéssel több. Lesz egy pár baj „a rangosabbak“ között, s rendesen a bűnös kevesebbszer lakol; a járásbíróóságok előtt emelt panasza: gyermektartáson marasztalják el az elcsábított megesett nő esküjére a delinquent, ha van miből fizesse; ha nincs: *fel is ut, le is ut* s eljárhatnak egymástól; vagy újra kezdik a mit talán pillanatnyi haragból félben hagytak; mert *eb a farkával megszokott békiülni*.

Az ilyen bajokat „házi szerrel“, *kuruzslással*: nem lehet gyógyítani! *Országos bajt helyhatósági szabályrendelettel: nem lehet megszüntetni, csak országos törvényjellel, mely a király felséges személyétől, le a koldusig mindenkit egyformán kötelez.*

De hisz ebben „Udvarhelymegyei“ is egyet ért velem; csak abban nem, hogy helyhatóságilag is ne lehetne korlátozni.

Arra is megmondtam véleményemet, mint egyházmegyénk is megmondta.

Én azt mondtam: valamennyi törvényhatóságot hasonló intézkedésre kellene felhívni; az egyházmegye pedig azt, hogy legalább Háromszékmegye is hasonló intézkedésre lenne felhívandó U.-megye által, hogy a rákfenét az erkölcsiség testén tovább élődni ne engedjük; de mert egyik megye egyszerűen tudomásul venné s ad acta helyezné, míg a másik tán valamit tenne is: a harmadik helyen erőlyesen üldözött vadházasság felek — a vagyontalanok minden bizonytalannal — oda menekülnének, hol őket nem üldözik sem a vadházasság, sem az illetékeség kérdésével, mert mint jó munkás emberek, lehet hogy épen nagy szükség van rájuk, s a törvény sehol sem tiltja e hazában kenyérkereset végett ideiglenesen letelepedett munkás józan életű emberek tartózkodását — legyenek azok bár törvényes, vagy törvénytelen házasságban élők. És ezen állítást azért mertem kockáztatni; mert „Udvarhelymegyei“ egyetlen egy eset felemlítésével sem igazolta, hogy a papság által záros határ idő alatt szétválasztó ítélet kimondása és a szolgabírói hivatalhoz történt bejelentés után: vagy egy vadházasság felet megbüntettek, vagy eltolonczoltak volna: szóval rendőri úton közbelépés történt volna; pedig hogy még „sok“ és „számos“ vadházasság él békében, háborítlan idilli életet Udvarhelymegyében: azt nem csak hiszem, *de tudom is.*

Még csak egy pár szót édes „Udvarhelymegyei“ atyámfia!

Jézust is „bűnösök barátjának“ nevezték ama farizeusok, kik megfogván ama nőt „ki találtatott szintén a cselekedeten mikor paráználkodnék“, és kegyes szemforgatások között azt mondák: „mester! a Mózes törvénye azt parancsolja nekünk, hogy az ilyenek kövel veretessenek agyon: te azért mit mondasz?“

Igy tett ön visszaemlékezésében, a vadházasság kérdésével. Hajánál fogva elé hurczolta a vague libidini deditus personákat, s mert lélektani alapon védelmőkre tettem pár szót: a „valóságos vadházasság védő“ czimének követ dobta rám akkor, midőn kegyes szemforgatások között a „gazdasszonyos rendszer“-t pártfogásába vette a coelibatussal együtt.

Jézus mondá a farizeusoknak: „a ki bűn nélkül való közületek: az vesse rá az első követ;“ a nőnek pedig: „én sem kárhoztatlak; eredj el és többé ne vétkezzél, hogy gonoszabbul ne legyen dolgod.“ én is mondom „Udvarhelymegyei“-nek: ha ő pap, akár laicus: ha mindent megtett arra, hogy a vadházasság feleket törvényes házasságra rábeszélje s tiszta tudomása van róla, hogy én e részben semmit sem tettem, hanem e rákfenét az erkölcsiség testén tenyészni hagytam vesse rám újból a vadházasság követ; de addig míg ily alapról nem támadhat meg: mint tisztességtelen dolgot utasítom vissza eljárását; a vadházásoknak pedig szelid rábeszéléssel, tanítással megyek védelmőkre, rábirom a törvényes házasságra lépésre, meggyőzni igyekszem templomban és utcán anormal helyzetük káros voltával s ha szavaim nem találtak sikert fülekre, azt mondom — még önnek is! — többé „én sem kárhoztatlak, eredj el és többé ne vétkezzél, hogy gonoszabbul ne legyen dolgod.“

N.-Bacson, 1885. aug. 30 án.

RÉVAY PÁL.

TÁRCSA.

Adalékok

a kolozsvári ref. collegium tanárainak életrajzához a XVIII. században.

(Folytatás.)

3. *Remetei János* (1718—1719) élete viszonyairól mondhatni semmit sem tudunk. — 1709-ben az ékesszólás tanítója, 1712-ben senior volt a kolozsvári ref. collegiumban, azután Zilahon rectorkodott s innen külföldi akadémiákra ment. Szigethi Gyula István n.-enyedi tanárnak, a későbbi superintendensnek 1735-ben kelt jegyzéke szerint Remetei Leydaban volt egy évig. — 4—1735. egyhker. lt. sz. a. Visszajövele után Kolozsvárrt professorrá lett 1718-ban. A philosophiát tanította, de az 1719-ben dühögött pestisnek ő is áldozatul esett.

4. *Naszályi Jánosról* (1720—1728) sem tudunk sokkal többet, mint Remeteiről. Előbb a szathmári ref. gymn. theologiae s egyszersmind philosophiae professora volt. 1717-ben nőül vette Ladányi Ferencz Szathmár városi főjegyző leányát, Máriát. Ezen minőségben 4 évig szolgált s azután ugyanitt pappá lett. 1720-ban foglalta el a hirtelen elhalt Remetei székét s tanította a philosophiát és a napkeleti nyelveket 7 évig s 8 hónapig. Meghalt 1728. máj. 2-án. János és Rákhei nevű gyermekei kisdéd korukban haltak el, Mária és Sámuel pedig nem sokáig éltek túl apjukat. Felesége 1731. júl. 14-én Szathmári P. Sándorhoz ment nőül. Meghalt 1742. szept. 21. (Ez adatok a Pap Sándorné fölött tartott halotti beszédből olvashatók.)

5. *Udvarhelyi Mihály*. (1721—1737.) Született 1670-ben. Szülői az udvarhelyi ref. gymnasiumban és a kolozsvári ref. collegiumban¹⁾ neveltették s végül a belgiami akadémiákra küldék. — Hazajövele után 1700-ban megválasztatott (az akkor kibővített) máramaros-szigeti ref. gymnasiumba professornak 300 frt készpénz fizetésre s természetbeli jutalékokra. Itten azonban csak 1707-ben kezdhetette meg működését a Rákóczy forradalom miatt s így összesen 14 évig szolgált Szigeten.²⁾ 1721-ben Bacsoni Incze Máté helyébe hivatott meg a theologia tanítására. A collegium pénzügyeit ő vezette Naszályi után, de élete utolsó évében azt indítványozta, hogy pénztárnokká olyan világi embert tegyen az előjáróság, a kinek elég vagyoni biztositéka van s a számadást is tudja vezetni. Meghalt 1737. marcziusában guttaütés következtében. Halotti beszédet mondott fölötte Szathmári P. Zsigmond, ki tanítványa volt.

Az emlékkersek írói között ott van Zoványi György is, a tiszán-inneni kerület ref. superintendense. Udvarhelyi tanári működésének méltatására nincs adatunk. Halotti beszédeiből megvan nyomtatásban: a Kemény Simon (Gyerő-Magyar-Monostori) (igy) felett Vétsen 1722. oct. 4 én tartott beszéd. Megjelent Kolozsvárrt 4r-ben.

Dr. TÜRÖK ISTVÁN.

¹⁾ Az Apáczai album XLI. levelén meg van említve, mint a fejedelem alumnusa.

²⁾ Molnár Alad. A közokt. tört. a XVIII. sz. b. 517. l.

IRODALOM.

„**Vasárnap**“, evangyeliomi hetilap 1885. 41—44 és 49—52. számait a szokott változatos tartalommal vetjük. Megjelent Kecskeméten, Czelder Márton, Molnár Sámuel és Láng Adolf gondos szerkesztésében.

*

„**Protestáns Pap**“, gyakorlati szakközlöny VI. évfolyam szeptemberi száma beküldetett következő tartalommal: A boldogság útja. Kétféle Miatyánk és Tízparancsolat. Szüreti egyházi beszéd. A vallásosság. Különfélék. Boríték: Előfizetési ár: Egész évre 4 frt, negyedévre 1 frt. Szerkesztik: Lágler Sándor és Kálmán Dezső, Kölesden.

*

Nagy Péter, erdélyrészi ref. püspök emlékezete. Egy könyörgés és egy gyászbeszéd foglaltatik a fenti cím alatt hozzánk beküldött kis füzetében azon kegyeletes gyászünnepegy alkalmából, melyet a kézdivásárhelyi ref. egyházközség rendezett f. é. június 7-én néhai Nagy Péter püspök emlékezetére. A hatásos és emelkedett szellemű imát elmondotta Székely János kézdivásárhelyi ref. pap, a magas és szép gondolatokban bővölködő gyászbeszédet tartotta Zoltáni Elek, léczfalvi pap. A feledhetetlen emlékezetű főpásztor iránt érzett nemes kegyeletnek jól eső nyilvánulásai a még most is megmegjelenő gyászbeszéd.

*

„**Népszerű szentírásmagyarázat a szószéken.**“ Ily címmel kaptunk közelebről egy csinosan kiállított füzetkét, mely — mint veszszük észre, dicséretes törekvéssel ép azon téren kíván hízagot pótolni, mely még sok kívánni valót és jó akaratu kezdeményezést hagy fön magá után. Álljon itt az előfizetési felhívás. „*Előfizetési felhívás a „Népszerű szentírásmagyarázatok a szószéken“ című mű második évfolyamára.* E mű negyedévenként két iv terjedelmű füzetekben jelenik meg. — Előfizetési ár egy évre — úgy az első, mint a második évfolyamra 1 frt. Az ötödik füzet tartalma a következő: 1. A jogtalan támadás. 2. A megszenteltségtelenítés. 3. A népszava. 4. Az elbizakodás megalázása. 5. Az utolsó koczka. 6. Az özvegy. Az előfizetési pénzek — legczélszerűbben postautalványon — ugyszinte a netaláni reclamatiók alólirotthoz intézendők. Sarkad, (Biharmegye) 1885. Szondy Béla, ref. segédlelkész.“

*

„**Tanügyi Lapok**“, szerkeszti: Tones Gusztáv Szabadkán. Jelen folyóirat új vállalat, mely szeptember elsején indult meg s mint a lap elején adott irányezikkből kitetszik, helyi érdekeket óhajt képviselni, kifejezést adván ez intencziójának e tételben: „*Egyetemes célja nem más, mint anyagilag annyira gazdag vidékünk tanügyi fejlesztését a sajtó útján az eszmék megvitátása által lehetőleg előmozdítani.*“ Megjelenik, a nagy szünetet kivéve, minden hó 1-én és 15-én egy ivnyi tartalommal. Előfizetési ára: Egy évre 3 frt., félévre 1 frt 50 kr. Ajánljuk a tanügybarátok figyelmébe.

*

„**Vörösmarty Mihály összes művei**“-nek 39., 40., 41. és 42. füzetei megjelentek. Jelen füzetek koszorúsunk prózai munkáit: elbeszéléseit, nyelvészeti és aesthetikai tanulmányait tartalmazzák. Egyes füzet ára 35 kr. Megrendelhető Mehner kiadónál, vagy bármely hazai könyvárusnál.

*

„**Tompa Mihály összes költeménye**“-nek, ugyancsak a Mehner-féle kiadásban megjelent füzetéből a 11., 12., 13. és 14. számok kerültek ki sajtó alól. Nevezett füzetek dalok, ódák, románczok és balladák gyűjteményét tartalmazzák, s Lévy Józseftől, mint a kiadás rendezőjétől írott értékes jegyzeteket és magyarázatokat. Egy-egy füzet 35 kr. Óhajtandó volna, ha e nemesen érző és gondolkozó jó költőnk minél számosabban megszereznék.

*

„**Századok**“ VI. füzete következő tartalommal jelent meg: Az 1290. ó-budai országgyűlés végzése. Irta: Szabó Károly. Gróf Vesselényi Ferencz nádor halála. Irta: Acsády Ignáz. Jelentés olaszországi kutatásaimról, Ováry Lipóttól. Különfélék. Történeti irodalom. Tárca.

*

„**Magyar-zsidó szemle**“ 7—8 számait vettük: Tudomány, Irodalom, Társadalom, Értesítő, Kútfők, Vegyesek cz. változatos rovatokkal. E folyóiratot szerkesztik Bacher Vilmos és Bánoczi József. Előfizetési ár egész évre 6 frt.

*

A zsidó fanatizmus és az anti-judaizmus okai. Irta Eperjessy Kálmán, tanár. Jelen röpirat nyilt levél alakjában dr. Bánoczy József tanárhoz, mint a „Magyar-zsidó Szemle“ egyik társszerkesztőjéhez van intézve s lényege oda megy ki, hogy a nevezett folyóirat liberális szelleménél és helyesen megválasztott irányánál fogva legcompetensebb azon szélső irányok eloszlatására, melyek a magyar és zsidó társadalmi élet köreibben utóbbi időkben oly hatalmas hullámokat vertek fel. Vajha így lenne. Röpirat szerzője, mint ilyet, üdvözli a folyóiratot s abbeli óhajának ad kifejezést, vajha elébb indult volna meg. Ára 1 frt. Megjelent Szamosujvárt.

*

„**Képes Családi Lapok**“ 1885—86. (VIII. évfolyam) 2. száma élvezetes olvasmányokkal, sikerült kivitelű illusztrációkkal és a szokott regény-melléklettel megjelent. Ajánljuk ezt a különben széles körben elterjedésnek örvendő heti folyóiratot a magyar családok szives figyelmébe. Előfizetés egy évre 6 frt. Egyes szám 15 fr.

*

Előfizetési felhívás „Imádságtan — Euchetika“ című munkára. Imádságtan — euchetika — cím alatt egy tudományos theologiai munkával lépek a protestáns nagytiszteletű lelkész és hittanár, a lelkészi pályára készülő hittanhallgató ifjuság és általában a theologiai tudományok iránt érdeklődő művelt közönség elé. Hosszas és mélyre hatni igyekvő tanulmányaim eredményét mutatom fel e műben, mely a maga nemében feltétlenül uttörő munka, még pedig nemcsak a magyar, hanem — a mennyire én tudhatom — a külföldi theologiai irodalomban is.

Azon meggyőződésben lévén, hogy az imádság épen olyan fontos alkatrésze az istentiszteletnek, mint akár az igehirdetés, akár az éneklés; jól tudván, hogy az igehirdetés elméletét és gyakorlatát tudományos alapra fektetett homilétikák, az éneklés elméletét és főként történetét pedig nagy apparátussal készült hymnológiák tanítják, míg az imádsággal külön, önálló tudományos mű épen nem foglalkozik: elhatároztam magamat egy ilyennek megírására s mikor most, fáradságos, bár gyönyörűsége munka után, Isten kegyelméből, művemet befejeztem, bátor vagyok arra ez előfizetési felhívást kibocsátani.

Munkám az előszó, a kellő bevezetés után két fő-, u. m. elméleti és gyakorlati részből áll.

A bevezetésben tárgyalom tudományom fogalmát, célját, jellemét és felosztását.

Az első fő- vagyis az elméleti részben az imádság fogalmát, jellemét, jelentőségét. Az imádság különböző neveit. Az imádságot a bibliában, — az imádság történetét, — az imádságot a dogmatikában, — az erkölcs-tanban, — a bölcséletben. Az imádságokra vonatkozó elvi tételeket: általános alapelvek, — csak az Atyához lehet-e imádságainkat intéznünk? — mit tesz a Krisztus nevében imádkozni? — az uri imádság jellege és értéke, — szabad-e a halottakért imádkozni? — a szabad, vagy az előirt imádság ér-e többet? — czimek alatt.

A második fő-, vagyis a gyakorlati rész 1-ső szakaszában a közimádság szellemére, — 2 ik szakaszában tartalmára, — 3-ik szakaszában nyelvezetére és alakjára vonatkozó pozitív és negatív követelményekről, — 4-ik szakaszában a közimádságok különböző neveiről, — 5-ik szakaszában pedig a közimádság elmondásáról tárgyalok.

A függelékben az „amen“ szóról szólok.

Ily rendszert alkotva öleltem föl nagy és szép tárgyat s azon reménységben szeretem ringatni magamat, hogy körülbelől mindent fölvettem abba, a mi tárgyalást érdemel, példákkal illusztrált szabályokat igényel.

Vajha kedvező fogadtatásban részesülne ezen eddig járatlan úton járó művem s vajha elérhetné az legfőbb célját, hogy t. i. tanítaná imádkozni azokat, kik hivatásszerűleg forgolódnak az Ur oltára körül!

Művem, számításunk szerint, körülbelől 8 ivre fog terjedni s előfizetési ára 85 kr, bolti ára 1 frt leend. A gyűjtőknek 10 előfizető után egy tiszteletpéldánnyal szolgálok. Hogy magamat a nyomtatandó példányok száma iránt tájékozhasssam, kérem az előfizetési pénzeket postautalványon f. évi november hó végeig beküldeni hozzám (Nagyvárad-utca, 2127. sz. a.). Munkámat a tisztelet előfizetőknek 1886. január végén fogom megküldeni.

Debreczen 1885. október hó.

CSIKY LAJOS,

hittanár. ezidőszerint az ev. ref. főiskola akadémiai igazgatója.

A Székely-Mikó-kollegium szellemi állapotja 1881—1885.

— A Rikán belüli communitásnak 1885. szept. 14-iki gyűlésében felolvasott igazgatói jelentés. —

(Vége.)

De mielőtt e thémát, nevezetesen collegiumunknak fokozatosan fejlesztését, más oldalról is felfogva tovább folytatnám, térjünk vissza, a honnan az elébb kitértem, nevezetesen tanügyi törvényeinknek a gymnasium szellemi életére való ki- és behatására. S itt emlitsük meg másodsorban a mi felekezeti *tantervünket*, mely átmenetileg az 1884¹/₅-ik, teljes érvényében pedig a folyó 1885¹/₆-ik tanévben lépett életbe. E tantervet az 1884-iki convent állapította meg olyképen, hogy csaknem változatlanul elfogadta a közoktatásügyi kormány által a saját főtársasága alatti iskolák számára 1883-ban „legújabb” készített tantervet, melynek főirányelve az, hogy az oktatás *szakrendszerre* alapittatik, ellenében az *osztályrendszernek*, mely megengedi, hogy ugyanazon tanár taníttassa az egy osztályba összesorolt tantárgyakat. A szakrendszer szerinti tanítás alapja a tudományok sokágu

kifejlődésében és abban keresendő, hogy valódi szak-képzettséget lehetetlen feltalálni annál, kiegyeszerre több különböző tudományval foglalkozván, szellemi erejét elforgácsolja s alapos oktatást adni nem képes. Ugy vélelem, hogy valamint az igazság, úgy itt a helyes út a középben van; azaz, főleg algyimnasiunai tanításnál, sem az osztályrendszerü tanítás nem czélos az alaposság, sem a merev szakrendszer nem alkalmazható, a legtöbb esetben ezzel együttjáró és alig-alig elherülhető *túlterhelés* miatt a növendékeket illetőleg. Következőleg a két tanítási rendszer között álló u. n.: *csoportrendszer* volna az, mely algyimnasiumunk disciplinájának szerény nézetem és csekély tapasztalatom szerint is legjobban megfelelne a jelenben divó s inkább „merevnek” mondható szakrendszer helyett. Ugyanis 4 osztályu gymnasiumunknál jelenben a főbb tantárgyak ekként oszlanak el: *val-lás* egy kézben, *magyar* kettőben, *latin* kettőben, *német* egy kéznel, *menyiség* kettőnél, *földrajz*, *történet*, *termé-szetrajz*, *mértanirajz* egynél-egynél. S addig a kívánatos *csoportrendszer* nem is alkalmazható gymnasiumunkban, míg a minden évben külön-külön szerződött s kezdő ember tapasztalataival bíró tanerők helyett állandó, rendes tanárok nem alkalmaztatnak, Hanem ide ismét pénz kell éppen úgy, mint előbb, a gymnasiumnak törvényszerinti berendezését illető szakasznál.

„Venio, nunc ad fortissimum *librum legum*”, vagyis tisztán a mi erdélyi ev. ref. collegiumaink számára 1884. aug. 10-én meghozott s a múlt tavaszi egyházkerületi gyűlésen végleg érvénybe lépett *rendszabályok*, *törvények* és *Utasítások* című munkálatra. Mert ebben van lefektetve a mi speczialis collegiumainknak sehol más helyen az országban nem észlelhető az a szervezetök, melyből a sveiczi köztársasági vallásrendszert magában ölelő s a hajdan fejedelemségbeli református egyház veteményes kertjeit látjuk az új korszellem kulturájának új eszközeivel — a nélkül azonban, hogy a százados gyakorlatok által a jelenre nézve is üdvösöknek bizonyult szokásokkal, intézményekkel e törvénykönyvünk felhagyni kívánt volna. Igen, e Rendszabályok stb. nélkül a mi collegiumaink megszűnnének collegiumoknak lenni, melyekben a legszegényebb sorsuaknak épp úgy nyitva áll a pálya, mint a tehetősebbek előtt — oly társas nevelési rendszer kapcsában, minőre, mint utánezandó példára, éppen a legújabb időben, hivatkozni mások hovatovább megszokják. — Éppen azért, midőn ezen norma-könyvünk iránt szives örömet adózom a nyilvános elismeréssel, nem tehetem, hogy míg kezemben van a collegiumi Rendszabály megtartás és megtartatás végett: el ne mondhasssam a confessiót lába alá tevő nagy reformátor némileg variált szavaival: „*E mellett állok; más-kép nem tehetek; Isten engem úgy segítjen!*” . . .

A mi a collegium beléletét egyéb phasisaiban illeti, van szerencsém arról a következőkben egy rövid képet előállítani. Ugyanis az ég kegyelméből immár 26 évet betöltött iskolánk életét 3 korszakra osztom. Az első, mint *alapító korszak* esik a buzgó, tevékeny, önfeláldozó igazgató-tanár, *Vajna Sándor* idejére, mely korszak az alapító közönség legméltóbb emlékjelével, az épület befejezésével kulminál. A második, mint *szervező korszak* esik Istenben boldogult néh. *Görög István* igazgatóságától addig, míg a collegium 25 éves fennállásának örvend-hete. A harmadik, mint *tovább fejlesztő korszak* a múlt év óta most van folyamatban s tart a protestáns szel-lemben nevelt munkaerők végkimerüléséig. Az első és második korszak már a történelemé; a harmadik a je-lenre és jövőre vár. Az első korszakban a csemetének gyökeret kellett verni; a másodikban a fiatal fát ápol-

ni, fattyu hajtásait lenyesni; a harmadikban arról kell gondoskodni, hogy a fiatal, életerős fa terebélyessé növekedjék. Vagy kép nélkül szólva, említsük fel, hogy a legutóbbi Communitás óta mi feladat jutott az előljáróságra, illetve az igazgatóságra a szervező és tovább fejlesztő korszakban.

Mindenekelőtt a szellemi és anyagi terekről összehordott anyagot, adatokat kellett rendezni, tisztába hozni s tudni azt: mink van és mi hiányzik még szükségképpen; egy szóval: osztályrészeinkül jutott a rendezkedés nagy munkája, melyet az imént a szervező korszakba illesztve gondoltam.

E munkálkodás eredménye lón az *anya- és névkönyvek*, *protokolumok* kiegészítése; a *tanszerek* és *gyűjtemények* csoportosítása s mindezekről *összesített és külön leltárak* fölvétele és készítése; *administrationális iratok*, *naplók*, *lajstromok* stb. beszerzése és beosztása; a *levél- és irattárnak* megkészítése betűsoros névmutató és iktatók mellett egészen a mai napig; az *ifjusági-, tanári, kézi- és a nagykönyvtár* rendezése, mely utóbbit *nagyságos dr. Szabó Károly* utmutatásai folytán *Jánosi Gábor* itt volt s. tanár hajtott végre 1881 $\frac{1}{2}$ -ben 600 frt tiszteltdíj mellett; míg a többi felsorolt s négy évre terjedt rendezkedő munkakört, részben *Bodor Domokos* volt igazgató s jelenben gazdaság-felügyelő tanár, részben mint *tanvezető tanár*, magam teljesítettem s teljesítetek ez idő szerint — még pedig említett collégám is, én is minden külön díjazási igényre való hivatkozás nélkül — csupán a kötelességet lelkiismeretesen teljesítő öntudat biztos megjutalmazása reményében. Ezek szerint — miután a felsorolt tanszerek, eszközök, gyűjtemények és igazgatósági ágazatok bárki részéről megtekinthetők — a belélethez tartozó állományunk a következő statisztikai adatokat tünteti föl jelenben. És pedig:

Természettanhoz van: állattanhoz fali ábrákban 5 csoport 130 db; állatokban v. ismertető alkatrészekben 8 csop. 851 db. Növénytanhoz: faliképekben, 3 csop. 63 db; szárított gyűjteményekben 33 db. — Ásványtanhoz: mintákban és fali képekben 4 csop. 90 db; ásványokban 3 csop. 505 db. — Vegyes apróságokban: 3 csop. 200 db.

Természettanhoz: faliképekben 4 csop. 8 db; eszközökben 2 csop. 242 db.

Vegytanhoz: vegyszerekben: 4 db; eszközökben 2 csop. 40 drb.

Földrajzhoz: térképekben 6 csop. 52 db; földgömbökben 1 csop. 2 db; egyebekben 3 csop. 7 drb.

Érem-gyűjtemény: 16 csop. 122 drb.

Rajzhoz: a) szabadkézi rajzhoz füzetekben 18 db; mintákban 19 csop. 1262 db; b) mértanihoz füzetekben 5 db; mintákban: 5 csop. 61 db; eszközökben 25 db.

Testgyakorláshoz: a teremben (*nincs*), a szabadban 2 csop. 219 drb.

A könyvtárak állapota: a nagy könyvtárban van 5846 mű, 9733 kötet, 110 füzet. — Az ifjusági könyvtárban tankönyv 33 drb; ifjusági olvasmány 602 db.

Ezzel áttérhetek gymnasiumunk *fokozatos fejlesztésének ügyére*, melynél az első lépést a mélt. áll. ig. tanács tette meg 1806—1883. sz. a. leiratával. Ebben egyházi főhatóságunk többnemű konventi megállapodások följelése után azt a kérdést veti föl: az országos törvény-szerinti berendezése gymnasiumunkat illetőleg lehetséges-e és mi módon? S egyuttal tüzetes vagyoni kimutatást és költségelírányzatot kívánt a főtiszt. konventhez való fölterjesztés végett. Előljáróságunk a kívánt kimutatást collegiumunk szellemi, vagyoni állapotáról részletesen inokolt 95—1883. sz. a. fölterjesztés kísé-

tében megadta azon végeredménnyel, hogy az algymnasiumnak törvényszerinti berendezésére — föltéve, hogy a jelenlegi alapok jövedelmei évenként *biztosan* bejönnek — legalább is 3000 frt évenkénti segélyre, vagy más oly jövedelmi forrásra van szüksége, a honnan ezen összeget pontosan bevárhatja; ellenkező esetben kénytelen lened collegiumunk a végső eszközökhöz: az állarasegélyhez folyamodni. Ezen fölterjesztésünk még mind ez ideig elintézetlenül van azon újabb feliratunkkal együtt, melyet 129—1885. sz. a. f. évi jun. 10-én a legutóbbi konventhez való eljuttatás végett abból a célból küldöttünk fel, hogy mivel algymnasiumunknak törvényszerinti berendezésével csak féluton vagyunk, továbbá felekezeti és nemzetiségi érdekeink is ugy kívánják: tegye meg a mélt. áll. ig. tanács a kormányi segélynek a konventi módozatok szerinti kieszközlésével azokat a lépéseket, hogy az 5-ik gymn. osztály, ha az 1885 $\frac{1}{6}$ -ik évben nem is, de a jövő 1886 $\frac{1}{7}$ ik évben ha lehet, biztosan megnyíljen. — Ime nagytszt. communitás, fennebb még két helyen említett berendezéseinknél is, és itt is a fokozatos fejlesztésnél a pénz kérdése jutván előtérbe: ott vagyunk, hol *Montecuculli* a háboru megkezdését illetőleg, hogy t. i. *három dologra* van szükségünk, ha élni és fejlődni akarunk, t. i. a *pénzre*, ismét a *pénzre*, és végül is a *pénzre*. S ha a nagytszt. communitás a kívánt összegek előteremtésében a fölfejtetteknel más expedienseket és forrásokat talál: Előljáróságunk hálával telt érzettel fogadja a collegium közügye érdekében.

Áttérve az *iskolai és tanügyi személyekre* röviden a következőket tartom szükségesséknél fölemlíteni. Nevezetesen, előljáróságunk addig is, míg a törvényszerinti berendezkedés teljesen végbe mehetne, a törvény szerint kívánt rendes tanárok helyébe tanárképezdél végzett szakerőket alkalmazott segédtanár czimen 500—600 frt évi rendes fizetésre, a szokásos mellékjövedelemre és naturalákra lakásban és fűtésben. Ilyen segédtanár jelenben 3 van, u. m. *Csösz János*, *Bod Péter* okleveles tanárok és *Benkő József* tanárjelölt urak.

S a menyiben az előkészítő osztály és a felügyelő privat-tanítás szükségessé teszi, előljáróságunk szokott hívni *N. Enyedről* theol. kandidatusokat is köztanítói és melléktanári functiókra. Ilyen ez idő szerint kettő van *Zajzon Lajos* és *Kovács Antal* urak személyeiben — tanítván a vallást 1880. óta tiszt. *Révay Lajos* előljárósági gondnok ur, az éneket *Zajzon Farkas* polg. isk. tanár ur, a szépírást és szabadkézi rajzot *Antalfi Elek* polg. isk., s a tornát *Csinády Lajos* közs. isk. tanító urak — mindnyájan a nekik adott talentum, s részükéről az iskolához szobott buzgalom és jóakarát mértékei szerint.

A menyiben a collegium szelemi állapotára a tanulók létszámából, előhaladásából is lehet következtetést huzni, e tekintetben az értesítők részletes adataiból csak annyit látok szükségesnek fölemlíteni, hogy a helybeli 6 osztályu polg. iskola teljes kinézésével is — legalább 1881. óta — nemhogy fogyott, sőt inkább évről-évre nőtt, vagy legalább megmaradt a növendékek száma. Mert 1881-ben 144, 1882-ben 149, 1883-ban 163, 1884-ben 155, s végül a f. évre a mai napig 163 fölvehető tanuló iratkozott be — pedig tavaly a megszigorított tanrendszer és iskolai törvény értelmében a birt tanulóknak több, mint egyharmada vagy önként kimaradt, vagy egy-két és több tantárgyból megbukott, ugy, hogy a beirt 155 tanuló közül *jeles*-sel 24, *jó*-val 33 és *elégséges*-sel 42, s így összesen 99 bocsátatott előbbhaladásra a nyári vizsgálatok végeztével. Általában e pontnál két örvendetes körülményt jelezhetek: egyik, hogy a szülők bizalommal hozzák iskolánkba gyermekeiket, annyira, hogy

még a városi tanulókat is legnagyobb részint beköltöztetik; a *másik* az, hogy tőlünk eltávozó növendékeinket a testvér-iskolák, mint jó alappal eltávozókat fogadják, s tőlünk elvitt kalkulusaikat általában megtartják.

Végezetül tanulóink *erkölcsi állapota* általános jó *egészség* mellett a lefolyt évek alatt teljesen kielégítő volt. *Járványos betegség*, hála Istennek, egyszer sem uralkodott. De fájdalom, halálos eset — bár gyéren — igen, ugy a tanszemélyzet, mint a tanulók soraiban. Néhai *Böhm József* szelid jellemű s kitűnő képzettségű s. tanárunkat 1882-ben veszítettük el a hálás emlékű *Bátorszív Nagy Ferencz* dús alapítóval együtt; még ugyanazon évben 2-, s a következő évben 1 tanuló ragadt ki a halál szülők ölélő karjai közül.

Adjon Isten a *megholtaknak* örök nyugodalmat, s az *élőknek* minden földi jólétet s folyton tartó boldogságot!

Előljáróságom nevében tanodánkat tovább is a nagy Communitás jóakaratu támogatásába ajánlva, maradok alázatos szolgálója.

Sepsi-Szentgyörgy, 1885. szept. 14-én.

BENKE ISTVÁN,
igazgató tanár.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1885. október 17.

— **Idősb báró Kemény Domokos**, kinek gyászjelentőjét alább közöljük, legidősebb fia volt Alsó-Fehérmegye egykori főispánjának, báró *Kemény Leinonak* és kora ifjúsága óta tagja volt ama szabadelvű reform pártnak, mely az egykori vezérmegeyből inditá meg az alkotmányos küzdelmet a reactio ellen. Ifju korában hosszabb külföldi uton volt, mire Tordamegye főbírája s később főkormányászi tanácsosa lett. Az alkotmányos időben a közlekedésügyi miniszteriumba lépett át, honnan munkássága következtében megrongált erővel nemsokára nyugalomba lépett, ugy a *főgondnoki* székről, melynek a válságos időkben bölcs vezérfeje vala.

— **Miniszteri biztos középiskoláinkban.** A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter az egyházkerületünk főhatósága alatti kolozsvári, nagyenyedi, marosvásárhelyi és zilahi főgymnasiumokba *Páll Sándor* kolozsvári; a székelyudvarhelyi és szászvárosi fő, a sepi-szentgyörgyi algymnasiumba *Elischer József* nagyszebeni tankerületi főigazgatót nevezte ki az állami főfelügyelet gyakorlására.

— **Egyetemes konvent.** A reform. egyház egyetemes konventje — mint irtuk volt — f. évi november 17-ikére ül össze. Eddigélé tudvalevő főbb tárgyai a következők: a magyarországi egyházi közalap bizottságának a jelentése; a vallás- és közoktatásügyi miniszter válasza az államsegély ügyében tett felterjesztésre; a Jordán István végrendeleti ügyében kiküldött jogügyi bizottság jelentése; az erdélyi egyházkerület felterjesztése a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez a középiskolák meglátogatása iránti utasításra, némely középiskolának az államsegélyezés tárgyában tett felterjesztése, missziói ál-

lomások szervezésére vonatkozó jelentések; az egyházkerületek által felterjesztett fellebbezések.

— **Anyaszentegyházunknak** ismét halottja van. Magyar-Gyerő-Monostori báró *Kemény Gyula*, a maga, neje: *Zeyk Károlina* és leánya; testvérei: báró *Kemény Béla*, neje: gróf *Haller Berta* és gyermekeik; báró *Kemény Ida*, férje: *Bárczay Gyula* s gyermekeik, vejeik és unokáik; báró *Kemény Janka*, férje: *Stráda Béla* és gyermekeik; és báró *Kemény Vilma*; továbbá a megboldogult édes testvérei: báró *Kemény György* főispán, neje: gróf *Bethlen Mária*, gyermekeik, vejeik, menyek és unokáik: özvegy báró *Kemény Dénesné*, báró *Kemény Katalin*, gyermekei, vejei és unokái; özvegy *Zeyk Károlyné*, báró *Kemény Judith* és gyermekei; néhai báró *Kemény István* özvegye: báró *Bánffy Katalin* s a számos rokonok, sógorok és jó barátok nevében mélyen megsomorodott szívvvel jelenti édes atyjuk, az illetők nagyapja, szülő-nagyapja, apósa, testvére, nagybátyja, sógora Magyar-Gyerő-Monostori idősb báró *Kemény Domokos*, az erdélyi ev. ref. egyházkerület volt főgondnoka; a m. kir. közlekedésügyi miniszterium nyugalmazott tanácsosa; a Lipót-rend lovag-keresztjének tulajdonosa s *Pusztá-Kamaráson*. élete 79-ik évében, f. hó 12 ikén, végelgyengülésben történt csöndes kimúltát. — A gyászjelentő e szép sorokat írja: Az életében, legutolsó pillanatig, lankadatlan munkás kéz aláhanyatlott; az emberiség, haza és család érdekeiért oly hően dobogó szív verése megállt és a nemes, magasztos eszmék szolgálatában forrongó agy pihenőre tért. De az egyház, nemzet és övéi emlékezetében kitörülhetetlen betűkkel marad följegyezve az Ur igaz szolgájának, a leghivebb hazafinak, a munkára és áldozatra mindig kész családfőnek, az emberszerető, nemes férfinak neve, mely fényes példányként ragyog az utódok fájdalmas könyekkel fátyolozott szemei előtt. Az élet Ura, ki kegyelmével a teljes pálya megfutását engedé nekie, s az utolsó pillanatot a csöndes elszunyadás által könnyíté meg számára, fogadja áldó kebelére a megdicsőültet! Áldás, béke porain, emlékezetén!

— **Törökfalvi Török Károly**, a bánffy-hunyadi járás szolgabírája, folyó hó 11-én, életének 45-ik, boldog házasságának 16-ik évében, egy rohamosan jött szívszélhűdés következtében megszűnt élni. Földi részei folyó hó 13-án helyeztettek az ev. ref. egyház szertartásai szerint a bánffy-hunyadi sirkertben örök nyugalomra. Siratják: özv. *Török Károlyné*, *Boncza Berta*; *Török Berta*, *Török Károly*, mint gyermekei. Özv. *Török Zsigmondné*, *Benedek Polixena*, mint édesanya.

— **Az osztrák magyar hadsereg vallás szerint.** 1884. év végén az osztrák magyar hadsereg állománya volt tiszt 21,068, a legénység 880,262, összesen 901,329 ember. Ebből volt róm. kath. 626,827, gör. kath. 96,718, örmény kath. 62, görög keleti 61,486, örmény keleti 88, ág. evang. 35,110, *helv. evang.* 51,102, unitárius 1728, egyéb keresztyén felekezetű 208, zsidó 27,945, egyéb nem keresztyén felekezetű 44, felekezet nélküli 11.

— **A szőkefalvi ev. ref. egyház orgona** alapjának javára 1885. május 25-én a v.-gálfalvi berekben tűzijátékkal egybekötött majális összes bevétele

volt 83 frt 40 kr, kiadása 46 frt 60 kr és így a tiszta jövedelem 36 frt 80 kr = harminczhat forint nyolczvan kr. o. é. Felül fizettek: Demény Dániel 2 frt 80 kr, Grosz Albert és Köpeczi Kálmán egyenként 2 frt 40 kr, gróf Beldiné önga 2 frt, N. N. 1 frt 40 kr, Mészáros József ösendőr 1 frt 20 kr, Beregszászi Erzsi önga 1 forinttal, Pataki Lajosné önga 90 krral, Kispál Sándor, K Nagy Pál és Nagy György 80—80 kr, Bitai Endre 50 kr, Földvári Ödön, Járai Béla, Fekete József, Boér Gábor, Nagy Sándor, Csiki Károly, Fekete Pál, Schuller Frigyes, Szabó László 40—40 kr, Czirka Timotheus és Nitkovszky Antal 20—20 krt. Midőn egyházam nevében szives köszönetemnek adok kifejezést a felülfizetésekért: ugyanakkor kedves kötelességet teljesítetek, midőn hálás elismerésemet nyilvánítom egyfelől tekintetes Dániel Mihály ur azon jószívúségeért, hogy szántóföldjei közé beékelt erdejében szivesen adott helyiséget a mulatság számára; másfelől tüzijáték kezelő tek. Csiki Endre s. kjegyző urnak azon odaadó fáradságáért és áldozatkészségéért, hogy a tüzijáték tetemes költségeit saját zsebéből fedezte. Átalán a rendezőség tanusított ügybuzgóságáért és a közönség pártfogásáért fogadja ismételten egyházam nevében szives köszönetemet. A tiszta jövedelem betéti könyvecskénk mellett takarékpénztárba helyeztetett, a rendező-bizottság jegyzője tekintetes Pataki Lajos ur által. A téli — e célra rendezett — mulatság jövedelme 59 frt volt, ehez adva az orgona-alapot megkezdő 2 frt 30 krt, így jelenben *orgona-alapunk* áll összesen 97 frt 10 kr = kilenczvenhét forint és 10 kr összegből. Szőkefalván, 1885. máj. 30-án. Orbán József, ev. ref. lelkész.

Hivatalos rész.

Mindenik ev. ref. kollegium m. tt. Előljáróságának.

A m. kir. vallás és közoktatási miniszter ur ő nagyméltóságának mult évi szeptember 18-án 24336. sz. kelt s igazgató-tanácsunk által ugyancsak mult évi október 8-ról 1552. sz. a. teljes szövegében közölt leirata kiegészítéseül az állam ösztöndíjt élvező tanulókról, a folyó évi 681. sz. leiratunk mellett kellő számban megküldött kimutatások mi módon leendő egybeállítására nézve a nagyméltóságú miniszter ur fennebb hivatolt körrendeletében foglaltak épségben hagyása mellett — folyó évi augusztus 17-én 19074. sz. a. kelt leiratában elrendelte, hogy:

1. A már ismert kimutatás minden tanév elején, a beiratások után azonnal, továbbá minden év január és júnus végén pontosan kiállítandó és felterjesztendő.

2. Azon esetben, ha valamelyik ösztöndíjas tanuló nyugtatványának a szokásos igazolási záradékkal való ellátása megtagadtatott, e megtagadás a rovatos kimutató észrevételi rovatában felemlítendő, valamint az elégtelen előmenetelű tanulóknál, ugyancsak az észrevételi rovatban megemlítendő az is, hogy az illető tanuló, mely tantárgyból kapta az elégtelen tanjegyet.

3. Azon tanulók, kik a buda-vácsi kincstári, Mária Terézia-féle és a jövedéki birság alapelvi ösztöndíjakat élvezik, a m. kir. vallás- és közoktatási miniszter urhoz felterjesztendő két példányon kívül egy külön kimutatásba is felveendő, hogy az a m. kir. pénzügyminiszter urhoz felterjesztessék, megjegyeztetvén, hogy ezen külön kimutatás címéből azon zárjelzett kitétel hogy: „E kimutatásba felveendő minden ösztöndíjas tanuló“ stb. teljesen kitörölendő s a helyett a következő szavak irandók:

„kik a pénzügyminiszterium pártfogása alatt álló alapokból élvezik ösztöndíjukat.“

Felhívjuk a mtt. előljáróságot, hogy ezen leiratunkat igazgató tanár afiával szoros ahöz alkalmazkodás végett közölni sziveskedjék.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató-tanácsától. Kolozsvárt, 1885. okt. 1-én. Elnök helyettes: dr. Kolozsvári Sándor, Bodor Antal titkár.

Az országos segélyalap tárgyában.

Az áll. igazg. tanács körlevelet intézett esperes afiához és a püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségek t. t. tanácsához. Ugyanazon bevezetés után végül megfelelő felhívás intéztetik a címekhez. A bevezetés ez:

Mindenik egyházmegye esperesének.

Mindenik püspöki vizsgálat alatt álló egyházközség T. t. Tanácsának.

„Az egyetemes ref. konvent elrendelte, hogy minden év október végén a reformatio évforduló ünnepén papjaink által szólittassanak fel hűveink az országos segély-alap gyarapítására perselypénz adakozásra s ez által a magyar protestantismus ezen humánus és anyaszentegyházunk fenntartására s erősítésére legmélyrehatóbb intézményének életerős megalapításához való hozzájárulására.“

„A mult évben ily adományok után felette csekély összeg folyván be, egyházkerületünkben a f. évi május 28. és következő napjain tartott egyházkerületi közgyűlés 20. sz. a. foglalt előterjesztés elfogadásával 53. sz. a. kelt határozatával kimondotta, hogy lelkész afiái meleg hangon szólittassanak fel az országos közalap javára a reformatio ünnepén perselypénz buzgó gyűjtésére.“

A felhívásban való alkalmazás pedig így hangzik:

„A protestáns anyaszentegyház erőtlén s már az enyészett szélére jutott részeinek életre keltése által már létezésének első éveiben oly áldásosnak bizonyult intézményének támogatását, papjaink kiváló figyelmébe ajánlva, felhívja igazgató-tanácsunk tiszteletted, hogy minden egyházközség papját szólítsa fel a jelzett üdvös célra a reformatio ünnepén perselypénz adományok gyűjtésére s a gyűjtendő adomány-összegeknek ugy ezen évben, mint jövőre, minden évben november közepéig tiszteletted kezéhez leendő beküldésére. Tiszteletted pedig a béveendő összegeket küldje be a m. földhitelintézethez s egyidejűleg tegyen eljárásáról jelentést a közalap bizottságának, valamint igazgató-tanácsunknak.“

Az egyházközségek tanácsához.

A protestáns anyaszentegyház erőtlén s már az enyészett szélére jutott részeinek életre keltése által már létezésének első éveiben oly áldásosnak bizonyult, intézményének támogatását papjaink kiváló figyelmébe ajánlva, felhívja igazgató-tanácsunk az egyházközség t. t. tanácsát, hogy szólítsa fel papját a reformatio ünnepélyén jelzett üdvös célra perselypénz-adományok gyűjtésére, ugy ezen évben, mint jövő években is és a gyűjtendő összeget küldje fel főt. püspök afiához ez év november hó közepéig.“

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató-tanácsától. Kolozsvárt, 1885. október hó 9-én. Elnök helyettes: dr. Kolozsvári Sándor, Bodor Antal, titkár.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

<p>MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP. SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS: b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére címzendők.</p>	<p>ELŐFIZETÉSI ÁR: Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr. HIRDETÉSI DIJ: Egy négyszög centiméternyi tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.</p>	<p>KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA. KIADÓHIVATAL: „Magyar Polgár“ nyomdája, b.-közép-utca 4. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.</p>
--	--	---

FELELŐS SZERKESZTŐ: SÁNDOR JÓZSEF. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: Quid nunc faciendum? (Zajzon Ferencztől.) — Ref. magyarság Beszterczén. — Az igazság érdekében. (Menyhárt Andrásról.) — T á r c z a: Ünnepe a marburgi egyetemen. (Kiss Sándortól.) — A dunamelléki ref. egyházkerület közgyűlése. — Háromszéki levél. (Bodor Gézáról.) — Irodalom. — Az áll. igazgató-tanács üléséből. — Különlélek. — Püspöki körölvények.

Quid nunc faciendum?

— Válasz Deák Gábor urnak. —

Deák Gábor ur e lapok 36. 37. számaiban felel a 31-ik számban közölt levelemre. Jól esett, hogy találta-tolt egy ember, a ki elismeri e tárgynak fontosságát, s mint jogász, hozzá szólott azon komoly ügyhöz. Jogi fejtegetéseinek vizsgálatába most nem bocsátkozom, sőt az iránt sok tekintetben elismerést nyilvánítok; de bocsáson meg, végkérdésemre végfeleletével nem hogy kielégített volna, sőt arra egyenesen nem is felel, feleletformája circulus vitiosus, s e mellett oly inpracticus álláspontra helyezkedett, hogy kérdésem most is teljesen fenn áll. Fejtegetésének zárszavai ezek: *a kettős házasság bűntette pedig hivatalból üldözendő bűncselekmény lévén, ha a sz.-udvarhelyi kir. ügyész kötelessége tudatával bír, a választ tiszt. Z. F. ur „quid nunc faciendum“ kérdésére ő fogja megadni.*

Meg is adta szóbeli találkozásakor ilyen formán: az egyháznak vagy egyházaknak teendője elbirálni s constálni, hogy valamely esetben s így a kérdés alatti vegyes házasságnál is, ha bigamia van-e, s csakis az így hozzá beadott hivatalos okmány s tanusítványok alapján foghatja tudni kötelességét.

S minthogy a jelen esetben panaszló fél nincs — én igaz, hogy nem is leszek — se egyházunk, se kir. ügyész nem veszi tudomásul ezen bigamiát; s minthogy a Deák G. ur nézete szerint az egyház utal a kir. ügyész-séghez, a kir. ügyész-ség utal az egyházhoz — itt a circulus vitiosus — az én kérdésem mégis fenn maradt: quid nunc faciendum?

Azon nézetemben nem osztozhatik D. G. ur, hogy

az ev. ref. anyaszentegyház B. I.-t elválasztó ítéletével s az ev. ref. papi hivatal által tett másodszori összeesküetésével csuffá van téve; körülbelől túlhaladtuk már ezt az álláspontot stb. A *körülbelől* szóra eszembe jut Deák Ferencz adomája, midőn azon kartársának, a ki az ő klapját elcserélte volt, s így talált felelni körülbelől egyforma fejünk van, így válaszolt: körül lehet, de belől nem lehet, körül ha nincs is, de belől csuffá van téve. — Ez olyan forma állítás, mintha p. o. valaki így szólana: tegyük fel, hogy igaza van, de nincs igaza; tegyük fel, hogy nincs csuffá téve, de-csuffá van téve.

Belle I. már most olyan sorsba jutott, olyan ligába juttatott, hogy ő válopert se indíthat, el se választható *semminféle egyházi forumon*, annyival inkább meg nem házasodhatik, mert neki van egy elvált özvegye, van egy törvényes felesége, ezen törvényes feleségének van egy más törvényes férje, legfőlebb vadházasságát folytatathatja; s minkei a mi divortiumunkért s copulationkért tovább is nevelhetnek, — s ezen sorsán még vallás változtatással se javíthat, holott megfordítva a más vallású házasság, legalább vallás változtatással tud sorsán segíteni, ha netalán hitbeli nézetén kell is erőszakot tennie.

Szivesen veendeném e gyakorlati oldalról való feleletét kérdésemre D. G. urnak, különben kiváló tisztelettel lévén iránta

ZAJZON FERENCZ,
ev. ref. lelkész.

Ref. magyarság Beszterczén.

(Főtiszteletű Szász Domokos ref. püspök ur látogatása.)

II.

Most következett el az ideje, hogy a szervezkedésben idáig haladott egyházközség munkáját a 20 év óta romokban szülő templom kiépítése által betetézze. A mennyiben pedig annak a véghezvitele az alig szervezkedett és berendezkedett egyház erőit messze túlhaladja, okvetetlen szükségessé vált más hatalmasabb tényezők

áldásos beavatkozása. A főispán ő Méltósága gondoskodása következtében így s ebből az indokból határozta el magát szeretve tisztelt Főtisztelendő új püspökünk arra, hogy bennünket fölkeres. Fölkeresett. Meszsze vidéken, zord évszakban és tenger elfoglaltságának sürgős teendőitől kiereszszakolt idő fölálkozásával látogatott meg bennünket. A gyámoltalan árvák sziveinek bensejéből serkező legőszintébb hála jutalmazza meg a főpásztori buzgalmat, melynek enyhítő balzsamában részesített érdemtellenül bennünket! Eljött és megéreztetette velünk az irás ama szavainak igazságát, hogy a hol legsürgősebb a szükség, ott van legközelebb a segítség. Az áldásban és szeretetben kifogyhatatlan mennyei Édes Atyánk fizesse meg neki újra és újra ezt a jóságát! mert a mint Lutheri alakját megpillantók, s tekintetéből az isteni gondviselésbe vetett okos bizalom sugarai a mi szemeinkben megtörtek, s már édes ajakin a biztatás bátorító szava megzendült, belőlünk kishitűekből, mindmegannyi tettekre kész bátrakat varázsolt elő.

Október 17-én este 6 órakor érkezett városunkba s Pánczél János megyei főjegyző és presbyter vendégszerető házában megszállván, fogadta a főispán ő Méltósága barátságos látogatását, a helybeli esperes-lelkész, a curatorok és egyházmegyei jegyző tisztelgését. Innen a társaság csak azért oszlott el, hogy egy fél óra múlva a főispán és a besztercei ref. egyházközség örökös tisztelbeli főgondnokánál vacsorára gyűljön ismét össze. Szegény, sokat hányatott és szenvedett egyházközségünk történetében örökké emlékezetes lesz ez a házigazdai utolérhetetlen szeretetreméltósággal nyújtott barátságos vacsora, mert tisztelve szeretett főgondnoka által innen lett egy olyan tekintélyes ajándékban részesítve, mely végki-bontakozását, sőt szebb jövőjét biztosítani van hivatta.

Legyen valaki még olyan kedvező anyagi viszonyok között is, de ha a közügyeket egy félország területén nemcsak szóval, hanem tettekkel és áldozatokkal is szolgálja, ha három háztartást kénytelen vezetni, s ezek mellett három kedves gyermek nevelése és jövőjének gondja terheli, még sem igen dobálódzhatik az ezerekkel. És a mi nemes főispánunk mégis 1000 = ezer forintot áldozott félbenlevő templomunk fölépítése költségeire és tette azt a Főtisztelendő püspök szeretett kedves vendégünk éltetésére irányított egy lendületes beszéd végeztével aképpen, mi a közpályán már annyi érdemeket szerzett férfiú babérait a mélyen, hiven, tisztán és magasztosan szerető férjet megillető pálmával koszoruzta meg. *„Felejtetlen kedves jó feleségem emlékének akarok — ugymond — hozzá méltó áldozatot hozni, a midőn egy olyan hazafias szent cél elérését, minő a besztercei ref. templom fölépítése, tehetségemhez képest 1000 frttal megkívánom könnyíteni.”* És midőn a mindig vasnál szilárdabb férfiúi hangja e szavakat a vesztett boldogság keserősége által meglágyítottan csak fuldokolva rebegte el és sas szemeiben fölcillámlottak a még mindig sajgó szív fájdalmanak igaz gyöngyei, akkor a mélyen meghatott jelen voltak arczáról azt az egy óhajt lehetett leolvasni: „Isten! annak a

derék nőnek, ki egy ilyen erős férfinak lelkét ekkora szerelemre bírta gyujtani, angyalaid legjobbjai között adj örökké tartó édes életet!”

Egy ilyen ünnepélyes beszédre méltó viszhangot ki adhatott volna más, mint Szász Domokos püspök ő Méltósága? ki ékesszólásában saját magát látszott meghaladni. Nem is maradt hatás nélkül az alkalmi ékesszólás remeke, mert Fejérvári Károly egyházmegyei algondnokunk 100, Vályi Elek esperes lelkész 100, Tassy Frigyes honvéd-örnagya 50, maga a püspök pedig 200 forintot tettek le ugyanazon szent cél oltárára. Ime a mesebeli hinduk diófája, mely alig lett elültetve, s már egymásra termi a legszebb gyümölcsöket!

Vasárnap reggel 8 órakor a Főtisztelendő püspök ő Méltósága az egyházközség hivatalnokai kíséretében az ujonnan szerzett és fölszerelt parochiát és a templomromjait szemlélte meg, megjegyzéseivel untalan elárulva a nagy tudomány és hatalmasan ékesszóló főpásztorban a gyakorlati ismeretekben is bővelkedő tapasztalt embert. Észrevételeivel nem egy-két czélszerű változtatásnak vetette meg a nagyon hasznos alapját. Ezek után nyomban fogadta az egyházközség, a ref. egyházmegye, a város, a megye, a kir. törvényszék, járásbiróság és kir. ügyészség, valamint a testvér lutheranus egyházmegye, a gör. kath. esperes és a kir. honvédség tisztelgését, s míg minden egyes üdvözlésre a legtalpraesettebb választ szokott ékesszólásával és ismeretes kedvességével megadta, elérkezett 11 óra, mely időre az evangélikus lutheranus testvérek által nagy készséggel átengedett nagy templomban alkalmi beszéd tartását ígérte meg.

Nagy számú diszes közönség kétes kíváncsisággal sereglett a templomba, meggyőződést kívánván szerezni a felől, ha vajjon létezik-e valósággal olyan nagy szónok, mint a milyen a hire az erdélyrészi kálvinisták aránylag még oly ifjú püspökének? És midőn főtisztelendő püspökünk egy hosszú óra folyamán át ömlesztette magából az ékesszólásnak azt a remekét, melyről nem tudja az ember, ha vajjon abban a tudomány mélységét, a valóságos ihletség magasztosságát, — az előadás szépségét avagy az ékesszólás ragyogó pompáját bámulja-e inkább? akkor eloszlott a kétely a hallgatóság arczáról, s ki lett mondva, igen jó egyházi szónoklatokhoz szokott szász polgártársaink ajkán az egyhangu ítélet, hogy ilyen szónoklat még nem igen hangzott a sok százados templomban.

Nagyon kimért ideje által szoritva a püspök ekkor a szives látogatásokat sietett visszaadni, hogy a tisztelére rendezett 100 teritékes közebére maga idején megjelenhessék. Ezen igen válogatott vendégek által látogatott közebéden a főt. püspök ő méltósága igen kitüntető ovációknak központja volt, elannyira, hogy a szónokok a pohárköszöntésekre nézve felállított sorrenden kívül is felköszöntéseiknek más-más oldalokról való méltó tárgyává választották őt.

D. u. 5 órakor a főtiszt. püspök ur br. Bánffy Dezső főgondnokunk társ-elnöksége alatt egyházi közgyű-

lést tartott, melynek egyetlen tárgya a félben levő templom kiépítése iránti tervezetek és módok megállapítása képezte. A szives olvasó türelmével nem akarván visszaélni, erről a rövid, de előzményeihez méltó közgyűlés lefolyásához azonban egy más cikkben fogok visszatérni.

Szeretve tisztelt vendégének tiszteletére este Pánczél János megyei főjegyző hívott válogatott társaságot, mely az eseményekben olyan gazdag 24 óra édes izgalmainak daczára igen derült hangulatban folyt le. De ez nem is lehetett másképpen annál a háznál, melynél a vendégszeretet egy az örökké ifju házigazda, mint szeretetre méltó derék neje részéről oly természetesen szives-séggel nyujtatik, mit a mai nemzedék már csak hírből kezd ismerni.

r. l.

Az igazság érdekében.

Azon senkit nem bántó, senki nevét meg nem hurczoló cikkért, mely e lap 31-dik számában ilyen czim-mel jelent meg: *Ki az iskola, azé a jövő*, már a megjelenéskor láttam tiszt. Veres Ferencz bágyi ref. lelkész ur haragját, mit eléggé is kiöntött „Feleletében“ e lap 37. és 41. számában; hallottam ígését, hogy szó nélkül nem hagyja. Hogy mit? magam sem tudom. Megigérttem, hogy egy szót sem fogok irni; mert azt reméltem, hogy szorosán a tárgyra vonatkozólag bebizonyítja, hogy felesleges az egyház részéről az iskola befolyásolása.

Ismerem e lapnak magatartását születésétől fogva, s tudom, hogy a feleselgetésekkel nem igen szokta kiszorítani a közérdekű ügyeket. Nem felelek hát a „Felelet“-re; mert látom, hogy a tárgyhöz semmit sem szól, egyes kiszakgatott szavakkal kinlódik; papi értekezletet, közgyűlést, toronyát-boronyát összebeszél, mi az incriminált cikkben elő sem fordul. Felelete olvasása közben sokszor jutott eszembe néhai tanárom Magyarosi József, ki, mikor nem készültünk s mégis feleltünk, azt szokta mondani: ad rem! ad rem!

Ha már csakugyan ennyire eltért a tárgytól, egyet, mely az egyház jelenlegi küzdelmeivel nagyon is öszszeszevág, elhallgatni nem tudok, elhallgatnom nem szabad. Azt mondja tiszt. Veres Ferencz ur „Feleleté“-ben rólam: *hijelentette (a papi értekezleten), hogy az egyházmegyei közgyűléseken a világi elemre nincs is szükség.* Annak az értekezletnek elnöke, jegyzője, s kettőnkél sok ügyesebb tagja van: hiszi, hogy ezek közül valamelyik időszerűtlen beszédemért rendre nem utasított volna? A mit e tárgyban akkor mondtam, szóról-szóra ide írom: az ön által ajánlott mód a világi elemet a közgyűlésre el nem hozza; ha így eljönnek jó, ha el nem jönnek, elvégzik a papok, mint eddig a teendőket. Hát ez egy-e fennebbi reám fogásával?

Addig, a mig papi értekezletünk illetékes egyénei által be nem bizonyítja, csak úgy könyvyűszerű ráfogására el nem fogadhatom, hiszen így könnyen megtörténhetik az is, miszerint valaki elhiszi, hogy a mit irt, az mind igaz.

Sok időtlen leczkéztetéseit vissza utasítva, azok között az utolsóra megjegyzem: nézeteimet elmondom ezután is akár az értekezleten, akár a nyilvánosság terén, azért — kívánata szerint — lehet béke velünk.

MENYHÁRT ANDRÁS,
kecsét-kisfaludi ref. pap.

TÁRCZA.

Ünnepély a marburgi egyetemen.

A marburgi egyetem professorátusa és tanuló ifjúsága f. hó 18-án nagy és lélekemelő ünnepélyt tartott. A régi rector-professor dr. Heinrici György adta át tisztét dr. Mannkopff Emil újonnan választott rectornak.

Az ünnepély kezdete fél tizenkét órára volt kitűzve. Már tizenegy órakor kíváncsi közönség lepte el az utcákat s nyomult a „Salban“ terme felé, melyet zsu-folásig megtöltött.

Feszült figyelemmel várta mindenki az ünnepély hőseit. Végre megnyílt a terem ajtaja s a professori-kar teljes díszben és szép rendben vonult be a terembe.

A menet élén az egyetem két szolgálja haladt, földig érő, bő, vörös köpenybe öltözve, kezükben arany-buzogánnyal. Utánuk nyomban a két rector s ezek után a tanári kar lépdelt.

A mint a testület a terembe lépett, felzendült a helybeli vegyes dalárdának művészileg betanult és előadott éneke, mely szépsége és magasztossága által, megrezgette a szívek hurjait, s az ünnepély méltóságát még legalább két fokkal emelte. Ezalatt a testület is elfoglalta helyét. A terem elő részében felállított emelvény mellé, hol a processusnak le kelle folynia, jobb és balfelől állott a két biboros szolga. Közöttük, mindjárt az emelvény mellett, kis asztal volt, rajta három darab közép nagyságu diszkötésű és aranyos szegélyzetű könyv, az egyetem régebbi és újabb tanárai, régebbi és újabb hallgatói nevével. A könyvek tetejére egy arany-kulcs, az egyetem kulcsa és az egyetem pecsétje volt lehelyezve. Az emelvénytől jobbra és balra három-három sor székek volt; a professoratus ezen foglalt helyet. Nagyszerű látvány; mindenik, mint egy kis király, a tudomány birodalmában!

Az ének véghangjainál, a két biboros szolga a két rector elébe ment s a kezében levő arany buzogánnyal tisztelgett, jelölve annak, hogy hivatalos helyeiket elfoglalhatják.

A két professor felkelt helyéről s percz alatt az emelvényen állott. Jobb felől dr. Heinrici, balfelől az új rector; a szolgálak pedig visszamentek előbbi helyükre.

Egy perczig ünnepélyes csend állott be; mindenki várta a következőket. A csendet dr. Heinrici szakította meg, rövid beszédet tartva rectori működéséről. Köszöneteket mondott tanártársainak, hogy őt hivatalos teendőiben támogatták. Végül leendő utódához fordult s miután pár szóban vázolta, hogy minő feladat vár reá — vette a rectori jelvényeket és azokat rendre átadta. Először a két arany buzogányt vette el a szolgálaktól és adta át pár szó kíséretében, azután a három darab diszkötésű könyvet, továbbá az arany kulcsot és pecsétet s végül levette nyakából azt a díszes arany lánczot és érmet, melyet a császár ajándékozott 1878-ban a marburgi egyetemnek és azt utóda nyakába akasztotta. Ezek után kezét szorított vele és az emelvényt elhagyta.

Most az új rector vette át a szót. Másfél órán keresztül olvasta székfoglalóját, a mely, mint a közönség arczáról leolvastam, nem lehetett valami nagyon mulattató. Még a professorok is amugy ásitottak; hát még a tudományban szűkebb látkörű vegyes hallgatóság, hogyan érezhetle magát.

Végre a várva-várt percz bekövetkezett. Dr. Mannkopff, beszédét végezve, az emelvényről leszállott, a bi-

boros szolgák pedig még egyszer tisztelegtek, most már azt jelezve, hogy az ünnepély bevégeződött. Pedig az az ének, a mi ezután hangzott föl, megért volna még egy ilyen ünnepélyt.

KISS SÁNDOR.

A dunamelléki ref. egyházkerület közgyűlése.

— Első nap. —

A dunamelléki ref. egyházkerület okt. 21-én kezdte meg közgyűlését *Tisza* Lajos gróf főgondnok és *Szász* Károly püspök közös elnöklete alatt.

Az elnök rövid üdvözlő beszéde után *Szász* Károly püspök tett vizsgálati körutjáról és a lelkész vizsgálatokról jelentést, mely tudomásul vétetett.

A gyűlési tagok választására vonatkozólag tárgyalás alá került azon kérdés, vajjon a conventi tagokat a közgyűlés által, vagy pedig gyülekezetenként válasszák-e? Felhozott, hogy a tiszáninneri egyházkerület már kimondta, hogy a conventi tagok választására a gyülekezeteket tartja illetékeseknek. Ezenkívül a zsinati törvények kimondják, hogy a választási jog az egyházakat illeti meg. A közgyűlés többsége úgy határozott, hogy a convent tagjait az egyházközségek válasszák. *Szász* Károly püspök azon indítványt teszi, hogy a conventi tagok megválasztására bezárólag decz. 15-ik napja tüzesék ki, vagyis e napig küldjék be az egyházközségek szavazataikat egy választandó bizottsághoz, mely jogosítva lesz a szavazójegyek összeszámítására. *Tisza* Lajos gróf főgondnok azon szabályok kidolgozását, melyek a szavazatok felbontásánál követendők, azon bizottságra óhajtja ruházni, mely a szavazatok összeszámítására lesz hivatva. Elfogadtatott. A szavazatszedő bizottság elnökévé *Tisza* Lajos gróf választatott meg.

A délutáni ülés tárgyát a középiskolák betérjessz tett költségvetése és államsegély ügyei képezték. Az összes középiskolák által kért segély kétféle, u. m. évenként nyújtandó és egyszersmindenkori. A kért évi segély összege kerek számmal 15,000 frtot tenne, az egyszersmindenkori pedig 99,000 frtot. Ezután elővették egyenként a kérvényeket. A kérvényező középiskolák közül a budapesti és halasi, csupán egyszersmindenkori segélyt óhajtának, a többiek évenként nyújtandót is.

Főolvasztatott a budapesti főgymnasium és theologiai intézet kérvénye. Az intézet arra a célra, hogy a mostani szűk és a rendeltetésének többé meg nem felelő épülete átalakítható legyen, még pedig akként, hogy az épületben mint eddig, a theologiai akadémia is elhelyezést nyerjen, egyszersmindenkori 50,000 forintnyi állami segély kieszközölését kéri. *Tisza* Lajos gr. elnök indítványozza, hogy a kerületi közgyűlés elvben tegye magáévá a kérvényben foglaltakat s aztán azt terjessze föl a conventhez pártolólag.

A közgyűlés elhatározza, hogy a gymnasium és theologiai intézet egy épületben legyenek egyesítve, továbbá hogy a két intézet elhelyezésére nézve a superintendentia egy bizottságot küldjön ki, a mely az egyházközség építő bizottságával érintkezésbe tegye magát s végre hogy az államtól egyszersmindenkori segély gyanánt 50,000 ft kéressék.

— Második nap. —

Csikay Imre pénztárnok azon kérelemmel fordul a közgyűléshez, hogy a püspöki látogatások alkalmával felmerült kiadások fedezéséről gondoskodják.

Szász Károly püspök felemlíti a convent által egy időben hozott azon határozatot, mely szerint a körutazást tevő püspököket az egyházak kötelesek díjazni, noha ő maga részéről látogatásai előtt kijelentette, hogy az egyháztól díjazatot el nem fogad, a jelen esetben pedig oly kiadásai, melyeket felszámítani lehetne, nem is voltak.

Vizsolyi Gusztáv ajánlja, hogy a költségek, mint általánynok határozottassanak meg.

Sipos Pál figyelmeztet arra, hogy midőn a püspök utazik, vele hivatalból mások is mennek, tehát ezeknek költségei is megtérítendők. Bizottságot kér kiküldetni, mely e tekintetben megállapítaná a modus vivendit. E bizottság egyszersmind megállapíthatná a conventi tagok díjait is.

Szilágyi Dezső kér, vajjon napirendre volt-e tűzve a kérdés? Ha nincs, akkor a közgyűlés egyelőre térjen a tárgy fölött napirendre.

Vizsolyi Gusztáv kijelenti, hogy a tárgy napirenden nem szerepel.

A közgyűlés a tárgy fölött napirendre tért s annak tárgyalásába egyelőre nem bocsátkozik.

Következett a kecskeméti gymnasium állami segélyezésének ügye. A gymnasium egyszer s mindenkorra 6242 forint, évenként pedig 500 forintnyi segélyt kér az államtól. Ez utóbbi összegnek csak fele van indokolva.

A közgyűlés azt határozta, hogy a kérvény visszaadatik a kecskeméti egyháztanácsnak pótlás és kiegészítés végett. A kérvény november 10-ig terjesztendő be.

A pécsi főkegyház ügyében határozatott, hogy az egyház visszacsatoltassék a tolnai egyházmegyéhez.

Ezután az ülés több kisebbérdekű tárgy elintézése után véget ért.

Háromszéki levél.

Alcsernáton, 1885. okt. 20.

Tekintetes Szerkesztő ur!

Tetszik tudni, hogy a falusi ember legszokottabb szórakozási tere: a mező, a rét, a völgy, halom, — szóval a szabad természet. Figyelmét ide irányozza a tavasz első zsenge hajtása; reményei, vágyai a nyár áldásain csüngenek; s midőn az ősz hervasztó szele, a kalásznak már csak tarló-törzsével találkozva, sárguló levelek szárnyain süvölt át halmon és bérczeken: ekkor beül hozzánk az unalom, azaz a fogékonyság az iránt, hogy elzárkozottságunk falait átlépjük; tudomást vegyünk a világ folyamáról; érdeklődünk az iránt is, mi *szük*: családi körünkön és falunkon kívül történik

Ime — tisztelt szerkesztő ur — a mivel tartozám önigazolásomra! Kiegészítésül csak annyit szabadjon hozzá tennem: szeretem „a jó falusiakat” — Én is azzá levék. Az őszi széllel én is átléptem a falu határát. S a $\frac{3}{4}$ órányira fekvő K. Vásárhelyt láttam nagy dolgokat. Érdemesek a megemlékezésre.

Láttam a gyöngé nőt uralkodni akaratának erejével férfiak fölött. Láttam a tevékenységben és hatáskörben szűk körre rendeltetett nőt munkálni sokakért s mozgásba hozni a magas kormány legfelsőbb polczán álló férfit — a minisztert és a szülő nélkül szükkölködőt — az árva lánykát, megnyerve eme kettő közötti ür áthidalásul a könnyörülő szívűeknek nagy taborát. Láttam a valódi nőt tenni tudni azon a téren, melyen a gyöngéd érzelem, a résztvevő szeretet, a neves önfeláldozás termi gyümölcseit s melyen a tiszta női jellem gyöngyei ra-

gyognak . . . Láttam a kegyes szívű nőt a könyörülő munkálkodás mezején. És — ezekben látám a nagy dolgokat; mert e nő valóban nagyokat mivelt!

Czélom: mivel dolgainak egy ünnepélyes alkalomból föltüntetése, ha a tisztelt szerkesztő ur erre alkalmat nyújt az alábbiak szives közlésével s ezáltal utat nyit tett ígéretem beváltásának is megkezdésére.

*

A háromszékmegyei Erzsébet árvaleánynevelő-intézet megnyitási ünnepélye.

A tulajdonképeni megnyitási ünnepélyt az árvaház javára rendezett „diszelőadás“ előzte meg. Ez kezdődött f. hó 17-én, este 8 órakor. Az előadás megfelelt nevének. Diszes volt, valamint közönsége. Bővülködött abban, mit általában kukuloriumnak neveznek, nem különben a női publicum tekintélyes számában.

A műsorozat egyes pontjainak leírása sok helyet és nagy jelentőségű szavakat foglalna magába. Elégedjünk meg annyival, hogy a 8 pont közül volt 2 szavaltat. *Szentpéteri* Mariska k. a. „A költő és a sors“ és *Baló* László „Simon Judith“ cz. költeményt szavaltta. E két szavaltat képezte az előadás komoly részét és fénypontját. A többi rész „élő és fátyolképek“-ből állott; melyeket élvezetesebbé tettek a kis városi provincialismus által a színházi etiquette-be beillesztett partriarchalis tetszésnyí'váltások.

Az előadást tánczvizgalom követte. Ide a legnagyobb contingenszt — az e tekintetben példaszerűvé vált — *Torja* szolgáltatta. Képvisele volt a környék minden faluja a kicsinységéről nevezetes Haralyig. Sőt Brassó városa is szaporitá a „szépek“ számát. Diszesebb hölgy-koszorut közelebből nem látott K.-Vásárhely. Annál inkább előtérbe nyomult a gavalléri status gyöngesége, mit fokozott a városi hivatali elem — kivéve a honvéd tisztikart — nagy részben: „tüntető“ visszavonulása.

Különben a tánczvizgalom kedélyesen folyt le.

*

A nagy nap, vasárnap, f. hó 18-án, virradott föl. Ekkor d. u. 2 órára volt kitűzve a megnyitási ünnepély, br. Szentkereszti Stephanie elnök és Erdélyi Károly titkár meghívására.

K.-Vásárhelynek, ez idő szerint, legdiszesebb s a human intézmények egyik leghumanusbbikának szolgáló épület: az árvaleányintézet udvara, fényő diszítvényeivel, rög-tönzött és izlésesen diszített sátorával, mely a szereplő személyek és kitűnőségek számára készült, előre megadták színezetét a nap jelentőségének. A kitűzött időben az elnök bárónő, az illetékes egyénekkal, elfoglalá a sátorban helyét. S megérkezett a városi polgárság is hosszú sorban, élén Szócs S. polgármester és Benkő Sándor város kapitánnya) tetézendő a helyből és vidékről összesereglet sokaság számát.

Az ünnepély sorrendjét a k.-vásárhelyi *tanitói dalkör* nyitotta meg „Oh nagy Isten ég királya“ hymnus összhangzatos elénekklésével. Ezt követte az intézet fölszentelése, mit *Bálint* Károly k.-szt.-léleki apát-plébános teljes főpapi ornatibusban, fényes segédlettel végezett: végig tömjénezvén az intézet szobáit, az elnök bárónő (br. Apor Gábor alispán által vezetve), az intézet előljárói, a notabilitások és a közönség nagy részének kíséretében. Innen visszatérve a sátorba, a *tanitói dalkör* „Dicsőit téged nagy égi teremő“ hymnust énekelte. S ezután fölhangozott *Kovács* István k.-vásárhelyi ref. s. lelkész alkalmi imája.

A következő sorrendi számot azon férfiú iránt tanusított hálás elismerés nyilvánulása töltötte be, kinek az elnök bárónő mellett ez intézet legtöbbet köszönhet t. i. *Trefort* Ágost vallás- és közoktatásügyi miniszter ur — *elnök bárónő által festett arcképének leleplezése.*

Erre következett *Székely* János k.-vásárhelyi ref. lelkész alkalmi beszéde. A beszéd alap-eszméje ezen bibliai locusban talál kifejezést: „Meggentelem e házat, melyet építettél, abba helyeztetvén az én nevemet, mindörökké“ (I. kir. IX. 3.; Synonim II. Kir. XXI. 7.), mely szentirási helyet refrénszerűleg ismételve szépen s a figyelmet folyton lekötve tartva fejtette ki, hogy miként hajdan Salamonnak megígérte az *Ur*, hogy „e házban“ (a Salamon által épített templomban) helyezze az ő nevét; ép úgy tesz ígéretet ma is mi nekünk, mert Isten ezen ígéje ezen fölszentelt intézetet is illeti, s ez ige testet ölt, ha ebben az intézetben a tudomány és munka, a vallásos hit és igazságszeretet, a tiszta erkölcs és éretnyes élet nyer életet, fejlődést és állandó lakozást. Be-fejezésül megemlékezett, a méltó elismerés hangján emlékezett meg, *Szentkereszti* Stephanie elnök bárónőről, ki alászállván a fényből a pórba: ion az intézet alapítójává, valamint *Trefort* Ágost ő nagyméltóságáról, kinek ez intézet szintén sokat, nagyon sokat köszönhet.

Ezen beszéd után a tanitói dalkör nagy hatással énekelte a szózatot a Mester Károly-féle dallammal.

Ezt követte az intézet történetének *Erdélyi* Károly titkár által előadott; melyet főbb vonásaiban közölni nemcsak érdekesnek, de az intézet megismerése szempontjából szükségesnek tartok.

Az árvaház megalapítása érdekében az első gyűlés 1872. évi okt. 9 én tartatott, melyen megalakult az első bizottság. Ekkor kérdés tárgyát képezte még, hogy S.-Szt.-György, vagy Kézdi-Vásárhelyen állittassék-e föl? E kérdés fölött az 1873-ban, Maksán tartott közgyűlés döntött K.-Vásárhely javára és öröme; az itteni hölgyek ígéretet téve 10 árva leányka ellátására. Ezen körülmény lehetővé tette, hogy, még 1873. okt. 12 én, megnyilják az árvaház.

Az alaptőke napról-napra örvendetesen gyarapodott. Városok és egyesek egyaránt pártoló gondjukba fogadják az árvák ügyét. S.-Szt.-György 315 ft. 50 krral, Budapest, Bihar, Nyitra stb. városok szintén tekintélyes öszszeggel járultak, úgy, hogy a gyűjtések eredménye s a helyben e célra rendezett előadások, melyek közül volt 1000 frtot jövedelmező is, a Mikes Benedek gróf részéről, a megnyitási ünnepély alkalmával tett 1000 frt alapítványai, a 16,000 frtot meghaladta.

1874-ben a *királyné ő felsége* kegyeskedett megengedni, hogy az árvaház, nevééről, „*Erzsébet árvaleánynevelő-intézet*“-nek neveztessek s ezóta évről-évre 100—200 frt segélyben részesítette.

Ez évben fogamzott meg az eszme, hogy ez intézet, mely eddig az árváknak csak gondozására, házias nevelésére szorított: *nevelő intézettel* emeltessék. Mely eszme az 1876-ik évben valósult meg, mikor a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter ur ő nagyméltósága 1000 o. é. frt segélyt ajánlott föl, oly föltétellel, ha a befogadott árvák száma 24-re kiegészítettik. A 24-es látszámra kibővítve 1876. szept. 24-én nyilott meg az intézet. Ekkor nyomattak ki *alap-szabályai*, melyeknek egy dísz példánya a királyné ő felségének is megküldött. Továbbá a rendes évi segélyen kívül építkezésekre 600 frt államsegély utalványoztatott az épület kibővítésére.

Az 1880-ik éven kezdve még nagyobb lón a haladás. Czélul tüzetett ki a női ipartanítás behozatala.

E célra az intézet 2 növendékét S.-Szt.-Györgyön tannitatta, majd felsőbb ipar-tanfolyamra Pozsonyba 2 növendékét küldött, hol a tanfolyam megszűnével, s növendékeit nem képezhetvén ki, őket a kolozsvári állami tanitónő képezdében helyezte el.

A magas kormány pártfogolását továbbra sem vonta meg. A cultus-miniszter ur ő nmltsza a rendes évi 1000 frton kívül tanszereket, a közlekedési ministerium bélyegmentes levelezési jogot, a földmivelés-, ipar- és kereskedelmi ministerium szövőszéket ajándékoztak Szeknek betöltéséül 6600 frt államegély utalványoztatott, egy, a kor kívánalmainak megfelelő s az árvákat befogadó épület emelésére és berendezésére, mely összegből a most felszentelt épület épült.

Idáig terjedett a történelmi rajz. Felolvasása közben Ő Felsége a királyné, valamint az elnök bárónő és illető minister ő nagyméltóságaiak nevének minden fömlítése lelkes éljenzésekkel találkozott.

Végül a *tanitói dalkör* elénekelvén „Oh nemzetek nagy Istene ajkunk hozzád imát rebeg“ hymnust, báró *Szentkereszti* Stephanie elnök átadta ünnepélyesen az intézet kulcsait s ezekkel magát az intézetet az igazgatónak és közhasználatnak. A nemeskeblű bárónőnek K.-Vásárhely városa ez alkalommal sem mulaszthatá el köszönetét nyilvánítani tanusított ügybuzgalmáért és lankadást nem ismerő munkálkodásáért, minek eredménye a város büszkeségét képező „Erzsébet árvaleány-nevelő-intézet.“ Ennek tolmácsa Szócs S. polgármester volt.

Ezek valának a nagy nap eseményei, s hogy ennek éjjét is emlékezetessé tegyék: az előző napi diszeloadás és tánczvizalom ismételtetett.

BODOR GÉZA.

IRODALOM.

Győry Vilmos egyházi beszédei.

Győry Vilmos beszédeit ily felhívóval hirdeti kiadója: Győry Vilmosnak oly korán bekövetkezett halála súlyos csapás volt nemcsak az irodalomra s a magyar társadalmi közéletre, de pótolhatlan vesztesége maradt az evangélikus egyháznak is. Oly szépek és találók a tőle búcsuzó lelkész ama szavai, melyek szerint *Győry* Vilmos szövőtnék volt és három körnek világitott, a tudományos világnak, a családnak és egyházának, a mely harmas kör az önmagát emésztő fényforrás elenyészésével egy nagy, drága halottját őszintén sirató árvaházzá egyesült. Igen; lánglelkű költőjének hiányát érezni fogja az irodalom családja és tisztelőinek tág köre siratni fogja benne az igaz, ideális embert; egyháza pedig mély gyásszal és szent kegyelettel őrzendi emlékét azon férfunak, ki nek ihlett ajkaival a leglelkesebb szónokok egyike némult el örökre. Valóban sőtét, hitet megrendítő gondolatot támaszt ily emberi ésszel meg nem magyarázható súlyos veszteség, melyre csak a vallásos hit és keresztyén megnyugvás nyújthat némi vigasztalót. Az a hit, hogy szellemének élete meg nem szűnt, csak hazát cserélt; s az a megnyugvás, hogy bárha testi szemünkkel nem láthatjuk őt, lelke azért köztünk marad és áldásait érezni fogjuk továbbra is. Oh, mert a nagy szellem halhatatlansága nem terjed csupán egy érzék-fölötti világra, de igaz dicsősége ép abban áll, hogy itt is tovább él, változatlanul hat és örökre működik, itt e földi rögön, hol minden mulandó s megsemmisítő változás alá esnek a természet minden alkotásai. *Győry* Vilmos is azon dicsők közé tartozik, kik köztünk, halandók között, biztosítják

halhatatlanságukat. Mint ember élni fog az utókor emlékezetében, mint író soha el nem évülő műalkotásaiban, s mint lelkész az egyházi és vallási irodalom körébe eső áldásdús munkásságában.

Ezen egyház-irodalmi munkásság becses termékeit akarjuk megmenteni a feledéstől és gyümölcsözővé tenni a jelen és utókornak; világítsák meg ezek is újabb oldaláról az embert, mutassák e téren is az író és tükrözőtessék a példás lelkészt, ki az volt a szó legnemesebb értelmében. Nem kényszerből lépett, nem anyagi haszon csábította e pályára, hanem a leghőbb lelkesedés, a philosophiai meggyőződés szilárdult hit.

Ép azért nemcsak a költőt és papot illető kegyeletnek adózunk, de főleg a lapok útján nyilvánult közóhajok teszünk eleget, midőn összegyűjtött beszédeit átadjuk a közönség lelki épülésének s a szakférfaik közhasználatának.

Tesszük pedig ezt ama biztos meggyőződésben, hogy gazdagítjuk vele az egyház-irodalmat, s ama szilárd reményben és bizalomban, hogy a közönség, szakférfaik és lelkész urak tervünk keresztülvitelében szokott érdeklődéssel támogatni fognak.

A beszédek egyházi év szerint rendezve négy tizenöt ives kötetben fognak megjelenni, még pedig úgy, hogy az első már karácsony előtt hagyja el a sajtót, a többi kötetek pedig a pártfogáshoz mért kisebb-nagyobb időközökben fognak kiadatni.

Az előfizetés akár az egész munkára, akár csak egyes kötetekre történhetik. Egy-egy kötet ára 1 frt 50 kr. Az előfizetési pénzek (legczélszerűbb a postautalványok használata) november végéig Kókai Lajos könyvkereskedésében (Budapest, IV., Károly-utca) küldendők. Hazafias tisztelettel *Radnai* Rezső, Győry Vilmos irodalmi hagyatékának rendezője. *Kókai* Lajos, kiadó.

Az áll. igazgató-tanács üléséből.

Kolozsvárt, 1885. okt. 18.

Elnökölt főt. Szász Domokos püspök. Jelen voltak: Gyarmathy Miklós, dr. Kolozsvári Sándor, dr. Szász Béla, Szász Gerő, Székely János igazgató-tanácsosok, Parádi Kálmán tanügyi előadó, Deák József pénztárnok és Bodor Antal titkár.

Az ülésen kívül elintézett ügyet bejelentése és helybenhagyó tudomásul vétele után, bemutattatott az egyházkerületi épület megnagyítása tárgyában hozott határozat értelmében Horváth Lajos építésszel kötött szerződés s 1700 frt munkabéri összeg kiutaltatott, még pedig 800 frt építési anyagok árában közvetlenül 900 frt pedig vállalkozó kezéhez.

Deési egyházmegye esperese felterjesztve a m.-mácskási egyházunk kérését, melyben felfejtette, hogy azon községben községi iskola felállítása a körülményekre tekintettel hátrányos lenne s állami népiskola iránt a lépések már megtétettek, sőt annak még ezen tanévben leendő megnyitása kilátásba helyeztetett, elvileg megengedett az állami iskola megnyitása esetében a pap által teljesített iskolázás megszüntetése s a papilaknak állami iskolai használatra átengedése iránt tervezett szerződésnyre véleménye közlése végett az egyházmegyéhez sürgős felhívás intéztetett.

Székely János igazgató-tanácsos beadja szakértői véleményét a nagy-bacsoni egyházközség papiház építését tárgyzó tervrajz és költségvetés felülvizsgálásáról. A szakértői véleményben felsorolt módosításokkal a terv-

rajz és költségvetés elfogadtatott s a községnek köszönetet nyilvánítván, az építési anyagok és 900 frt készpénz felajánlása által tanúsított aldozatkétségéért, az egyházközségnek megengedtetett, hogy az építkezésre 1000 frt tőkéjét felhasználhassa, visszafizetés feltétele mellett.

B. e. br. Wesselényi Róza kegyelele emlékére gróf Bánffy Béla ur ő mlga által népiskolai segély alapra tett 1500 frt alapítványnak és lejárt kamatainak részben való kiegészítéseül átutalt követelés zálogjogi biztosítékául szolgáló fekvőket megvásárló goroszlói lakosok befizettek lejárt kamatba és perköltségbe 713 frt 75 krt, melyből az előlegezett és most megállapított perköltségek vissza és kiutalása mellett a goroszlóiak átutaltak az 1520 frt átváltalt tőke követelésről a szerződvénynek 30 nap alatt való kiállítására és alapítványt tevő gróf ur a hátrálék ügy állásáról értesített.

A zágoni egyházközség papi díj levele ujólag kiállítván azon helyreigazítással, hogy a néhai pap által 20 évi szolgálata után élvezett 200 frt tized éves pótlék az 1000 frt rendes készpénz fizetéstől lekülönítve, külön pont alatt vétetett fel, a papi díjlevél ezen rectificálása helybenhagyatott.

Ezeket kivül ellátatott több kevésbé közérdekű ügydarab.

r. l.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1885. október 24.

— **Dobos János egyházi beszédeit** lapunk nemsokára igen szakavatott tollból, egyházkerületünk egyik legkitünőbb egyházi szónokának tollából fogja ismertetni és méltatni.

— **Dr. Ferenczi Zoltán**, polgári iskolai igazgató és egyetemi magántanár Kolozsvárt, egyházunk fiatal nemzedékének egyik legkitünőbb tagja, eljegyezte *Hubay Aranka* kisasszonyt, *Huber Károly* m. kir. zeneakadémiai tanár és országos dalárkarnagy leányát, magyar drámai színművészetünk egyik legtehetségesebb reményét. Áldást a boldog frigy elé.

— **Egyetemes conventünk** nov. hó 17. és és következő napjain Budapesten következő főbb tárgyak fölött tanácskozik: 1. A közalap ügyeit intéző végrehajtó bizottság jelentése. 2. A vallás- és közoktatási miniszter válasza, a conventnek az államsegély tárgyában intézett feliratára. 3. Néhai Jordán István hagyatéki ügye. 4. Az erdélyi egyházkerület felterjesztése a vallás- és közoktatási miniszternek a középiskolák meglátogatása iránti utasítására. 5. Némely középiskoláknak az államsegélyezés tárgyában felterjesztése. 6. Missiói ügy. 7. Az egyházkerületek által felebezett ügyek.

— **A Szent-László-társulat** a kath. világ-egyház közszükségleteinek fedezésére a lefolyt évben a következő kiadásokat tette: A pápának szeretetfillérül 1500 frank aranyban; a keleti katolikusok segélyezésére 2568 frt 20 kr; hazai czélokra 750 frt; összesen 4050 frt 20 kr. — A pénztári jelentés szerint 1884. év

végével megőrzésre maradt készpénzben 11,743 frt 85 kr, értékpapirokban 39,550 frt; bevétel 1885. január 1-től 1885. október 20-ig tagdíjak, adományok és alapítványokban 6097 frt. Kiadás 1885. január 1-től október 20-ig 4537 frt. Marad készpénzben 13,303 frt, értékpapirokban 39,550 frt. Ebből levonva 49,329 frt-nyi alapítványi összeget, marad rendelkezésre 3513 frt 77 kr.

— **Az erdélyi szászok ötvösműkiállítása Nürnbergben.** Norinbergában most a nemzetközi ötvösműkiállítás van. Szász-testvéreink kilettek magukért. Ötven érdekesebbnél-érdekesebb ötvösművet küldtek. A ki a hazánk szász polgárainak kezei közt levő középkori katolikus czélu liturgikás edényeket és szerelvényeket látni akarta, az a nürnbergi kiállításon egy csoportban láthatta. E sorozat bizonyítja, hogy a szász *fa-lusi templomokban* még mennyi műtárgy lappang, melyek megtekintéséhez a helyszínén néha lehetlenség hozzáférni.

— **Az udvarhelymegyei tan.-testület** Gönczy Pál miniszteri és Buzogány Áron osztálytanácsos urakat a tanügy terén szerzett kiváló érdemeikért, Tóth József kir. tanfelügyelőt és Gyertyánffy István tanítóképezdei igazgatót pedig az országos tanítói árvaház megalapítása körüli érdemeikért tiszteletbeli tagjaikká választották.

— **Gondnok választás.** A pesti reform. egyházmege gondnoki tisztségére elrendelt szavazatok e hó 21-én felbontatván, kitünt, hogy Várady Károly egyházmegei s kerületi tanácsbíró majdnem egyhangulag választatott meg az egyházmege gondnokává.

— **A dunántuli református papságnak egyik disze** hunyt el legközelebb szept. 28-án Baditz Gyula kis-keszti — mezőföldi egyházmegei — lelkész személyében. A boldogult 44 éves családapa volt. Évek óta levő idült máj-bajában tanácsot kérendő, neje, kis lánya kíséretében Budapestre ment szept. 26 án, 29-én belsőleg elvérzett és siró neje és zokogó leánya kíséretében vitetett a főváros egyik szállójából az egyetemi kórházba, hol is délután 4 órakor megszűnt élni. Kis-Keszibe 30-án érkezett meg az élettelen test kettős koporsóban s temetése október 2-án történt meg 16 lelkészársá, jó barátai, ismerői, a szomszéd községek, intelligentia, tanítói kar részvéte között.

— **Szilágyi Dezső beiktatása** a felső barynai ref. egyházmege gondnoki székébe nagy ünnepélyességgel történt meg. A villanyi vasuti állomáson 12 tagból álló lelkészi küldöttség fogadta s ennek élén Hettessi Viktor drávafoki lelkész az egyházmege nevében üdvözölte. Nagy Harsányban Dömötör Károly lelkészszép beszédben tolmácsolta a község s egyházmege örömét. Siklóson Zeke Lajos lelkész elnöklete alatt a helyi presbiterium és Siklós város érdemes tanácsa váraozott a nagy örömmel fogadott s díszes banderiumtól kísért vendégre. Este 160 teritékü társasvacsora és fáklyás zené volt.

— **A sz.-szolnoki egyházmegye** öszirendes közgyűlését f. hó 13-án Zilahon a főgymnasium dísztermében tartotta meg. A gyűlést egyházmegyei főjegyző-Surányi Gyula által mondott lélekemelő imanyitotta meg. Esperes Nagy Lászlóafia félelmi működéséről való jelentése való jelentésében, — költői nyelvezettel írva — miután elég részletesen előadta a püspök és közfőjegyző választást, sok oly indítvány foglalt helyet, mely nem csak az egyházra és egyházi élet felvirágzására, hanem az általános közművelődés előhaladottságára nyit utat. Ugyanis már egy más közgyűlés határozattá emelte, hogy a „Wesselényi egyesület”-nek minden egyház köteles tagja, a lelkészekről és tanítóktól pedig elvárja, hogy tagjai legyenek. Ámde mind e közgyűlésig vajmi kevesen iratkoztak be ez egy-letbe, most határozattá emeltetett, hogy minden egyháztól az 1 frt tagsági díj a canonica-visitatio alkalmával, mint bármi más egyházi tartozás felszedessék, továbbá az esperes indítványára a sz.-szolnoki ev. ref. egyházmegye úgy a „Wesselényi”, mint az *erdélyi közművelődési egyesületnek 100—100 frttal alapító tagja lett.* Az országos közalap (domestika) 1884 ik évről az egyházakra kirott összeg november 15-ig befizetni határoztatott, ha valamelyik egyház a jelzett napig ezen kötelezettségének nem tenne eleget, a pap és gondnok 5—5 forintig büntettetnek meg. Fábrián Dániel és Költő László 50 éves jubileumának megtartása az esperesre bízott oly megjegyzéssel, hogy egy tetszésszerű bizottsági tagokat maga mellé véve az ünnepély tárgysorozata elkészítéséről intézkedjenek. Szász Ferencz tanügyi előadónak pontos és lelkiismeretes szorgalmáért a közgyűlés jegyzőkönyvileg köszönetet szavazott. Ugyanaz nap délután 3 órakor házassági és köztörvényszék volt, mely este fél 7 órakor ért véget.

— **Szabolcsmegye és Nyiregyháza város** közönsége okt. 20 án politikai párt- és valláskülönbség nélkül örömmünnepet ült, — a menyinyben Klamarik János közoktatásügyi tanácsos szakértő és tapintatos vezetése alatt megtartott tanácskozás alkalmával megállapították ama szerződési tervet, melynek pontjai értelmében az ágost. evang. hat osztályu gymnasiumnak teljes főgymnasiummá való szervezése ténnyé vált. A nyiregyházi gymnasiumot, mely csak körülbelül egy évtizede, hogy hat osztályu, eddig az ág. ev. egyház maga tartotta fenn, megvevén a gymnasium czéljaira rendelt alaphól Nyiregyháza egylk főutczáján, a Kállai-utczán, egy tanintézetre igen alkalmas nagy területű kertet egy szép egyemeletes házzal, mely az intézet főgymnasiummá fejlesztésével még felépítésre, illetőleg kibővítésre vár. Szabolcsmegye területén eddig nem volt főgymnasium s így igen üdvös dolgot cselekedett az egyház, midőn a kormányval oly megegyezésre lépett, mely szerint lehetségessé vált a nyiregyházi gymnasiumnak főgymnasiummá és államivá tétele, annyival is inkább, mert Szabolcsmegye, mely a tanuló ifjuságnak nagy kontingensét szolgáltatja, de főleg Nyiregyháza közönsége, nem lesz kénytelen ifjait idegen helyre küldeni.

— **Agenfi jubileum.** Calvin előharczosa *Farel*, 1435. auguszt. 8 án vult be ünnepélyesen agenfi Péter-templomba. Aug. 20. az ő tanácsára a mise eltöröltetett. Egy évvel később jutott Calvin Genfbe, hol azután a Farel esdekülésére letelepedett. Ezeknek a nagykövetkezményü napoknak emlékét kívánta Genf felújítani a folyó év aug. 23. án tartott örömmünnep. Már aug. 22. közöltetett az ünnepélyre összesereglett közönséggel, hogy az az utca, melyben Calvin meghalt, a reformátor nevéül fog ezután elneveztetni (Rue Calvin); egy másik pedig, a péter-templom mellett a *Farel* nevet kapta (Rue Farel). Másnap

harang zugás jelezte az ünnepély kezdetét. 8 órakor jelent meg az ünnepély rendező bizottság az öreg székesegyházban a hivatalosak élén. Ekkor egy márvány-táblát illesztettek be a székesegyház baloldali bejárata fölé. eme felirattal: 1885. év augusztusában ünnepelték a genfi protestánsok a refomáció 350 éves örömmünnepét, hogy a reformált valláshoz való rendithetlen ragaszkodásukat és hős elődeik iránt érzett mély hálájukat bizonyítsák. Óvja Isten a genfi egyházat örökké! Ünnepi beszédek sminden templomban ünnepi prédikációk tartottak, s az isteni tiszteleten különösen a 68. zsoltárt és a Luther éneket énekelték. Délután általános gyermek ünnepélyt rendeztek, a melyre a város és vidék összes protest. gyermekei hivatalosak voltak. Legalább 7000 gyermek jelent meg, a kiknek számára alkalmi isteni tiszteletet tartottak és emlékpénzt verettek, e fölirattal: A genfi reformáció kezdete s alkalmi nyomtatványokat is osztogattak. A napot a gyermekek mulatsága zárta be, a melyett a város rendezett.

Püspöki körözvénnyek.

Főt. Szász Domokos erdélyi ref. püspök a következő körözvénnyeket bocsátotta ki:

Köröztetnek:

1214—1885. *Az udvarhelyszéki egyházmegyében a kobori énekvezér fitanítói állomás.* Javadalma: 1. 120 erdélyi kis véka, jó buza. 2. 4 kupából sült kenyér, (90 drb.) vagy váltása (4 kupa buza darabonként). 3. Készpénz 10 frt. 4. 5 öl tüzifa. 5. 1 hold 1290 □ öl szántó és kaszáló haszonélvezete, a minek adóját az egyház fizeti. 6. Temetési búcsuztatás 20 kr. 7. Fiaik tanításáért 70 véka pityóka, ugyanannyi hajas törökbuza. 8. Szép lakás, gazdasági épületekkel, veteményes kerttel. Megjegyzetetik: Temetések alkalmára állandosított segéd énekvezető van. *Pályázati határnap:* f. évi nov. 12-dike. *Folyamodványok nt. Solymosi István esperes afiához Bögözbe küldendők.*

1287—1885. *A küüllői egyházmegyében a szász-dánydáni kántor-tanítói állomás.* Ezen kántor-tanítói állomás javadalma egyházi hivatalos becslés szerint — lakás, kerten és a temetőbeli gyümölcsös $\frac{1}{3}$ -mad részének haszonélvezetén kívül — 129 forint 91 krban van megállapítva. *Pályázati határnap:* f. évi nov. 12-dike. *Folyamodványok nt. Benedek Ferencz esperes afiához Haranglábura (u. p. Di-cső-Szent-Márton) küldendők.*

1319—1885. Azon tisztársaimnak, kik a jövő évi névtárhoz szükséges adatok felterjesztésével hátrálékban vannak, a beküldés zárhatáridejéül folyó évi november hó 4-dikét tűzöm ki.

Kolozsvárt, 1885. okt. hó 22-én.

SZÁSZ DOMOKOS,
erdélyi ev. ref. püspök.